

Tarja Tuominen

SIJAISHUOLTOPOLUT JA SIJAISHUOLTOPAIKAN
VALINNAN PERUSTELUT HUOSTAANOTTO- JA
SIJAISHUOLTOPÄÄTÖKSISSÄ

Tampereen yliopisto
Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Sosiaalityö
Lokakuu 2022

TIIVISTELMÄ

Tarja Tuominen: Sijaishuoltopolut ja sijaishuoltopaikan valinnan perustelut huostaanotto- ja sijaishuoltopäätöksissä
Pro gradu -tutkielma
Tampereen yliopisto
Sosiaalityö
Ohjaaja Riikka Korkiamäki
Lokakuu 2022

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia miten lapsen edun huomioiminen näkyy sijaishuoltopaikan valinnan perusteluissa ja minkälaisia sijaishuoltopolkuja huostaanotetuille lapsille rakentuu. Lapsen edun mukaisen ja pysyvän sijaishuoltopaikan tiedetään edistävän sijoitetun lapsen hyvinvointia. Tästä huolimatta sijaishuoltopaikojen muutokset ovat lastensuojelun arkea. Tutkielmassani vastaan tutkimuskysymyksiin, millaisia sijaishuoltopolkuja tutkimuskunnan huostaanotetuille lapsille rakentui ja miten sijaishuoltopaikan valinta perustellaan päätöksenteossa lapsen edun mukaisena.

Tutkielmani teoreettisen viitekehyksen keskiössä ovat lastensuojelun päätöksenteko sijaishuollon kontekstissa sekä lapsen edun ja pysyvyyden merkitys sijaishuoltoon sijoitetulle lapselle. Päätöksenteossa sosiaalityöntekijän työtä ohjaa lapsen etu. Lapsen edun määritelmä ei kuitenkaan ole yksiselitteinen, vaan jättää runsaasti tulkinnanvaraa. Lapsen etua tulkitaan ja määritellään kuntien linjauksissa sekä yksittäisten viranhaltijoiden toimesta. Sijaishuollon pysyvyyttä käsitellään teoriaosuudessa lapsen edun toteutumisen yhtenä tunnusmerkkinä. Tutkimusten mukaan pysyvä sijaishuoltopaikka tukee sijaishuollon tavoitteiden toteutumista ja lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia.

Tutkielmani on laadullinen tutkimus, jonka aineisto koostuu keskisuuren suomalaisen kunnan vuoden 2016 huostaanotuspäätöksistä ja -hakemuksista. Huostaanottoja kunnassa tehtiin yhteensä 22. Lisäksi aineistoon kuuluvat näiden lasten sijaishuoltopaikan muutospäätökset vuoden 2021 loppuun asti. Sijaishuoltopaikan muutospäätöksiä tehtiin yhteensä 40. Aineistosta tutkin lasten sijaishuollon polkuja sekä sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstejä. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty sisällönanalyysia.

Tutkielman tulosten perusteella lasten sijaishuoltopolut rakentuvat hyvin yksilöllisesti. Pysyvyyttä tarkastellen kaksi kolmasosa poluista näyttäyty pysyvinä siinä mielessä, ettei sijaishuoltopaikan muutoksia ole tehty huostaanoton aikana. Ennen huostaanottoa olleet lyhytaikaiset sijoitukset kuitenkin nostavat jokaisen lapsen sijaishuoltopaikkojen kokonaismäärän vähintään kahteen. Yksi kolmasosa lasten sijaishuoltopoluista näyttäyty turvattomana runsaiden sijaishuoltopaikan muutosten vuoksi. Ennen huostaanottoa suurin osa on jo ollut useammassa eri sijaishuoltopaikassa. Tässä kolmanneksessa lapset oireilevat rajusti päihteidenkäytöllä, mielenterveyden ja käyttäytymisen ongelmilla. Turvattomat sijaishuoltopolut koskettavat enimmäkseen teini-ikäisiä lapsia.

Sijaishuoltopaikan valinnan perusteluissa aineistossani korostuivat lapsen edun mukaiset hyvän elämän yleiset edellytykset. Pienten lasten kohdalla ensisijainen pyrkimys näytti olevan lapsen sijoittaminen perhehoitoon, mutta arvio tehtiin aina yksilöllisesti. Teini-ikässä olevat lapset sijoitettiin pääsääntöisesti lastensuojelun laitoshuoltoon heidän erilaisten hoidontarpeidensa vuoksi. Sijaishuoltoon sijoitettujen lasten odotettiin saavan sijaishuoltopaikasta osakseen pysyvyyttä, vakautta ja turvallisuutta. Osa sijaishuoltopaikan valinnan perusteluista vaikutti korvautuneen sijaishuoltopaikan esittelyteksteillä, joita päätösdokumenteissa oli runsaasti. Sijaishuoltopaikan valintaa perusteltiin usein lastensuojelulaista nousevilla termeillä, kuten tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi, läheiset ja jatkuvat ihmissuhteet, ymmärrys ja hellyys, iän ja kehitystason mukainen valvonta ja huolenpito. Yksilöiviä perusteluja käytettiin kun lapsella oli erityistarpeita kuten päihteidenkäyttöä, rajattomuutta tai koulukäymättömyyttä. Lasten omia toiveita otettiin sijaishuoltopaikan valinnassa huomioon ja niitä myös toteutettiin.

Yhteenvetona voin todeta, että suuri osa lapsista saa osakseen pysyvän ja turvallisen sijaishuoltopaikan, mutta joukko huostaanotettuja sijaishuoltoon sijoitettuja lapsia elää edelleen turvatonta elämää. Sijoitettavan lapsen tilanteen ajantasaisen arvioimisen lisäksi tulisi kiinnittää huomiota siihen miten sijaishuoltopaikan valintaa lastensuojelussa organisoidaan, jotta sijaishuoltopaikkojen todenmukaisesta tilanteesta ja palvelun laadusta olisi päätöksenteon hetkellä käytettävissä ajantasaista tietoa.

Avainsanat: Lastensuojelu, sijaishuolto, päätöksenteko, lapsen etu, pysyvyys

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

ABSTRACT

Tarja Tuominen: Substitute care paths and the justifications for choosing a place for substitute care in decisions on taking a child into care and placement in substitute care

Master's thesis

Tampere University

Social work

Supervisor Riikka Korkiamäki

October 2022

The purpose of this study is to examine how the consideration of the best interests of the child manifests in the justifications given for choosing a place for substitute care and what kinds of substitute care paths emerge for children taken into care. It is known that placement in permanent substitute care aligned with the best interests of the child promotes the wellbeing of a child taken into care. Despite this, changes in substitute care places are common in the day-to-day practice of child welfare services. This study seeks answers to the research questions of what kinds of substitute care paths emerged to the children taken into care in the studied municipality and how justifications are given to the selection of the place for substitute care based on the best interests of the child.

The theoretical framework of this study is focused on decision-making in child welfare services in the context of substitute care and the significance of stability and the best interests of the child for a child placed in substitute care. The decision-making of social workers is guided by the best interests of the child. However, the definition of the best interests of the child is not unambiguous but instead allows for a lot of room for interpretation. Municipal policies and individual officeholders make interpretations and definitions of the best interests of the child. In the theoretical section, the permanence of substitute care is examined as a characteristic of the realisation of the best interests of the child. According to studies, a permanent place in substitute care supports the achievement of the goals set for substitute care as well as the child's comprehensive wellbeing.

This is a qualitative study with research data comprising decisions and applications on taking a child into care of a medium-sized municipality in Finland in 2016. In total, 22 children were taken into care. The data also includes decisions on changes to the places for substitute care concerning these children extending to the end of 2021. A total of 40 decisions were made on the changes. The data were analysed for substitute care paths and the justifications given for choosing the place for substitute care. Content analysis was used as the data analysis method.

Based on the results, children's substitute care paths are highly individual. An examination of permanence shows that two out of four paths appear permanent in the sense that no changes were made to the place for substitute care after the child was taken into care. However, short-term placements prior to taking the child into care increase the average number of places for substitute care of all the children to at least two. One third of the paths appear uncertain due to several changes in the places for substitute care. The majority of the children had already spent time in multiple places for substitute care before they had been taken into care. The children in this group had severe symptoms involving substance abuse as well as mental health and behavioural problems. These uncertain substitute care paths mostly affected teenagers.

In the data, the justifications for choosing a place for substitute care emphasised the prerequisites for a good life aligned with the best interest of the child. For young children, placing the child in family care appeared to be the primary aim, but each assessment was carried out individually. Teenagers were primarily placed in institutional care of child welfare services due to their diverse care needs. The place for substitute care was expected to provide the children with permanence, stability and safety. Some of the justifications for selecting the place for substitute care appeared to have been replaced with an introductory text concerning the place for substitute care, which was common in the documents. The choice of a place for substitute care was often justified using terminology originating from the Child Welfare Act, such as balanced development and wellbeing, close and continuing human relationships, understanding and affection, and supervision and care that accord with the child's age and level of development. Individualised justifications were used when the child had special needs, such as substance abuse, lack of boundaries or truancy. Children's personal wishes were taken into account and also fulfilled in the selection of a place for substitute care.

In conclusion, it can be noted that a large share of children is provided with a permanent and safe place for substitute care, but a group of children taken into care continue to lead an unsafe life. In addition to an up-to-date assessment of the situation of children placed in care, there is need to pay attention to how the process of choosing a place for substitute care is organised in child welfare so that decision-making can be based on up-to-date information about the actual situation of places for substitute care and service quality.

Keywords: Child welfare, substitute care, decision-making, best interests of the child, permanence
The originality of this publication has been verified using the Turnitin OriginalityCheck software.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 LAPSI LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA.....	7
2.1 Huostaanotto ja sijaishuolto	7
2.2 Sijaishuoltopaikan valinta päätöksentekoprosessissa	9
2.3 Dokumentointi sijaishuoltopaikan valintaa koskevassa päätöksenteossa.....	13
2.4 Lapsen edun huomioiminen lastensuojelun toimissa.....	15
2.5 Lapsen edun mukainen sijaishuolto	19
2.6 Pysyvyyden merkityksestä sijaishuollossa	22
3 TUTKIMUSASETELMA.....	28
3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset.....	28
3.2 Tutkimuksen aineiston kuvaus.....	28
3.3 Eettiset pohdinnat.....	30
3.4 Aineiston analyysi.....	32
4 LAPSI SIJAISHUOLLON POLULLA	36
4.1 Sijaishuoltomuodon valikoituminen	36
4.2 Sijaishuoltopolkujen rakentuminen	40
4.2.1 Suora polku	43
4.2.2 Mutkittileva polku.....	46
4.2.3 Turvaton polku.....	48
4.3 Sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstit.....	52
4.3.1 Pysyvyys	54
4.3.2 Vakaus.....	56
4.3.3 Turvallisuus.....	58
4.3.4 Sijaishuoltopaikan ominaisuudet	62
5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA.....	67
LÄHTEET.....	74

1 JOHDANTO

Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä on kaksinkertaistunut viimeisen kolmenkymmenen vuoden aikana. Kun mukaan luetaan lyhytaikaiset sijoitukset, vuonna 1991 keskimäärin 8000 lasta ja vuonna 2021 hieman alle 18000 lasta oli ollut kuluneen vuoden aikana sijoitettuna. Huostaanotettuna vuoden 2021 lopussa oli yhteensä 9422 lasta. (Forsell ym. 2021, 1, 7.) Lastensuojelun sijaishuolto koskettaa siten suurta joukkoa lapsia ja heidän perheitään.

Lapsen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen merkitsevät vahvaa ja viimesijaista puutumista yksilön elämään sekä perus- ja ihmisoikeuksiin (Huhtanen 2016, luku 1). Huostaanottoon ja sijaishuoltoon sijoittamiseen liittyvä päätöksenteko on sekä lainsäädännön kannalta että inhimillisesti tarkasteltuna vaativa prosessi, jonka tulokset vaikuttavat lapseen ja hänen vanhempiinsa heidän koko loppuelämänsä ajan. Sosiaalityöntekijän rooli on keskeinen prosessin ohjauksessa. Hänen päätöksentekoaan tulee ohjata ensisijaisesti lapsen etu.

Lastensuojelulaki (417/2007, 4 §) kehottaa ottamaan huomioon lapsen edun kaikissa lastensuojelun toimissa. Lain mukaan lapsen tulee saada mahdollisuus tasapainoiseen kehitykseen ja hyvinvointiin, läheisiin ja jatkuviin ihmissuhteisiin, ymmärrystä ja hellyyttä, iän ja kehitystason mukaista valvontaa ja huolenpitoa, turvallisen kasvuympäristön ja koskemattomuuden, toiveidensa mukaisen koulutuksen, mahdollisuuden itsenäistymiseen ja vastuullisuuteen kasvamiseen, osallistumiseen ja vaikuttamiseen omassa asiassaan sekä kielellisen, kulttuurisen ja uskonnollisen taustansa huomioon ottamiseen.

Lapsen etu ei kuitenkaan ole yksiselitteisesti määriteltävissä, koska se on sidoksissa yksilöön, aikaan ja paikkaan (Laakso 2013, 87–89). Lastensuojelussa päätöksentekoon liittyy aina epävarmuustekijöitä, koska tulevaisuutta on vaikea ennustaa, eikä saatavilla oleva tieto ole aina todenmukaista tai riittävää. Sosiaalityöntekijän on punnittava huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen tarpeellisuutta ja perusteita peilaten menneisyyden tapahtumiin, nykyhetkeen sekä oletuksiin tulevaisuudesta. (Korpinen & Pösö 2021, 1.)

Huostaanoton yhteydessä sosiaalityöntekijän tehtävänä on valita lapselle tarkoituksenmukainen ja mahdollisimman pysyvä sijaishuoltopaikka. Ideaalitulanteessa lapsi saa kasvaa ja kehittyä samassa sijaishuoltopaikassa hänen tarpeidensa vaatiman ajan. Pysyvä sijaishuoltopaikka tuo arkeen turvallisuutta ja ennakoitavuutta, joita sijaishuoltoon sijoitetut lapset ovat usein olleet vailla (Sinkkonen 2015, 148). Vaikka sijaishuoltopaikan valintaan epäilemättä panostetaan ovat sijaishuoltopaikkojen muutokset lastensuojelun arkea.

Sijaishuoltopaikan valinnassa sosiaalityöntekijän näkemys lapsen edusta, lapsen ja vanhempien toiveet, organisaation ohjeistukset sekä sijaishuoltopaikkojen tarjonta luovat yhdessä haastavan lastensuojelun päätöksentekokentän. Sijaishuoltopaikan valinnassa keskeistä on onnistuminen lapsen tarpeiden sekä sijaishuoltopaikan tarjoaman palvelun yhteensovittamisessa. Käytännössä tämä vaatii sosiaalityöntekijältä tuntemusta sekä lapsen historiasta että sijaishuoltopaikkojen palvelun tarjonnasta. (Laakso 2013, 31–32.)

Tässä laadullisessa tutkielmassa olen kiinnostunut, miten sosiaalityöntekijät perustelevat lapselle valitsemansa sijaishuoltopaikan lapsen edun mukaisena sekä minkälaisia sijaishuoltopolkuja pysyvyyden näkökulmasta lapsille rakentuu. Tutkielman aineisto koostuu keskisuuren suomalaisen kunnan vuoden 2016 huostaanottopäätösten ja huostaanottohakemusten sijaishuoltopaikan valinnan perusteluteksteistä. Lisäksi aineistoon kuuluvat näiden päätösten perusteella huostaanotettujen lasten sijaishuoltopaikan muutospäätökset vuoden 2021 loppuun asti.

Tutkielma on ajankohtainen, koska lapsen edun toteutumisen rinnalla yhteiskunnallista keskustelua käydään erityisesti sijaishuollon pysyvyydestä. Lastensuojelulain (417/2007, 47 §) mukaisesti Suomessa huostaanotto on voimassa toistaiseksi ja se on lopetettava, kun huostasapidolle ja sijaishuollolle ei ole enää tarvetta. Tästä huolimatta lapsen on sijaishuollossa eläessään saatava osakseen pysyvyyttä. Tutkimusten mukaan sijaishuoltopaikkojen muutokset saattavatkin aiheuttaa lapsille vakavia seurauksia pitkälle tulevaisuuteen (esim. Hook & Courtney 2011; Biehal 2014; Villegas ym. 2014; Villodas ym. 2016).

2 LAPSI LASTENSUOJELUN SIJAISHUOLLOSSA

2.1 Huostaanotto ja sijaishuolto

Huostaanotto määritellään lastensuojelulaissa (Lastensuojelulaki 417/2007). Lain mukaan lapsi on otettava huostaan, mikäli lapsen terveys tai kehitys vaarantuvat vakavasti puutteellisista elinolosuhteista tai huolenpidosta johtuen. Lisäksi lapsi voi omalla käyttäytymisellään, esimerkiksi käyttämällä päihteitä tai rikollisella toiminnalla, vaarantaa vakavasti terveystensä ja kehityksensä. Ennen huostaanottoa on aina arvioitava voivatko lastensuojelun avohuollon tukitoimet olla riittäviä ja tarkoituksenmukaisia lapsen tilanteen kohenemiseen. Lisäksi on varmistuttava siitä, että huostaanotto on lapsen edun mukainen toimenpide. (Lastensuojelulaki 417/2007, 40 §.) Käytännössä huostaanotto tarkoittaa lapsen kasvatukseen ja hoitoon liittyvässä kysymyksissä vastuun siirtymistä viranomaisille (Lastensuojelun käsikirja THL).

Huhtanen (2016, luku 1) nostaa esiin huostaanoton erityisenä perus- ja ihmisoikeuksiin kajoavana interventiona siksi, että huostaanotto voi perustua pakon lisäksi myös suostumukseen. Suostumukseen perustuva huostaanotto ei tee toimenpiteestä kevyempää, vaan vaatii yhtäläiset perusteet kuin tahdonvastaisesti tehtävä huostaanotto. Samoin huostaanoton oikeudelliset seuraukset ovat vastaavanlaiset suostumukseen perustuvassa ja vastentahtoisessa huostaanotossa. (Mt.) Merkille pantavaa on, että uusien huostaanottojen määrä on ollut laskusuuntainen viimeisen kolmen vuoden ajan (Forsell & Kuoppala 2022) ja suostumukseen perustuvien huostaanottojen määrä on lisääntynyt suhteessa tahdonvastaisiin huostaanottoihin (Forsell ym. 2021).

Suostumukseen perustuvaa huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista koskeva päätös valmistellaan ja saatetaan loppuun kunnan sosiaalihuollon viranhaltijoiden toimesta, mutta 12 vuotta täyttäneen lapsen tai hänen huoltajansa vastustaessa huostaanottoa tai sijaishuoltoon sijoittamista päätöksen tekee hallinto-oikeus lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän hakemuksesta (Lastensuojelulaki 417/2007, 41 §, 43 §, 44 §). Hallinto-oikeus tai korkein oikeus voi antaa väliaikaisen määräyksen lapsen olinpaikasta ja hoidon järjestämisestä siihen asti, kunnes oikeuden ratkaisu huostaanottoasiassa on valmis (Lastensuojelulaki 417/2007, 83 §).

Sijaishuolto tarkoittaa lapsen asumisen, hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Lapsen sijaishuolto voidaan järjestää perhehoidossa, laitoshuollossa, muussa lapsen edun

mukaisessa hoidossa (Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §) tai ammatillisessa perhehoidossa (Lastensuojelun käsikirja THL). Kaikkia kodin ulkopuolelle tehtäviä sijoituksia ei kuitenkaan mielletä sijaishuollosi. Lastensuojelulain (417/2007) määritelmän mukaan lapsi on sijaishuollossa vain huostaanotto- tai kiireellisen sijoituksen päätöksellä sekä hallinto-oikeuden tai korkeimman oikeuden antamalla väliaikaisella määräyksellä (49 §). Sijaishuollosta ei siten ole kyse lastensuojelun avohuollon tukitoimenpiteenä kodin ulkopuolelle tehtävässä sijoituksessa, jonka tarkoituksena on lapsen ja perheen kuntouttaminen sekä tuen tarpeen arvioiminen (Lastensuojelulaki 417/2007, 37 §). Mikäli lapsen sijaishuoltopaikkaa muutetaan kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton aikana, siitä on tehtävä muutoksenhakukelpoinen päätös (Lastensuojelulaki 417/2007, 43 §, 89 §).

Lapsen kiireellinen sijoitus kodin ulkopuolelle voidaan tehdä, mikäli lapsi on välittömässä vaarassa joko kasvuolosuhteidensa tai oman käytöksensä, esimerkiksi päihteidenkäytön tai vakavan rikollisen toiminnan vuoksi. Käytännössä siis kiireellisen sijoituksen perusteet ovat vastaavat kuin huostaanotossa, mutta toimiin on ryhdyttävä välittömästi. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §.) Lastensuojelun palvelujärjestelmässä kiireellinen sijoitus paikantuu avohuollon sijoituksen ja huostaanoton välimaastoon, ja sitä usein pidetään jonkinlaisena askeleena ennen huostaanottoa. Kiireellinen sijoitus on viimesijaisimpia lastensuojelun toimenpiteitä. (Lamponen 2016.)

Oikeustoimiltaan kiireellinen sijoitus vastaa huostaanottoa, jolloin vastuu lapsen olinpaikasta, kasvatuksesta, valvonnasta, terveydenhuollon ja opetuksen järjestämisestä sekä muusta huolenpidosta siirtyvät kunnan sosiaalihuollosta vastaavan toimielimelle. (Lamponen 2016; Lastensuojelulaki 417/2007 38 §, 45 §.) Kiireellisen sijoituksen kesto on enintään 30 vuorokautta ja se voidaan tehdä myös vastentahtoisesti (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §). Kiireellistä sijoitusta on mahdollista jatkaa toiset 30 vuorokautta vain, mikäli tarvittavia lisäselvityksiä ei ole kiireellisen sijoituksen aikana ehditty saamaan, eikä lapsen asiaa pystytä ilman pyydettyjä lisäselvityksiä ratkaisemaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 38a §). Poikkeuksena kuitenkin on, mikäli kiireellisen sijoituksen aikana hallinto-oikeudelle jätetään hakemus huostaanottoasiasa tai huostaanottoasia on ennen kiireellisen sijoituksen alkamista joko hallinto-oikeuden tai korkeimman oikeuden käsittelyssä, kiireellinen sijoitus voi jatkua ilman päätöstä 30 vuorokauden jälkeenkin (Lastensuojelulaki 417/2007, 38 §).

2.2 Sijaishuoltopaikan valinta päätöksentekoprosessissa

Huostaanoton ohella sijaishuoltopaikan valinta on vaikuttavimpia ratkaisuja lapsen ja perheen elämässä. Sijaishuoltopaikan valintaan liittyvät prosessit vaihtelevat kunnittain, mutta viime-sijassa vastuu valinnasta on lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä (Lastensuojelun käsikirja THL). Päätöksenteossa sosiaalityöntekijä joutuu arvioimaan eri toimintavaihtoehtojen seurauksia sekä punnitsemaan hyötyjen ja haittojen välistä suhdetta. On tehtävä valintoja, mitä ominaisuuksia sijaishuoltopaikan valinnassa painotetaan, mitä muutosta ensisijaisesti lapsen elämässä tavoitellaan ja millä keinoilla. Lastensuojelun päätöksenteon keskeinen piirre on epävarmuus monessakin suhteessa. Sosiaalityöntekijän on päätöstä tehdessään mahdotonta ennustaa minkälaisiin mahdollisiin lopputuloksiin eri ratkaisuvaihtoehdot lopulta johtavat. (Benbenishty & Fluke 2020, 4, 8, 16.)

Laakson (2013, 105) tutkimuksen mukaan kuntien vaillinaiset tai kokonaan puuttuvat linjaukset ja lastensuojelulain sisällölliset täsmennykset sijaishuoltopaikan valinnan prosessissa siirtävät vastuun yksilöille, jotka päätöksenteossa ovat mukana (mt). Ongelmatilanteiden ja riskien arviointiin käytettävissä oleva tieto on usein yleisten periaatteiden tasolla, eikä anna sosiaalityöntekijälle vastauksia lapsen yksilölliseen tilanteeseen. Päätöksiä tehdään vajavaisilla tiedoilla, eikä virheiltä voida välttyä. (Gambrill 2005, 348; Benbenishty & Fluke 2020, 14.) Päätöksentekoon vaikuttavat organisatoristen ja institutionaalisten tekijöiden lisäksi sosiaalityöntekijän henkilökohtaiset arvot ja ominaisuudet sekä päätöksenteon konteksti (Smith & Donovan 2003, 558; Benbenishty & Fluke 2020, 14, 22).

Sijaishuoltopaikan valinta edellyttää yhteistyötä ja neuvottelua eri osapuolten kanssa, mutta myös sosiaalityöntekijän työrauhaa. Sinko (2016, 5) toteaa sijaishuoltopaikkaa lapselle etsivän sosiaalityöntekijän joutuvan työskentelemään jännitteisessä tilanteessa. Sijaishuoltopaikan valinta aiheuttaa asiakkaissa tunnereaktioita, jotka voivat olla hyvin ristiriitaisia. (Mt.) Sijaishuoltoon sijoittaminen on sekä lapselle, vanhemmille että sijaishuoltopaikalle erityinen ja tunteita herättävä tapahtuma. Lapsi joutuu jättämään tutun elinympäristönsä, vanhempien rooli muuttuu ja myös sijaishuoltopaikka on vaativan tehtävän edessä. Kaikki osapuolet tulisi ottaa mukaan päätöksentekoprosessiin, koska päätöksenteko vaikuttaa merkittävästi jokaiseen osapuoleen. (Zeijlmans ym. 2019, 139–140.)

Päätöksentekoprosessiin liittyy lisäksi useita muita huomioon otettavia toimijoita. Eettisyys, avoimuus ja reflektio ovat tärkeitä sosiaalityöntekijän lähestymistapoja lapselle parasta ratkaisua etsittäessä. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän rooli on keskeinen prosessin ohjauksessa. (Sinko 2016, 5.) Vaikka yhteistyön tarve päätöksenteossa on tiedostettu, lapsen ja huoltajien näkemykset sijaishuoltopaikasta saattavat perustua vain lyhyeen tutustumiskäyntiin, sosiaalityöntekijän kertomukseen tai sijaishuoltopaikan internetsivujen selailuun. Näiden tietojen perusteella lapsen ja huoltajien odotetaan kykenevän ottamaan kantaa sijaishuoltopaikan kykyyn vastata lapsen haasteisiin myös tulevaisuudessa. (Korpinen & Pösö 2021, 4.) Zeijlmans kollegoineen (2019, 146–147) havaitsivat lapsen, vanhempien ja sijaishuoltopaikan vaikutusmahdollisuuksien vähenevän lapsen sijoittamiseen sitä mukaa mitä pidemmälle sijaishuoltoon sijoittamisen prosessi etenee.

Sijaishuoltopaikan valintaa luonnehditaan kompleksiseksi päätöksentekoprosessiksi, johon vaikuttavat useat eri tekijät lapsen yksilöllisten ominaisuuksien ja tarpeiden lisäksi. Lapsen etninen tausta edellyttää sijaishuoltopaikalta kulttuurisen erilaisuuden ymmärtämistä, hyväksyntää sekä valmiutta tukea lapsen kulttuurista identiteettiä. Lapsen käyttäytymiseen liittyvät haasteet on otettava huomioon. On arvioitava miten lapsi sopeutuu muiden lasten joukkoon ja minkälainen sijaishuoltopaikka pystyy vastaamaan esimerkiksi lapsen aggressiiviseen tai vetäytyvään käyttäytymiseen. Lisäksi sijaishuoltopaikan valintaan vaikuttavat muun muassa lapsen ikä, koulunkäynti, sijoituksen syyt, erityiset ominaisuudet ja lapsen aiemmat mahdolliset sijoitukset. Sisaruksia sijoitettaessa on luonnollinen tavoite sijoittaa sisarukset samaan sijaishuoltopaikkaan. Sosiaalityöntekijä voi kohdata päätöksenteossa pulmallisia tilanteita mikäli sisaruksia on paljon, heidän sijoituksensa tehdään eri aikaan, heillä on erilaiset yksilölliset hoidon tarpeet tai sisarusten ikäjakauma on suuri. (Zeijlmans ym. 2017, 261–262.)

Organisatorisia sijaishuoltopaikan valintaan liittyviä tekijöitä ovat päätöksentekoon käytettävissä oleva aika, sopivien sijaishuoltopaikkojen puute sekä sosiaalityöntekijöiden suuri työmäärä. Näiden tekijöiden vaikutuksesta sijaishuoltopäätös voi osoittautua hätäisesti tehdyksi, sijaishuoltopaikka ei vastaakaan lapsen tarpeita tai sijaishuoltoon sijoittamista joudutaan siirtämään sopivan sijaishuoltopaikan löytymiseksi. Lisäksi sijaishuoltopaikan päätöksentekoprosessiin voivat vaikuttaa organisaation olemassa olevat tai puuttuvat ohjeistukset, taloudelliset raamit, työntekijöiden vaihtuminen kesken sijoitusprosessin ja riittämättömät tiedot lapsesta. Organisaatioissa puutteellisen ohjeistuksen myötä työntekijä saattaa jäädä valintaprosessin työstämisessä yksin, jolloin lapsen edun mukaisen sijaishuoltopaikan valinta jää pitkälti yh-

den työntekijän arvion varaan. Sosiaalityöntekijän päätöksentekoon vaikuttavat myös organisaation ulkopuolelta tulevat ohjeet ja odotukset organisaation toimintaa kohtaan. (Zeijlmans ym. 2017, 262.)

Pösö ja Laakso (2016, 314) kirjoittavat lapsen sijaishuoltopaikan valintaan liittyvästä prosessista (eng. matching) pohjautuen 49 kunnassa toteutettuihin asiantuntijoiden yksilö- ja fokusryhmähaastatteluihin. Tutkimuksen mukaan päätöksentekoa varjostavat epävarmuus ja kompromissien tekeminen. Päätöksentekoprosesseja kuvattiin epävarmuuden ja kompromissien varjostamaksi navigoinniksi ammatillisen harkinnan, normien ja sääntöjen, lapsen ja perheen subjektiivisten näkemysten, kuntatalouden ja byrokratian välillä. (Mt.) Laakson (2013) tutkimuksessa sijoitusprosessin todettiin olevan taiteilua lapsen ja vanhempien toiveiden, kuntien virallisten ja epävirallisten ohjeiden sekä sijaishuoltopaikkojen lapsiprofiilien välillä.

Zeijlmans kollegoineen (2018, 458, 460–462) tutkivat tapauskohtaisen harkinnan vaikutuksia sijaishuoltopaikan valintaprosessiin. Tutkimuksen mukaan sijaishuoltopaikan valintaan on olemassa ohjenuoria, joiden noudattaminen käytännön työssä on kuitenkin vaikeaa. Tulosten pohjalta he tunnistivat sijaishuoltopaikan valinnan päätöksenteon muodostumista kuvattavan kolmella eri tavalla: suunnitellusti, räätälöidysti sekä kompromissin pohjalta toteutuneeksi valinnaksi. Suunnitellusti toteutunut sijaishuoltopaikan valinta noudatti olemassa olevia ohjeistuksia tai yhteistyösopimuksia sekä ammansi rationaalisen ajattelun lisäksi tietoa työntekijän työkokemuksesta sekä empiirisestä tutkimuksesta. Räätälöidyssä sijaishuoltopaikan valinnassa tavallisesta toimintamallista poikettiin tyypillisimmin lapsen edun nimissä. Päätöksentekoon vaikuttivat asianosaisten tarpeet, toiveet, olosuhteet ja ominaisuudet, kuten vanhemman tai lapsen sairaus, vanhemman vankeusrangaistus tai tarve ottaa erityisesti huomioon sijaishuoltopaikan ja biologisten vanhempien maantieteellinen etäisyys. Toisinaan perhe tarvitsi tavallista enemmän aikaa hyväksyäkseen ajatuksen sijaishuoltoon sijoittamisesta tai sijaishuoltopaikan valintaprosessi tuli yllättäen eteen kollegan sairastumisen vuoksi. Kompromissiin pohjautuvassa päätöksenteossa tyypillisesti sijaishuoltopaikan valinnan päätöksentekoprosessissa kohdattiin esteitä liittyen aikataulun aiheuttamaan paineeseen, sijaishuoltopaikkojen puutteeseen sekä saatavilla olleen tiedon puutteellisuuteen. Käytännössä kompromissi tarkoitti sijaishuoltopaikan valinnalle asetetun vaatimustason alentamista, jotta lapsi ylipäättään voitiin sijoittaa. Toisaalta vaatimusten alentamisesta huolimatta tavoiteltiin mahdollisimman korkeaa laatua esimerkiksi käymällä etukäteen sijaishuoltopaikan kanssa keskusteluja mahdollisista lapsen kanssa esiin tulevista haasteista tai tarjoamalla lapselle ja perheelle välit-

tömästi vahvoja tukitoimia. Asianosaisten hyödyn tavoittelun tai vastaan tulevien esteiden vuoksi sijaishuoltopaikan valintaprosessiin kuuluvat poikkeukset ovat arkipäiväisiä.

Forkby ja Höjer (2011) analysoivat artikkelissaan teini-ikäisten lasten sijaishuoltoon sijoittamiseen liittyviä päätöksentekoprosesseja. Tulokset osoittivat päätöksenteon olevan kollektiivisia prosesseja, joissa käydään neuvotteluja eri osapuolten kanssa koordinoivan sosiaalityöntekijän ollessa prosessin keskiössä. Päätöksenteossa sosiaalityöntekijät hyödynsivät työyhteisönsä jäsenten kollektiivista muistia. Kollektiivinen muisti rakentaa yksilöllisten kokemusten kautta yhteistä uutta todellisuutta. Sijaishuoltopaikan valintaan vaikuttivat vapaiden paikkojen lisäksi sosiaalityöntekijöiden kokemukset sijaishuoltopaikan henkilökunnan käyttäytymisestä sekä kokemukset aiempien sijoitusten onnistumisesta. Tutkimuksen johtopäätöksenä todetaan, että sosiaalityöntekijöiltä puuttuu keinoja tehdä hyvin perusteltuja, tietoon pohjautuvia päätöksiä. (Mt.) Zeijlmans ja tutkijakollegat (2019, 145) havaitsivat myös sosiaalityöntekijöiden olettamusten ohjaavan heitä sijaishuoltopaikan valinnan päätöksenteossa. Esimerkiksi sijaisperheiden liiallinen innokkuus ottaa sijoitettuja lapsia saattoi olla peruste siihen, että lasta ei sijoitettu kyseiseen perheeseen. Liiallinen innokkuus herätti epäilyjä perheen tarkoituseristä.

Pösö ja Laakso (2016, 307) toteavat, että sijaishuoltopaikan valintaprosesseihin liittyen on saatavilla vain vähän teoreettista tietoa sekä tutkimustietoa käytännöistä (mt.). Samoin Forkby ja Höjer (2011, 167) toteavat sosiaalityöntekijöiltä puuttuvan näyttöä minkä pohjalta tehdä hyvin perusteltuja, tietoon perustuvia päätöksiä. Sopivan sijaishuoltopaikan löytymistä luonnehditaan jopa onnen- tai sattumankaupaksi. (Mt.) Zeijlmans tutkijakollegoineen (2018, 463) toteavat lapsen tarpeiden ja sijaishuoltopaikan yhteensovittamista koskevan tiedon olevan kaukana käytännön toimista. Valintaprosessiin vaikuttavat lapsen yksilölliset tarpeet höystettynä aikataulujen tuomalla paineella, sijaishuoltopaikkojen saatavuusongelmilla sekä tiedonpuutteella.

Gambrill (2005, 350) nostaa esiin näkökulman, jossa päätöksentekoprosessia eteenpäin vievän sosiaalityöntekijän tulee tarkastella kriittisesti myös palvelun tuottajia. Hankittavan palvelun sisällöistä, käytännöistä sekä palvelulla saavutetuista tuloksista on oltava päätöksenteon tueksi kattavasti tietoa. Tämä mahdollistaisi keskittymisen palveluihin, jotka ovat testattuja ja tehokkaiksi todettuja, eikä energiaa ja resursseja enää kuluisi tehottomien palvelujen kokeilemiseen.

Sijaishuoltopaikan valintaa kuitenkin vaikeuttavat palvelun tarjonnan puutteet ja toisaalta kii-reellisessä tilanteessa sijaishuoltopaikaksi saattaa yksinkertaisesti valikoitua sijaishuoltopai-ka, jossa sattuu olemaan lapselle paikka vapaana (Gambrell 2005, 350; Puustinen-Korhonen & Pösö 2010, 10; Zeijlmans ym. 2017; Korpinen & Pösö 2021, 3). Lasten sijaishuoltopaikkojen muutokset eivät siten aina johdu itse lapsesta tai sijaishuoltopaikasta, vaan syynä voivat myös olla institutionaaliset seikat, minkä vuoksi olisikin syytä kiinnittää huomiota palvelutarjonnan kehittämiseen tarpeita vastaavaksi (Jackson & Thomas 1999; ref. Holland ym. 2005, 30).

Zeijlmansin tutkijakollegoineen (2018, 463–464) tekemässä tutkimuksessa todettiin aikapulan vaikuttavan eniten sekä päätöksentekoprosessiin että sijaishuoltopaikan valintaan. Ajanpuut-teen vuoksi prosessin eri vaiheet lyhenevät tai jäävät kokonaan pois ja lopulta ei välttämättä ole mahdollista odottaa parhaan mahdollisen sijaishuoltopaikan vapautumista. (Mt.) Tämän seurauksena ei voida todeta, että lapselle valittu sijaishuoltopaikka on juuri kyseiselle lapselle paras mahdollinen. Lisäksi sijaishuoltopaikan hakuprosessi sisältää epävarmuustekijöitä, ku-ten esimerkiksi sijaishuoltopaikan mahdolliset haitalliset käytännöt eivät välttämättä tule esiin sijaishuoltopaikan hakuprosessin aikana (Korpinen & Pösö 2021, 3).

Sijaishuoltopaikan päätöksenteko kulminoituu prosessin keskiössä olevaan lapsen asioista vastaavaan sosiaalityöntekijään. Oman organisaation sisältä ja sen ulkopuolelta tulevien vai-kutteiden lisäksi sosiaalityöntekijän henkilökohtaiset uskomukset, arvot, asenteet ja tausta vaikuttavat päätöksentekoprosessiin. Mahdollisia ongelmia seuraa arvojen ja käytäntöjen risti-riidoista. Arvojen välinen jännite syntyy yhteiskunnallisten, organisatoristen, ammatillisten tai henkilökohtaisten arvojen osittaisestakin ajautumisesta törmäyskurssille. Yksilön arvomaail-ma eittämättä vaikuttaa työntekijän käyttäytymiseen ja siten myös päätöksentekoon, minkä vuoksi sosiaalityöntekijän omien henkilökohtaisten arvojen tunnistaminen on varsin merki-tyksellistä. (Smith & Donovan 2003, 558; Jayaratne ym. 2008; Pullen-Sansfaçon & Cowden 2013, 38; Benbenishty ym. 2015, 70–71; Pawar ym. 2020.)

2.3 Dokumentointi sijaishuoltopaikan valintaa koskevassa päätöksenteossa

Kuten edellä on todettu, sijaishuoltopaikan valintaan johtavat prosessit ovat monimuotoisia, usein varsin jäsentymättömiä ja toteutukseltaan kirjavia. Lisäksi tietoa on saatavilla rajallisesti siitä, mitkä seikat vaikuttavat päätöksenteon taustalla ja miten lapsi lopulta päättyy tiettyyn

sijaishuoltopaikkaan (Chor ym. 2013, 871–872; Korpinen & Pösö 2021). Rädyn (2019, 481) mukaan tämä tieto tulisi tehdä näkyväksi lapsen lastensuojelun asiakirjoihin (mt.). Dokumentoinnin merkitys sosiaalityössä on kasvanut vuosien mittaan ja se on yksi merkityksellisimmistä sosiaalityön tehtävistä. Dokumentointi on keino tiivistää ja tallettaa tietoa myöhempää käyttöä varten. Kirjoittamisen lisäksi dokumentteja luetaan ja niitä tulkitaan. Sosiaalityöntekijä käyttää dokumentointia päätöksenteossa, toimenpiteiden suunnittelussa ja arvioinnissa. Dokumentointi on siten tärkeää ymmärtää laajasti työhön ja asiakkaan elämään vaikuttavana prosessina. (Kääriäinen 2016.)

Laki sosiaalihuollon asiakaskirjoista (Asiakasasiakirjalaki 254/2015) astui voimaan 1.4.2015. Lain laatimisen tarkoituksena oli edistää sosiaalihuollon tehtävien asianmukaista hoitamista yhtenäistämällä menettelytapoja asiakkaan tietojen käsittelyssä. Lainsäädännöllä pyrittiin lisäämään asiakkaan oikeuksia saada tietoa oman asiansa käsittelystä ja etenemisestä ymmärrettävällä kielellä. (Mt.) Lisäksi lastensuojelulaki (417/2007, 33 §) edellyttää työntekijää kirjaamaan laajasti kaikki lapsen lastensuojelullisiin toimiin liittyvät seikat lastensuojeluasian vireille tulosta aina seurantaan saakka (mt.). Oikeudellisesta näkökulmasta katsottuna huolellinen, normien mukainen dokumentointi suojaa sekä asiakasta että työntekijää. Lastensuojelun dokumentointi on vaativa sosiaalityön tehtävä, jossa tulee huomioida lapsi sosiaalityön asiakkaana, asiakirjojen lukijana ja oikeuden haltijana. (Hoikkala & Pösö 2020.)

Lastensuojelun dokumentointi on lisäksi paljon enemmän kuin sosiaalityöntekijän lapsen elämästä kirjoittamaa tekstiä. Dokumentointia voidaan tarkastella eri viitekehyksistä käsin, jolloin se kertoo esimerkiksi työntekijän ja asiakkaan välisistä valtasuhteista, perheeseen kohdistuvista odotuksista, lapsen ja perheen historiasta, vallalla olevista kulttuurisista ja sosiaalisista olosuhteista sekä sosiaalityöntekijän tekemästä työstä. Lastensuojelun dokumentointi on erityisen merkityksellistä lapselle, jonka lapsuuden muistot perustuvat vain kirjoitettuun tekstiin. Siitä huolimatta, että dokumentoinnista säädetään laeissa ja ohjeistuksissa, lopullisen valinnan siitä, mitä kirjoitetaan tai jätetään kirjoittamatta, tekee sosiaalityöntekijä. (Vehkalahti 2016.)

Kääriäinen (2016) kirjoittaa dokumentoinnin olevan vaikuttamistyötä. Dokumentoidessaan sosiaalityöntekijä tekee valintaa siitä, minkä katsotaan olevan kirjaamisen arvoista, mistä näkökulmasta kirjoitetaan ja mitä sosiaalityöntekijän näkemyksen mukaan on tarpeen korostaa. Dokumentoinnilla siten väistämättä vaikutetaan dokumentin lukijaan ja sen kohteeseen. Do-

kumentoinnilla luodaan ymmärrystä ja myös mielikuvia, vaikka se ei olisikaan sosiaalityöntekijän tavoite kirjaamista tehdessään. Dokumentoinnissa sanat ovat merkityksellisissä, koska kasvokkain käydyn keskustelun sijaan ilmeiden ja eleiden tulkinta jää pois. Dokumentointi on lisäksi sosiaalityöntekijän vallankäytön väline, jossa asiakkaan asema on alisteinen. Sosiaalityöntekijällä on valtaa ratkaista, mitä dokumenttiin kirjataan. Suurin vaikutus dokumentoinnilla on kuitenkin asiakkaan elämään ja tällöin merkitykselliseksi voi nousta myös se, mitä on jätetty syystä tai toisesta dokumentoimatta.

Sosiaalityöntekijän dokumentoinnin laadun merkitys lapsen elämään käy ilmi Godzinskyn (2012, 110–111) tutkimuksesta, jossa selvitettiin vuonna 2008 lastensuojelulakiin tehdyn kokonaisuudistuksen vaikutuksia viranomaisten ja erityisesti hallintotuomioistuimen toimintaan asiakasnäkökulmasta tarkasteltuna. Godzinsky kirjoittaa hallinto-oikeudessa tiedostettavan, miten tärkeää lapsen edun mukaisen sijaishuoltopaikan valitseminen lapselle on. Tutkimuksen mukaan ongelma sitä vastoin on, että vastentahtoisten huostaanottopäätösten sijaishuoltopaikan valinnan perustelut olivat usein puutteellisia tai saapuivat myöhässä. Päätöksenteko vaikeutuu hallinto-oikeuden joutuessa ottamaan kantaa sosiaalityöntekijän vajavaisesti perustelemaan sijaishuoltopaikan valintaan. Ratkaisuna vaikeassa tilanteessa hallinto-oikeudet ovatkin päätyneet hylkäämään hakemuksia sijaishuoltopaikan puutteellisen selvityksen vuoksi.

2.4 Lapsen edun huomioiminen lastensuojelun toimissa

Lapsen etu on otettava huomioon kaikessa lastensuojelun toiminnassa avohuollon tukitoimena tarjotuista palveluista huostaanottoon ja sijaishuoltoon sijoittamiseen saakka. Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien sopimuksen ratifiointi vuonna 1991 sekä sopimukseen kirjattujen tavoitteiden toteutumista edistävän lapsiasiainvaltuutetun tehtävän perustaminen vuonna 2005 ovat osoituksia suomalaisen lastensuojelupolitiikan ja -käytännön pyrkimyksistä lasten edun toteutumiseen sekä lasten osallisuuden lisäämiseen (Pösö ym. 2014, 478). Yhdistyneiden kansakuntien lastenoikeuksien sopimus nostaa esiin lapsuuden erityisenä elämänvaiheena sekä ohjaa ottamaan ensisijaisesti huomioon lapsen edun kaikessa lasta koskevassa asiassa julkisen sekä yksityisen sektorin sosiaalihuollon, tuomioistuinten, hallintoviranomaisten ja lainsäädäntöviranomaisten toiminnassa. Lapsella on lisäksi oikeus ilmaista oma mielipiteensä itseään koskevassa asiassa ja tämä mielipide tulee ottaa huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. (YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista, artiklat 3.1 ja 12.1.)

Lastenoikeuksien sopimusta on arvosteltu lapsen edun määritelmän tulkinnanvaraisuudesta sekä siitä, että se ei anna päätöksentekijöille konkreettisia ohjeita miten lapsen etu käytännössä huomioidaan (Sormunen 2016, 158). Toisaalta lastenoikeuksien sopimuksen voidaan nähdä paternalistisesti määrittelevän lasten hyvinvointia ja toisaalta taas vahvasti kehottavan ottamaan lapsen näkemys ja mielipide huomioon. Päätöksenteossa tulee eteen tilanteita, joissa aikuisten määritelmä siitä, miten lapsen hyvinvointia tulisi parantaa eroaakin täysin lapsen omasta näkemyksestä. (Archard & Skivenes 2009, 2.)

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta (361/1983) sekä Lastensuojelulaki (417/2007) pyrkivät määrittelemään lapsen hyvän elämän eli lapsen edun toteutumisen edellytyksiä. Lastensuojelulaki (417/2007) lisäksi oikeuttaa viranomaisten puuttumisen tietyin ehdoin lapsen ja perheen elämään lapsen edun nimissä (mt.). Lapsen edun määritelmä myöskään lainsäädännössä ei ole yksiselitteinen vaan jättää runsaasti tulkinnanvaraa. Viime kädessä lastensuojelullisissa toimissa lapsen etua, avun ja tuen tarvetta sekä ylipäätään puuttumisen kynnystä ja lain määritelmiä tulkitaan kuntien linjauksissa sekä yksittäisten viranhaltijoiden toimesta. (Pösö 2011, 115.) Hansenin ja Ainsworthin (2009, 432, 436–437) mukaan lapsen edun määrittelymisen vaikeuden vuoksi olisi jopa syytä pohtia uudelleen voidaanko lastensuojelussa mantra-maisen aseman saanutta ilmaisua ”lapsen etu” pitää johtoajatuksena lastensuojelulaissa ja lastensuojelun käytännöissä vai olisiko syytä keskittyä puhumaan vähiten haitallisista ratkaisuista. Tiedossa kuitenkin on, että lasten sijaishuoltoon sijoittaminen on epävarmuustekijöiden sävyttämää eikä lopputulosta aina voida pitää lapsen parhaana.

Lapsen edun yksiselitteisen määrittelymisen vaikeuden taustalla vaikuttavat esimerkiksi erilaiset arvomaailmat sekä kulttuuriset eriytyvät, jolloin perheen käsitys lapsen hyvästä elämästä voi poiketa täysin niiden professioiden käsityksestä, jotka lapsen etua pyrkivät määrittelymään. On siis mahdotonta väittää, että yksi lapsen edun periaate pätsisi kaikkiin lapsiin. Lisäksi lapsen edun nimissä tehtyjen ratkaisujen oikeellisuutta ei voi ennustaa, sillä lasten tilanteet muuttuvat. (Kopelman 1979; Mnookin 1979; Elster 1989; Alston 1994; ref. Archard & Skivenes 2009, 8.) Koska lapsen edun käsite on sidoksissa kontekstiin, kulttuuriin, arvoihin, yhteiskunnan tilaan ja aikaan on välttämätöntä tuntea lapsen ja perheen tilanne perin juurin, jotta lapsen edun yksilöllinen määrittelyminen olisi mahdollista (Heino ym. 2016, 32).

Lapsen edun toteutumisesta ollaan periaatteessa kiinnostuneita, mutta tavanomaista tutkimuskirjallisuudessa on ennemminkin lähestyä lasta ulkopuolelta määriteltyjen tarpeiden kuin lapsen oman näkökulman ja kokemuksen kautta (Eronen ym. 2009, 157). Lastensuojelutyössä lapsen edun huomioiminen edellyttää sosiaalityöntekijältä laaja-alaista näkemystä lapsen tilanteesta sekä yhteistyötä muiden viranomaisten, perheen ja ennen kaikkea lapsen kanssa (Bruce 2014, 523).

Lapsen oma aito mielipide auttaa ammattilaista muodostamaan kuvaa lapsen edusta, mutta mielipidettä ei voida pitää pelkästään aikuisten työvälteenä lapsen etua ratkaistessa. Lapsella on oikeus mielipiteeseensä ja näiden mielipiteiden kuuluisi olla läsnä aina lapsen asiaa pohdittaessa ja päätöksiä tehtäessä. (Archard & Skivenes 2009, 15, 18.) Lapsen näkökulmaa ymmärtävä kohtaaminen vaatii sosiaalityöntekijältä vuorovaikutustaitoja (Archard & Skivenes 2009, 15; Vis ym. 2012, 13; Bruce 2014, 520–521; Caldwell ym. 2019, 1), luottamuksellisen suhteen luomista lapseen (Archard & Skivenes 2009, 15; Vis ym. 2012, 13) sekä otolliset olosuhteet, jotta hän pystyy tuomaan esiin todelliset mielipiteensä ja tunteensa (Archard & Skivenes 2009, 15). Suhteen luominen traumatisoituneeseen lapseen haastaa eittämättä sosiaalityöntekijän vuorovaikutustaidot. Sosiaalityöntekijä voi kokea vuorovaikutuksen lapsen kanssa niin hankalaksi, että lapsen ääni jää kuulumattomiin. Tällaisissa tilanteissa lapsen mielipiteen tai läsnäolon puuttumista saatetaan perustella lapsen sulkeutuneisuudella, vaikealukuisuudella tai vuorovaikutusongelmat työntekijän kanssa tulkitaan siten, että lapsi ei luota aikuisiin. (Bruce 2014, 520–521.)

Työntekijän kohtaamisessa lapset saattavat kokea, että he eivät tule kuulluksi tai ymmärretyksi tai että työntekijöillä ei ole riittävästi aikaa (Caldwell ym. 2019, 1). Sosiaalityöntekijöiden näkemykset vaihtelevat myös siitä, miten tärkeänä tai tarpeettomana lapsen mielipidettä tai läsnäoloa pidetään neuvoteltaessa lasta koskevista asioista (Vis 2012, 14; Bruce 2014, 519–520). Kun lapsen henkilökohtainen ääni jää kuulematta lapsen mielipide ja kuulumiset voivat muokkautua aikuisten tulkintojen mukaan. Lapselta aiemmin kysytyt mielipide voi olla jo vanhentunut tai lapsen mielipide tuodaan esiin vain osittain. (Bruce 2014, 519–520.)

Lapsen edun toteutumisen ja osallisuuden lisäämisen kannalta on olennaista nähdä lapsi myös itsenäisenä toimijana eikä ainoastaan yhtenä perheen jäsenenä. Lastensuojelussa lapsen kohtaaminen, keskusteleminen, havainnointi ja haastatteleva kohtaaminen ovat tärkeä osa lapsen edun selvittämistä. (Hyvärinen & Pösö 2018.) Visin kumppaneineen (2012) tekemässä tutkimuksessa

lapsen osallistamisen esteiksi nousivat vuorovaikutukseen liittyvien ongelmien lisäksi ajatus siitä, että osallistaminen voi olla haitaksi lapselle. Vaikeita tapahtumia epäroitiin ottaa puheeksi lapsen kanssa erityisesti mikäli suhteen sosiaalityöntekijän tiedettiin olevan lyhytaikainen. Ongelmaksi lapsen edun toteutumisen kannalta nousee se, että usein juuri lastensuojelussa suhteen lyhytkestoisuus on melko tavallista. (Mt.) Sijaishuoltopaikan valintaprosessiin liittyen Zeijlmans kumppaneineen (2019, 144) teki samankaltaisia havaintoja omassa tutkimuksessaan. He havaitsivat sosiaalityöntekijöiden tekemien olettamusten rajaavan lapsen pois sijaishuoltopaikan valinnan päätöksentekoprosessista. Jos sosiaalityöntekijä oletti lapsen olevan kypsytön tai tehtävän päätöksen olevan lapselle epämiellyttävä lapsi saatettiin jättää päätöksenteon ulkopuolelle ja tiedottaa hänelle vain lopputuloksesta.

Vuorovaikutustaitojen suhteen Bruce (2014, 520, 523) peräänkuuluttaa sosiaalityöntekijän rehellistä arviointia omista kyvyistään kohdata lapsi. Mikäli taidot ovat puutteelliset on työntekijän velvollisuus lapsen oikeuksien riistämisen sijaan kehittää omia taitojaan kouluttautamalla tai antaa tilaa toiselle työntekijälle, jonka vuorovaikutustaidot riittävät vaikeidenkin asioiden käsittelyyn. (Mt.) Lapsen mielipide omassa asiassaan on otettava huomioon lapsen ikä- ja kehitystaso sekä kypsyys huomioiden. Ensin on määriteltävä, onko lapsi riittävän kypsä ymmärtämään omaa etuaan. Kypsyyden arviointi tulee suhteuttaa käsiteltävän asian luonteeseen, kuten kuinka monesta vaihtoehdosta lapsi saa valita ja kuinka pienet tai suuret seuraukset valinnoilla on lapsen tulevaisuuden kannalta. Ongelmallista voi olla se jos lapsen etua ja lapsen mielipiteelle annettavaa painoarvoa arvioi yksi ja sama työntekijä. Tilanteessa, jossa ammattilaisen näkemys lapsen edusta poikkeaa lapsen omasta näkemyksestä, on vaarana sortua ajattelemaan lapsen olevan vain kypsytön ja siten kykenemätön ajattelemaan omaa parastaan. (Archard & Skivenes 2009, 9–10.)

Lapsen edun toteutumisen kannalta haasteellisena voidaan myös pitää sosiaali- ja terveystalvelujen pirstaleisuutta sekä lastensuojelun eriytettyä sosiaalityötä, jolloin lapsen asioista vastaavat eri työntekijät lastensuojeluprosessin vaiheesta ja lapsen tilanteesta riippuen. Lapsen asioista kertynyttä tietoa jää matkan varrelle ja suhteen luominen työntekijään vaikeutuu lapsen joutuessa yhä uudelleen tilanteeseen, jossa hänen odotetaan kertovan elämäntapahtumistaan. (Vis ym. 2012, 16–17.)

2.5 Lapsen edun mukainen sijaishuolto

Huostaanoton yhteydessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä on lapsen edun mukaisen sijaishuoltoapaikan valitseminen. Jotta lapselle voidaan tarjota turvallinen ja pysyvä sijaishuoltoapaikka on yksinkertaisesti löydettävä sijaishuoltoapaikka, jonka resurssit vastaavat lapsen tarpeisiin (Blakey ym. 2012, 372; Moore ym. 2016, 117). Kunnilla on oikeus määrittellä itsenäisesti kuinka paljon ja minkälaisia sijaishuoltoapaikkoja kunnat tarjoavat omalla palvelunaan ja paljonko palveluja hankitaan ostopalveluina (Laakso 2013, 43). Lastensuojelulain (417/2007, 50 §) mukaan sijaishuoltoapaikan valinnassa on huomioitava huostaanoton perusteet, lapsen tarpeet, sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitäminen sekä hoidon jatkuvuus. Näiden lisäksi kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta on mahdollisuuksien mukaan otettava huomioon. (Mt.) Käytännössä laki ohjaa valitsemaan sijaishuoltoapaikan lapsen edun mukaisesti.

Sijaishuoltoapaikan valinta alkaa lapsen tilanteen arvioinnilla ja lapsen läheissijoituksen mahdollisuuksien kartoittamisella. Lapsen tarpeiden selvittäminen ja sijaishuoltoapaikan valintaan tarvittavan tiedon rakentuminen edellyttää prosessissa mukana olevien työntekijöiden, sijaishuoltoapaikan, lapsen ja vanhempien kohtaamisia sekä lapsesta saadun tiedon tulkintaa ja arvottamista. Ennen varsinaista sijaishuoltoapaikan valintaa on ratkaistava sijaishuollon muoto. (Laakso 2013, 61–62, 71–72.) Sijaishuollon järjestämistapoja ovat perhehoito, laitoshuolto tai muu lapsen edun mukainen hoito (Lastensuojelulaki 417/2007, 49 §). Laitoshuollon ja perhehoidon väliin asettavalta ammatilliselta perhehoidolta edellytetään tavallista perhehoitoa enemmän koulutusta ja osaamista, mikä mahdollistaa myös erityistä hoitoa vaativien lasten sijoittamisen ammatillisiin perhekoteihin (Lastensuojelun käsikirja THL).

Perhehoitoa pidetään ensisijaisena lastensuojelun sijaishuollon järjestämistapana (Lastensuojelulaki 417/2007, 50 §). Lastensuojelun kontekstissa perhehoito tarkoittaa lapsen hoidon ja huolenpidon järjestämistä perheen yksityiskodissa, jossa lapsi saa kasvaa ja kehittyä kodinomaisissa olosuhteissa ja saa osakseen läheisiä ihmissuhteita. Perhehoitajasta käytetään myös nimitystä sijaisvanhempi. (Lastensuojelun käsikirja THL.) On luontevaa, että pienten lasten sijaishuolto toteutetaan perhehoidossa, mutta yhtä lailla teini-ikäisellä lapsella on oikeus perhehoitoon, jos sen katsotaan olevan lapsen edun mukainen ratkaisu.

Mikäli lapsen sijaishuoltoa ei voida toteuttaa tarvittavin tukitoimin perhehoitona tai muulla lapsen edun mukaisella tavalla lapsi voidaan sijoittaa laitoshuoltoon. (Lastensuojelulaki 417/2007, 50 §.) Laitoshuollolla tarkoitetaan lapsen sijoittamista lastensuojelulaitokseen, joita pääasiassa ylläpitävät yksityiset yritykset, valtio ja kunnat. Muulla lapsen edun mukaisella tavalla järjestää lapsen sijaishuolto tarkoitetaan esimerkiksi lapsen sijoittamista omaan kotiinsa, lapsen läheisverkostoon kuuluvan henkilön luokse tai koko perheen sijoittamista yhdessä. Kun lapselle etsitään sijaishuoltopaikkaa, tulee kartoittaa lapsen läheisten tai sukulaisten mahdollisuudet huolehtia lapsen tarpeista ja ottaa lapsi luokseen asumaan. Tällöin puhutaan läheissijoituksesta tai sukulaissijoituksesta ja vanhemmista voidaan käyttää nimitystä läheissijais- tai sukulaissijaisvanhempi. (Lastensuojelun käsikirja THL.) Lapsi voidaan myös sijoittaa terveydenhuollon yksikköön, asumisharjoitteluun tai itsenäistymisasuntoon (Räty 2019, 472, 529).

Useissa sijaishuoltoa koskevissa tutkimuksissa nousee esiin lapsen elämään positiivisimmin vaikuttavana sijaishuollon muotona juuri perhehoito (esim. Hook & Courtney 2011; Benbenishty ym. 2015, 71) ja erityisesti perhehoito sukulaisten tai läheisten toteuttamana (esim. Webster ym. 2000; Koh & Testa 2008; Villodas ym. 2016; Osborne ym. 2021). Sukulaisten tai läheisten järjestämässä perhehoidossa lapsen tärkeät ihmissuhteet eivät katkea ja sukulaisten arvioidaan lisäksi olevan vahvemmin sitoutuneita oman suvun lapsesta huolehtimiseen. Hook ja Courtney (2011, 1862) arvioivat perhehoidon olevan lapsen edun mukainen sijaishuoltomuoto myös pitkällä tähtäimellä. He tutkivat sijaishuollossa eläneiden aikuistuneiden nuorten työllisyyttä ja havaitsivat perhehoidosta aikuistuneiden työllistyneen paremmin. Perhehoidossa nuorilla oli paremmat mahdollisuudet tutustua ja liittyä työllistymistä tukeviin verkostoihin. Ryhmäkoodista ja laitoshuollosta aikuistuneet nuoret työllistyivät 63 prosenttia heikommin kuin perhehoidosta aikuistuneet nuoret. (Mt.) Perhehoitoa pidetään ensisijaisena sijaishuoltomuotona, mutta automaattisesti se ei aina sitä ole. Positiivinen asennoituminen laitoshuoltoa kohtaan ja sen pitäminen jopa ensimmäisenä sijaishuoltomuodon vaihtoehtona saattaa ilmentää esimerkiksi kulttuurisia ja historiallisia eroja (ks. Benbenishty ym. 2015, 71–72).

Myös Osborn kumppaneineen (2008, 856) toteaa tutkimuksensa perusteella, että perheisiin sijoittamisen trendi ei palvele kaikkia lapsia. Vaikeasti oireilevat lapset, joilla on jo taustallaan sijaishuoltopaikan muutoksia vaativat enemmän tukea ja apua, mitä perinteinen perhehoito kykenee heille tarjoamaan. Lapsilla, joiden sijaishuoltopaikka oli muutettu useamman

kerran havaittiin merkittäviä psykososiaalisia vaikeuksia, mitkä näkyivät esimerkiksi käytösongelmina, ahdistuneisuutena, masennuksena, tunne-elämän ongelmina, seksuaalisuuden ylikorostuneisuutena tai päihteenkäyttönä. Käytösongelmista lasten aggressiivinen käyttäytyminen nähtiin riskinä myös muille sijaishuoltopaikkaan sijoitetuille lapsille.

Laakso (2013) tarkastelee tutkimuksessaan sijaishuoltopaikan valintaa sekä lapsikohtaisen että kuntapoliittisen päätöksenteon näkökulmasta. Kuntien käytännöt poikkesivat toisistaan mutta lapsen edun todettiin toteutuvan valintaprosesseissa melko hyvin. Sijaishuoltopaikan organisointiin liittyvistä haasteista nousi esiin toisaalta keskitetty ja toisaalta sosiaalityöntekijävetoinen prosessi. Kun sijaishuoltopaikan valinta oli keskitetty tietylle asiantuntijaryhmälle, pohdittiin lapsesta annettujen tietojen riittävyyttä, löytyykö oikea sijaishuoltopaikka annetuilla tiedoilla. Sosiaalityöntekijävetoisessa sijaishuoltopaikan valinnassa pohdittavaksi taas nousi sijaishuoltopaikkojen tuntemus, miten pitää sosiaalityöntekijät ajan tasalla sijaishuoltopaikkojen muuttuvissa tilanteissa. Haastavimpia olivat tilanteet, joissa lapsella oli erityistarpeita, kuten vammaisuus, päihde- tai mielenterveysongelmia. Lasten myös todettiin olevan eriarvoisessa asemassa riippuen kuntien ohjeistuksista liittyen esimerkiksi ostopalvelujen kilpailuttamisen yhteydessä vaadittuihin kriteereihin tai kunnan omien laitosten ollessa sijoitusprosessissa ensisijainen sijoituspaikka. Sinko (2016, 5–6) nostaa lisäksi erityistarpeena esiin lapsen maahanmuuttajataustan. Sijaishuoltoon siirtyvällä lapsella voi myös olla useampia yhtäaikaista erityistarpeita, mikä entisestään lisää haastetta löytää lapsen edun mukainen sijaishuoltopaikka.

Korpinen ja Pösö (2021, 6–9) jaottelevat tutkimuksessaan sijaishuoltopaikan valinnan perustelut kolmeen kategoriaan. Ensinnäkin perusteluissa on nähtävissä hyvin yleisellä tasolla kuvattaneen sijaishuoltoa yleisesti. Tyypillisesti asiakirjoissa kuvataan sijaishuoltopaikan tarjoavan pysyvyyttä, turvallisen kasvuympäristön sekä mahdollisuuden ylläpitää läheisiä ihmissuhteita eli perusteet mukailevat lastensuojelulakiin kirjattuja sijaishuoltopaikan valinnan vaatimuksia. Mitä vanhemmasta lapsesta on kyse, sitä varmemmin päätöksessä käytetään perusteena sijaishuoltopaikan aikuisjohtoista arkea. Toiseksi perusteluista löytyy tarkempaa kuvausta itse sijaishuoltopaikasta, minkälaiseen ongelmatiikkaan sijaishuoltopaikka on erikoistunut ja minkälaisia lapsia sijaishuoltopaikkaan on jo sijoitettu. Kolmanneksi perusteluista erottuu käytännöllisyys, mikä yleensä tarkoittaa sitä, että tietyistä sijaishuoltopaikasta odotetaan paikan vapautumista tai paikkaa ei ole vielä löytynyt.

Lapsiasiainvaltuutettu (Pekkarinen 2021, 10) painottaa, että sijaishuoltopaikan valintaprosessissa on otettava aidosti huomioon lapsen etu sekä tehtävä jatkuvaa arviointia sijoittamisen jälkeenkin. Zeijlmans kollegoineen (2018, 458) toteaa sijaishuoltopaikan valinnan olevan käytännössä paljon muutakin kuin vain paikan valintaa ja he peräänkuuluttavatkin ”riittävän hyvän” sijaishuollon määrittelemistä ohjenuoraksi käytännön työhön.

2.6 Pysyvyyden merkityksestä sijaishuollossa

Tutkimuskirjallisuudessa lastensuojelun sijaishuoltoa määrittelevän pysyvyyden käsitteellä on eroja kansallisuudesta riippuen. Yhdysvalloissa ja Iso-Britanniassa pysyvyydellä tarkoitetaan ensisijaisesti juridista pysyvyyttä kuten adoptiota ja huoltajuuden vaihtumista (Skivenes & Thoburn 2016, 152), kun taas suomalaisessa keskustelussa pysyvyydellä useimmiten viitataan sijaishuoltopaikan ja lapsesta huolta pitävien hoitajien pysyvyyteen. Puustinen-Korpinen ja Pösö (2010) jaottelevat lapsen kasvuolosuhteiden pysyvyyden sijaishuoltopaikan pysyvyyteen, sosiaalisten suhteiden pysyvyyteen, työntekijäsuhteiden pysyvyyteen sekä tukitoimien pysyvyyteen. Jaottelu tekee näkyväksi pysyvyyden moniulotteisuutta ja muistuttaa siitä, että pysyvyys on paljon muutakin kuin fyysinen elinympäristö.

Suomessa huostaanotto ei vaikuta lapsen huoltajuuteen, vaan huoltajuus säilyy vanhemmilla tai toisella vanhemmasta. Sijaishuollossa olevan lapsen kohdalla puhutaankin usein jaetusta huoltajuudesta (Pösö 2011, 119) tai jaetusta vanhemmuudesta. Käytävän diskurssin taustalla mitä ilmeisimmin on suomalaiselle lastensuojelulle tavoitteeksi asetettu lapsen ja perheen jälleenyhdistäminen. Tavoitteella tähdätään lapsen edun toteutumiseen, mutta se herättää myös kysymyksen elääkö lapsi jatkuvassa epävarmuudessa ja onko sijaishuollon pysyvyyden tavoite mahdollista toteutua samaan aikaan perheen jälleenyhdistämisen tavoitteen kanssa.

Sijaishuollossa olevan lapsen sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuuden on jo pitkään tunnistettu olevan riski sijoitetun lapsen hyvinvoinnille. Sijaishuoltopaikan muutokset aiheuttavat lapselle uusia hylkäämisen kokemuksia ja vaikeuttavat tunnesiteen luomista seuraaviin hoitajiinsa. (Kadushin 1980; ref. Webster ym. 2000, 615; Biehal 2014, 957.) Sijaishuoltopaikan muutoksilla on havaittu olevan yhteys lasten heikompaan terveydentilaan sekä käyttäytymisen pulmiin (Villodas ym. 2016, 52). Sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuus voi ilmetä vielä aikuisuudessa alhaisena koulutustasona ja heikkona menestymisenä opinnoissa (Villegas ym. 2014, 48),

mikä taas johtaa aikuisuudessa alhaisempaan tulotasoon (Hook & Courtney 2011, 1862–1863).

Mikäli lastensuojelun avohuollon tukitoimet eivät kohtuullisessa ajassa riitä korjaamaan lapsen elinolosuhteita tulee etusijalle asettaa tavoite turvata lapselle vakaat ja pysyvät, niin ihmissuhteita koskevat kuin juridisetkin olosuhteet sijaishuollossa. Sijaishuollon tarpeessa oleva kaltoin kohdeltu ja turvattomissa elinolosuhteissa elänyt lapsi tarvitsee eheytyäkseen aikaa ja pysyvyyttä. (Palacios ym. 2019, 57.) Tämä kannanotto on kirjoitettu adoptiota koskevassa kontekstissa, jota kuitenkin voitaneen soveltaa jokaiseen sijaishuoltoon siirtyvään lapseen.

Sinkkonen (2018) kirjoittaa kantaa ottavasti, että sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuuteen tulee kiinnittää huomiota, jotta auttajatahot eivät toiminnallaan tuhoaisi lapsen toivetta saada osakseen pysyvyyttä. Pösön (2016) mukaan kansainvälisesti katsottuna lastensuojeluun liittyvästä keskustelusta ja tutkimuksesta merkittävä osa liittyy pysyvyyden näkökulmaan (mt.). Sijaishuollon pysyvyydellä on merkittävä vaikutus lapsen kokonaisvaltaiselle hyvinvoinnille ja samalla myös sijaishuollon tarkoituksen toteutumiselle (Moore ym. 2016, 117). Pösö (2015, 19–20) kirjoittaa adoption ja perhehoidon kontekstissa pysyvyyden olevan lasta hoitavien aikuisten ja lapsen välisen suhteen pysyvyyttä. Tämän lisäksi pysyvyys on kasvuympäristön pysyvyyttä ja kuulumista yhteisöön. Pysyvyyteen kuuluvat myös tukitoimenpiteiden pysyvyys sekä niitä antavien henkilöiden pysyvyys. (Mt.) Samoilla periaatteilla pysyvyyden määrittely voidaan mieltää lastensuojelun laitoshuoltoon. Yhtä lailla tärkeää on laitoksessa asuvalle lapselle pysyvä laitosympäristö, hoitohenkilökunta, ympäröivä yhteisö, koulu, terapiasuhde ja pysyvä lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä.

Kiintymyssuhteen kautta tarkasteltuna sijaishuoltopaikan pysyvyys on varsin merkittävä tekijä lapsen kasvun ja kehityksen kannalta. Kalland (2011, luku 11) kirjoittaa läheisten, turvallisten ja pysyvien kiintymyssuhteiden merkityksellisyydestä lapsen elämässä. Kun lapsi siirretään pois kotoa adoption tai sijoituksen myötä, tätä perusperiaatetta rikotaan. Lisäksi lastensuojelun toimenpiteenä sijoitetun lapsen elämästä puuttuvat ennestään turvalliset ihmissuhteet ja lapselle voi olla jo kehittynyt kiintymyssuhdehäiriö. Huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen ovat lapselle hyvin epätyypillisiä kokemuksia, ja ne voivat jo itsessään aiheuttaa lapselle kiintymyssuhdehäiriöitä. Kiintymyssuhdeteorian pohjalta tarkasteltuna pysyvyys on tärkein tarkastelukulma lapsen huostaanottoa ja sijaishuoltoon sijoittamista arvioitaessa, koska lapsi ei todennäköisesti hyödy lyhyistä sijoituksista.

Kiintymyssuhteen merkitystä korostetaan myös Tangin ja kumppanien (2021, 2442) tutkimuksessa, jossa todettiin varhain sijaishuoltoon sijoitettujen turvallisesti hoitajaansa kiintyneiden lasten sosiaalisen kehityksen olleen 16-vuotiaana mitattuna samalla tasolla niiden lasten kanssa, jotka eivät koskaan olleet olleet sijaishuollossa (mt.). Turvallinen kiintymyssuhde myös edesauttaa oppimista ja rohkeutta tutustua ympäröivään maailmaan, koska lapsi voi luottaa siihen, että hänestä huolehditaan (Sinkkonen 2015, 23). Myös hallituksen esityksessä (HE 331/2010, 3) eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain 50 §:n, perhehoitajalain ja omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta otetaan kantaa kiintymyssuhteen merkitykseen lapsen elämässä. Esityksessä nostetaan perhehoito mahdollisena kiintymyssuhteen rakentajana pysyvien lasta hoitavien aikuisten ansiosta. Lastensuojelulain muutoksella tavoiteltiin sijaishuolto paikan valinnan painopisteen siirtämistä lastensuojelun laitoshuollosta perhehoitoon.

Useiden Yhdysvaltalaistutkimusten mukaan perhehoidon parhaiten pysyvyyttä lapselle tarjoava muoto on sijoitus sukulaisperheeseen. Webster kumppaneineen (2000) tutki Yhdysvaltojen Carolinan osavaltion sijoitusten pysyvyyttä kahdeksan vuoden ajalta. Tutkimuksen kohteena olleet 5557 lasta oli sijoitettu ensimmäiseen sijaishuoltopaikkaansa alle kuusivuotiaina. Pienet lapset valikoituivat tutkimuksen kohteeksi muun muassa siksi, että sijaishuoltopaikan muutosten otaksuttiin johtuvan lastensuojelun järjestelmästä lapsista johtuvien syiden sijaan, sillä pienet lapset harvemmin aiheuttavat sijaishuoltopaikan muutoksia omalla toiminnallaan. Tutkijoiden tekemien havaintojen mukaan sukulaisperheisiin tehnyt sijoitukset olivat pysyvämpiä verrattuna vieraisiin sijaisperheisiin tai ryhmäperhekoteihin tehtyihin sijoituksiin. Ensimmäisen sijaishuollossa vietetyn vuoden jälkeen sukulaisperheisiin sijoitetuista lapsista lähes 30 prosenttia ja vieraisiin perheisiin sijoitetuista lapsista 52 prosenttia oli kokenut sijaishuoltopaikan muutoksen yhdestä kolmeen kertaan. Tutkijat havaitsivat, että ensimmäisen vuoden aikana tapahtuneet sijaishuoltopaikan muutokset ennakoivat sijaishuoltopaikan muutoksia myös jatkossa.

Osborne tutkijakollegoineen (2021, 4–5) päätyi myös tulokseen, että sukulaisperheisiin sijoitettujen lasten sijoitukset olivat pysyvämpiä kuin vieraisiin sijaisperheisiin sijoitettujen lasten. Tutkimuksessa seurattiin lapsia, joiden sijaishuoltopaikka oli vaihdellut. Lasten, jotka sijoitettiin sukulaisperheisiin ensimmäisellä, toisella tai kolmannella sijoitusjaksollaan, sijoitukset olivat ajassa mitattuna pysyvämpiä kuin vieraisiin sijaisperheisiin sijoitettujen. Koh ja Testa (2008, 107, 111) tutkivat Yhdysvaltojen Illinoisissa kymmenen vuoden ajanjaksolla 32022

lapsen sijaishuollon pysyvyyttä. Seurantajakson päättyessä lapset olivat olleet sijaishuollossa vähintään kolme vuotta. Myös heidän tutkimuksensa tulokset osoittivat sukulaisperheisiin tehtyjen sijoitusten olleen pysyvämpiä kuin vieraaseen sijaisperheeseen tehtyjen sijoitusten. Alle neljäsosa sukulaisperheisiin sijoitetuista lapsista joutui kokemaan sijaishuoltoapaikan muutoksia, kun vastaava luku vieraisiin sijaisperheisiin sijoitettujen lasten osalta oli 39 prosenttia.

Biehal (2014, 957) on tutkinut sijoitettujen lasten subjektiivisia kokemuksia kuulumisuuden tunteesta sijaisperheeseen osana laajempaa tutkimusta liittyen pysyviin sijoituksiin. Biehalin mukaan on jonkin verran näyttöä siitä, että pitkäaikaiseen sijaishuoltoon hyvin sopeutuneet lapset ovat sijoitettu varhaisessa iässä. (Mt.) Saman havainnon teki Webster (2000, 624) tutkijakollegoineen toteamalla, että alle yksivuotiaana sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla havaittiin vähiten sijaishuoltoapaikan muutoksia (mt.). Varhain sijoitetuilla lapsilla on todettu myös vähemmän vakavia tunne-elämän ongelmia tai käyttäytymispulmia verrattuna lapsiin, joiden sijaishuoltoapaikka on vaihdellut (Biehal 2014, 957). Sijoitettujen lasten ystävyysuhteita koskevassa tutkimuksessa havaittiin varhaisessa iässä sijaishuoltoon sijoittamisen vaikuttavan positiivisesti lapsen kykyyn solmia läheisiä ystävyysuhteita verrattuna myöhemmässä iässä sijoitettuihin lapsiin (Tang ym. 2021, 2440).

Sinkkonen (2018) kuvailee jokaisen sijaishuoltoapaikan vaihdoksen vahvistavan lapsen käsitystä itsestään arvottomana ja kelvottomana yksilönä (mt.). Toisaalta pysyvyyden tavoittelun kustannuksella lasta ei voi myöskään pitää sijaishuoltoapaikassa, mikä ei tosiasiaassa kykene vastaamaan lapsen sijaishuollon tarpeeseen. Pysyvyyden tavoitetta vaikeuttaa lisäksi puute vaikeahoitoisten lasten sijaishuoltoapaikoista kun lapsen tarpeita vastaavaa sijaishuoltoapaikkaa ei ole tai jonot esimerkiksi psykiatrian yksiköihin ovat liian pitkiä. Kustannussäästöt aiheuttavat lisäksi sijaishuoltoapaikan vaihtuvuutta kun lapsi tilapäisesti siirretään esimerkiksi erityisen huolenpidon yksikköön tai psykiatriseen hoitoon eikä paluuta enää vanhaan sijaishuoltoapaikkaan ole, koska tyhjästä paikasta ei olla valmiita maksamaan. (EOA 2020, 158; Pekkarinen 2021, 10.)

Tunnustetusta pysyvyyden merkityksellisyydestä huolimatta Suomen lainsäädäntö ei tunne pysyvää huostaanottoa. Huostaanotto on toistaiseksi voimassa oleva ja lakkautettava huostaanoton perusteiden poistuessa. Huostaanoton lakkaamisesta ja sijaishuollon tarpeellisuutta arvioidaan aina asiakassuunnitelmassa, lapsen tai huoltajan hakemuksesta tai kun huostaanot-

to muutoin todetaan tarpeettomaksi. (Lastensuojelulaki 517/2007, 47 §.) Pösö (2015, 21) kirjoittaa pysyvän sijoituksen olevan suomalaisen lastensuojelun tulevaisuuden haaste. Tällä hetkellä suomalaisessa lastensuojelussa on odotusarvona vanhemmissa tapahtuva muutos, mikä ei ole ongelmaton pohdittaessa lapsen kannalta tärkeää pysyvyyden ylläpitämistä. Pösö (2016) tuokin sijaishuollon pysyvyyteen kiinnostavan näkökulman nostamalla suomalaiseen keskusteluun pysyvän huostaanoton. Käsite pysyvyydestä ei ole vieras esimerkiksi Englannissa, jossa lapsen kiintymyssuhteen merkitystä pidetään niin suurena, että maassa on mahdollistettu vastentahtoinen adoptio. Kansainvälisessä keskustelussa lastensuojelulta on edellytetty ratkaisujen tekemistä pysyvyyden ylläpitämiseksi lasten hyvinvoinnin nimissä.

Sijaishuollon pysyvyyden tavoittelun kannalta ongelmallista on lisäksi sosiaalityöntekijöiden ja sijaishuollon työntekijöiden vaihtuvuus sekä rekrytointiongelmat. Lastensuojelun laitoshuollossa pysyvyys voi olla myös näennäistä sijaishuoltoapaikan pysyessä samana, mutta hoitavien ihmisten vaihtuessa esimerkiksi henkilökunnan vaihtaessa työpaikkaa. Pysyvyyden ylläpitämisen kannalta koulutuksen laadulla on merkitystä. Miten esimerkiksi sijaisperheitä, joilla ei ole ammatillista taustaa koulutetaan kohtaamaan sijoitettujen lasten haasteet. Suuret asiakasmäärät vaikuttavat suoraan siihen, paljonko yksittäinen lapsi saa henkilökohtaista huomiota ja miten hänen tilannettaan kyetään arvioimaan. Sijaishuoltoon sijoitetuilla lapsilla on paljon sekä tunne- että käyttäytymisongelmia ja tarvetta terveydenhuollon tarjoamille mielenterveyspalveluille. Palvelujen heikko saatavuus vaikuttaa sijaishuollonkin pysyvyyteen heikentävästi. Sen sijaan yksilöllisesti suunnitellut, joustavat ja monialaiset terapeuttiset hoitomuodot edistävät pysyvyyttä ja pitkällä aikavälillä tarkasteltuna investointi lasten mielen- terveyden edistämiseksi tuo kustannussäästöjä. Samoin lapsen, syntymäperheen ja läheisten mukaan ottaminen lapsen sijaishuollon ja palvelujen suunnitteluun voisi edesauttaa pysyvyyden tavoitetta. Pysyvyyttä ylläpitävien toimien kehittäminen tulisikin tehdä pysyvyyteen liittyvät huolenaiheet sekä tutkimuksista ammennettu tieto huomioiden. (Holland ym. 2005, 10–11, 29.)

Cross kumppaneineen (2013, 43, 47–52) tutki sijaishuoltoapaikan muutokseen johtaneita syitä 53 lapsen osalta Yhdysvaltojen Illinoisin osavaltiossa. Näillä lapsilla oli takanaan vähintään kolme sijoitusta joko sukulaisperheeseen, ryhmäperhekotiin tai tavalliseen sijaisperheeseen. Sijaishuoltoapaikan muutokseen johtaneet tekijät jaettiin kolmeen pääluokkaan; sijaishuoltoapaikasta johtuvat, lapsesta johtuvat ja lastensuojelun järjestelmästä sekä toimintatavoista johtuvat syyt. Sijaishuoltoapaikkaa koskevia syitä olivat lapsen kaltoinkohtelu, ongelmat van-

hemmuudessa tai sijaisperheen tilanteessa tapahtuneet muutokset kuten muutot tai asenteiden muutokset sijaisvanhemmuutta kohtaan. Sijaishuoltoapaikasta johtuneet paikan vaihdot olivat suurin muutosten syy 34 prosentilla lapsista. Lapsesta johtuvia sijaishuoltoapaikan muutokseen johtaneita syitä olivat käytöshäiriöt sekä mielenterveyden ongelmat. Lapsesta johtuneet syyt olivat yleisin sijaishuoltoapaikan vaihtoon johtanut syy 40 prosentilla lapsista. Tutkimuksessa havaittiin, että antamalla enemmän tukea sijaishuoltoapaikalle olisi joiltakin sijaishuoltoapaikan muutoksilta todennäköisesti välttytty. Lastensuojelua ohjaavasta politiikasta tai toimintatavoista aiheutuneiden muutosten syihin lukeutuivat tilapäiset sijoitusratkaisut sekä sijaishuoltoapaikan muutokset lastensuojelun tavoitteiden saavuttamiseksi, joita olivat esimerkiksi perheen jälleenyhdistämisen tavoittelu tai vakaa ja pysyvä sijaishuolto. Lastensuojelun järjestelmästä johtuneet syyt olivat 20 prosentilla lapsista suurin sijaishuoltoapaikan vaihtumiseen johtanut syy. Kaikista tutkimuksen lapsista 64 prosenttia oli joutunut vaihtamaan sijaishuoltoapaikkaa vähintään kerran lastensuojelun järjestelmästä johtuen.

Voitaneen siis todeta sijaishuoltoapaikan valinnan olevan lapsen elämässä merkittävä ja pitkälle tulevaisuuteen vaikuttava päätös. Jo ensimmäistä sijaishuoltoapaikan valintaa tehtäessä sosiaalityöntekijän on arvioitava sijaishuoltoapaikan mahdollisuuksia vastata lapsen tarpeisiin nyt ja tulevaisuudessa. Villodas (2016, 52) kumppaneineen havaitsi sijaishuoltoon siirtymisen ensimmäisten 18 kuukauden olevan merkityksellinen aika pysyvyyden kannalta. Mitä vähemmän tässä ajassa lapsi joutui kokemaan sijaishuoltoapaikan muutoksia sitä pysyvämpää sijaishuolto jatkossakin oli. Tutkijoiden mukaan myös ikä oli merkityksellinen tekijä sijaishuoltoapaikan vaihtuvuudessa. Mitä vanhempana lapsi sijoitettiin sijaishuoltoon sitä todennäköisempää oli, että sijaishuoltoapaikan muutoksia tulevaisuudessa tehtiin.

Tässä teoriaosuudessa olen taustoittanut sijaishuoltoapaikan valinnan päätöksentekoprosessin kompleksisuutta tuodakseni esiin päätöksenteon vaativuuden yhtenä sosiaalityön tehtävänä. Lisäksi olen avannut lastensuojelun dokumentoinnin merkitystä, koska dokumentoinnin laatu tulee näkyväksi pyrkiessäni vastaamaan tutkimuskysymyksiin päätösdokumenttien pohjalta. Teoriaosuudessa käsittelemäni lapsen edun huomioimisen merkitys sekä sijaishuollon pysyvyyden merkitys ovat tutkimuskysymysteni läpileikkaavia teemoja.

3 TUTKIMUSASETELMA

3.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkielman tarkoituksena on selvittää lapsen edun ja pysyvyyden näkökulmasta huostaanotettujen lasten sijaishuoltopolkujen rakentumista sekä miten sosiaalityöntekijät perustelevat tekemiään sijaishuoltopaikkojen valintoja. Tässä tutkielmassa tarkastellaan huostaanottopäätösten, huostaanottohakemusten sekä sijaishuoltopaikan muutospäätösten perusteluja sijaishuoltopaikan valinnan osalta. Tutkielman tutkimuskysymykset ovat:

1. Millaisia sijaishuoltopolkuja tutkimuskunnan huostaanotetuille lapsille rakentui?
2. Miten sijaishuoltopaikan valinta perustellaan päätöksenteossa lapsen edun mukaisena?

3.2 Tutkimuksen aineiston kuvaus

Tutkielman aineisto koostuu keskisuuren suomalaisen kunnan lastensuojelun vuoden 2016 huostaanottopäätöksistä ja hallinto-oikeudelle osoitetuista huostaanottohakemuksista sekä näiden dokumenttien pohjalta huostaanotettujen lasten sijaishuoltopaikan muutospäätöksistä ajalla 2016–2021. Tarkastelujaksona on vuoden 2016 aikana vahvistetut huostaanotot ja näistä huostaanotoista seuranneet sijaishuoltopaikan muutospäätökset 31.12.2021 saakka. Huostaanotto- ja sijaishuoltopaikan muutospäätöksistä sekä hallinto-oikeuden hakemuksista kiinnitän huomion eritoten sijaishuoltopaikan valinnan perusteluosioihin sekä dokumenteissa kuvattuihin lapsen sijaishuollon polkuihin. Tutustuttuani tutkielman aineistoon havaitsin, että lapselle suunnitellun sijaishuoltopaikan perustelutekstejä löytyi asiakirjoista useamman otsakkeen alta, joten tutkielmani aineistona ovat kaikki perusteluiksi tulkitsemäni tekstit riippumatta siitä, millaisen otsikon alle perustelut on kirjattu.

Tämän tutkielman aineisto koostuu yhteensä 62 päätösasiakirjasta. Huostaanottoja tutkimuskunnassa tehtiin vuonna 2016 yhteensä 22 kappaletta, joista suostumukseen perustuvia huostaanottoja oli kolmetoista ja hallinto-oikeuden päätöksellä huostaanotettuja eli vastentahtoisia huostaanottoja oli yhdeksän. Vastentahtoisiin huostaanottoihin liittyen aineisto sisältää hallinto-oikeuden ajalla 1.1. - 31.12.2016 vahvistamat huostaanotot, mikä tarkoittaa sitä, että osa hallinto-oikeudelle osoitetuista hakemuksista oli tehty jo vuoden 2015 puolella.

Lisäksi aineistoon kuuluvat edellä mainittujen 22 huostaanotetun lapsen sijaishuoltoapaikan muutospäätökset, joita 31.12.2021 mennessä oli tehty yhteensä 40 kappaletta. Näistä sijaishuoltoapaikan muutospäätöksistä huostaanoton aikana tehtyjä muutospäätöksiä oli 33 kappaletta ja kiireellisen sijoituksen aikana tehtyjä päätöksiä oli 7 kappaletta. Kiireellisen sijoituksen aikana tehdyt sijaishuoltoapaikan muutospäätökset koskevat tilanteita, joissa huostaanottohakemus oli jo tehty hallinto-oikeudelle ja lapsi odotti hallinto-oikeuden päätöstä kiireellisesti sijoitettuna. Kiireellisen sijoituksen aikana tehdyillä muutospäätöksellä lapsi siirtyi pitkäaikaiseksi tarkoitettuun sijaishuoltoapaikkaansa. Kahden lapsen osalta erillistä muutospäätöstä ei ollut, vaan sijaishuoltoapaikan muuttaminen kävi ilmi huostaanottopäätöksestä. Yhtä lasta lukuun ottamatta kaikki vastentahtoisesti huostaanotetut lapset olivat jo sijoitettuna pitkäaikaiseksi sijaishuoltoapaikaksi tarkoitetuissa paikassa hallinto-oikeuden päätöksen saapuessa. Yhden lapsen osalta sijaishuoltoapaikan muutos tehtiin vasta kolmen kuukauden kuluttua hallinto-oikeuden antamasta päätöksestä.

Tutkimuksen kohteena olevista huostaanotetuista 22 lapsesta oli tarkastelujakson 31.12.2021 loppuun mennessä edelleen huostaanotettuna yhdeksän lasta ja täysi-ikäistynyt yhteensä kolmesta lasta. Näistä kolmestatoista lapsesta kolmen lapsen huostaanotto oli lakkautettu ennen täysi-ikää ja loput 10 huostaanottoa päättyivät lapsen täysi-ikäistymiseen.

Taulukossa 1 kuvataan huostaanottopäätösten jakautuminen lasten iän mukaan. Lapsen ikä on laskettu huostaanottohetkellä tai huostaanottohakemuksen jättövaiheessa. Hallinto-oikeuden käsittelyajat tutkielman aineiston huostaanottohakemusten käsittelyssä oli 3,5–5 kuukautta.

Taulukko 1. Huostaanottopäätösten jakautuminen lapsen iän mukaan.

	Ikä			Yhteensä
	0–6	7–12	13–17	
Suostumukseen perustuvat, viranhaltijapäätökset	3	1	9	13
Vastentahtoiset, hallinto-oikeuden päätökset	4	1	4	9
Yhteensä	7	2	13	22

Taulukossa 2 kuvataan sijaishuoltopaikan muutospäätösten jakautumista lasten iän mukaan. Lapsen ikä on huomioitu päätöksentekohetkellä. Tästä johtuen lapsen sijaishuoltopaikan muutospäätöksiä on voinut kirjautua kahteen ikähaarukkaan.

Taulukko 2. Sijaishuoltopaikan muutospäätösten jakautuminen iän mukaan.

	Ikä			Yhteensä
	0–6	7–12	13–17	
Huostaanoton aikana	3	3	27	33
Kiireellisen sijoituksen aikana	4	-	3	7
Yhteensä	7	3	30	40

Sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstit olivat läpi aineiston kirjoitettu melko lyhyesti. Lyhydestään huolimatta perustelutekstit pyrkivät kuvaamaan mahdollisimman paljon lapsen hyvinvointiin liittyviä tekijöitä ja tästä syystä teksteissä oli havaittavissa luettelomaisuutta. Tyypillisesti perusteluteksteissä käytettiin lastensuojelulaista nousevia ilmauksia lapsen etuun liittyen. Eritoten pienten lasten perusteluteksteissä korostettiin yleisiä lapsen hyvinvointiin liittyviä asioita, kun taas isommilla lapsilla perustelut nousivat lapsen yksilöllisistä tarpeista.

3.3 Eettiset pohdinnat

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2019, 7) mukaan tutkijan on sitouduttava käyttämään vastuullisesti Suomen perustuslain turvaamaa tieteen vapautta. Neuvottelukunnan laatimien ohjeiden mukaan tutkimuksen kohteena oleville ei saa aiheutua tutkimuksesta merkittävää haittaa, riskiä tai vahinkoa. Ihmistieteissä periaate korostuu erityisesti tilanteissa, joissa tutkija on tutkittavaan suorassa kontaktissa esimerkiksi havainnoinnin tai haastattelun yhteydessä. (Mt.) Tämän tutkielman aineistona toimivat lastensuojelun dokumentit. Vaikka suoraa kontaktia tutkittaviin ei ole, kyse on arkaluonteisista asioista ja asiakirjoista.

Tässä tutkielmassa tutkin lasten sijaishuoltopolkuja sekä lapselle valitun sijaishuoltopaikan perusteluja. Tutkielman aineisto koostuu huostaanottopäätös-, huostaanottohakemus- ja sijaishuoltopaikan muuttamista koskevista päätösdokumenteista. Olen jättänyt tutkimuslupahakemuksen kunnan sosiaalitoimeen joulukuussa 2021 ja saanut luvan aloittaa aineistonkeruu tammikuussa 2022. Tutkielman aineistona käyttämäni dokumentit olen heti tutkimusluvan saatuaani tulostanut organisaation tietojärjestelmästä paperille. Välittömästi dokumentit tulostettuani, kirjoitin jokaiseen dokumenttiin käsin lapsen sukupuolen ja iän päätöksentekohetkellä. Käytyäni dokumentit kerran läpi, peitin lasten henkilötunnukset ja nimet mustaamalla. Tietoturvallisuuden vuoksi paperiaineisto säilytettiin tutkielman analyysin ajan kunnan sosiaalitoimen tiloissa lukitussa kaapissa ja hävitettiin asianmukaisesti organisaation oman tietoturvajätteen mukana välittömästi analyysin valmistumisen jälkeen. Aineistoa on käsitelty koko analyysin ajan huolellisesti niiden arkaluonteisuus ja aiheen sensitiivisyys huomioiden.

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK 2018, 13) eettisen ennakoarvioinnin ohjeiden mukaan tutkijan tulee huolehtia siitä, että tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden yksityisyyttä suojataan. Tutkija ei saa luvata tutkittaville täyttä tunnistamattomuutta, mikäli lupausta ei pystytä varmasti pitämään. Tutkijan oikeus on käyttää tapauskohtaista harkintaa sananvapauden suomien oikeuksien rajoissa. (Mt.) Tutkielmassa en puhu kunnasta nimellä, vaan käytän ilmaisua ”keskisuuri suomalainen kunta”. Siitä huolimatta on mahdollista, että tutkielman kohteena olevassa organisaatiossa työskentelevät henkilöt tunnistavat, mistä kunnasta on kyse, koska he tuntevat organisaationsa työskentelytavat ja ovat mahdollisesti olleet mukana tutkimuksen kohteena olevien lasten päätöksenteossa tutkimuksen aineiston keräämisen ajanjaksolla. Päätösten kohteena olevien lasten ja heidän perheidensä yksityisyyden suojasta huolehdin siten, että seurattessani lapsen sijaishuollon polkua, en yhdistä lapseen yksilöiviä tietoja, kuten sukupuolta. Tunnistamattomuuden säilyminen on erityisen tärkeää myös siksi, että tutkimuksen kohteena olevilla lapsilla ja heidän vanhemmillaan ei ole ollut mahdollisuutta kertoa mielipidettään tai kieltäytyä tutkimuksesta. Aineistosta nostamissani suorissa lainauksissa kirjoitan lapsen, hänen vanhempansa tai sijaishuoltopaikan nimien sijaan sulkumerkkien sisälle yleisen ilmauksen, esimerkiksi (lapsi).

Aineiston rajaukseen liittyen pohdin antaako aineisto oikean kuvan sosiaalityöntekijöiden todellisesta työskentelystä sijaishuoltopaikkaa valitessaan. Sijaishuoltopaikan valinnassa prosessin vaiheita kirjataan myös asiakaskertomuksiin ja sosiaalityöntekijän muistiinpanoihin, eivätkä nämä materiaalit sisälly tämän tutkielman aineistoon. Lisäksi sosiaalityöntekijät käy-

vät epävirallisia kahdenkeskisiä tai ryhmässä käytäviä keskusteluja, joissa he jakavat kokemuksiaan sijaishuoltopaikoista ja voivat yhdessä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän kanssa pohtia vaihtoehtoja lapsen tarpeisiin sopivaksi sijaishuoltopaikaksi. Näistä epävirallisista, mutta varsin merkityksellisistä keskusteluista ei jää jälkeä lapsen asiakirjoihin. On siis otettava huomioon, että huostaanottopäätösten ja -hakemusten sekä sijaishuoltopaikan muutospäätösten sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstit ovat kenties vain pintaraapaisu ja lopputulema todellisesta työstä. Tämä seikka tiedostaen aineiston rajaaminen on ollut silti välttämätöntä, koska tutkielman tekijänä minulla ei ole ollut mahdollisuutta olla osana epävirallisissa keskusteluissa eikä mahdollisuutta ajankäytöllisistä ja tietoturvasyistä perehtyä kaikkien huostaanotettujen lasten lastensuojelun asiakirjoihin ja sosiaalityöntekijöiden muistiinpanoihin.

Tunnistan tutkielmani aiheen olevan arkaluonteinen myös sosiaalityön profession näkökulmasta. Pohdin voivatko tutkielman tulokset johtaa sosiaalityöntekijöiden keskuudessa negatiiviseksi koettaviin seurauksiin, mikäli perustelut osoittautuisivat puutteellisiksi. Lastensuojelun sosiaalityöntekijät saattavat kokea aihevalintani sosiaalityöntekijöiden työn arvosteluna. Toisaalta päätösten perustelujen esiin tuominen erityisesti mikäli perusteluihin ei ole voitu perehtyä riittävästi, voisi tuoda näkyväksi lastensuojelun sosiaalityöhön kohdistuvaa työpainetta. Huolellinen dokumentointi on yhtä lailla sosiaalityön näkyväksi tekemistä kuin asiakkaan ja työntekijän oikeusturvaakin. Tutkielman anti sosiaalityöhön voisi myös olla erityisen huomion kiinnittäminen sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstien ja sijaishuoltopaikan valintaprosessin huolelliseen dokumentointiin sekä yleisellä tasolla sijaishuoltopaikan valintaprosessin toimivuuteen organisaatiossa.

3.4 Aineiston analyysi

Sisällönanalyysi taipuu monipuolisesti laadulliseen tutkimukseen ja sitä pidetäänkin perusanalyysimuotona. Sisällönanalyysia ei ole sidottu lähtökohtaisesti mihinkään teoriasuuntaukseen, mutta siihen voidaan soveltaa erilaisia teoreettisia tulokulmia. Tutkielmani aineiston analyysimenetelmänä käytän aineistolähtöistä sisällönanalyysia, mikä on luonteva tapa analysoida dokumenttiaineistoa. Aineistolähtöisessä analyysissa aineistosta nostetaan havaintoja tutkimusongelman näkökulmasta käsin ilman ennalta harkittuja löydöksiä. Metodologisesti tutki-

muksen teoria ohjaa analyysia, mutta juuri aineistolähtöisyyden vuoksi teorian ei pitäisi vaikuttaa tuloksiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.)

Aineiston analyysin aloitin dokumenttien tulostamisella ja järjestämisellä. Pinon päällimmäiseksi asetin lapsen huostaanottopäätöksen tai -hakemuksen, johon merkitsin käsin lapsen sukupuolen ja iän dokumentin tekohetkellä. Tämän jälkeen järjestin jokaisen lapsen sijaishuoltopaikan muutospäätökset vanhimmasta uusimpaan ja asetin ne päätösdokumenttien alle. Kaikkien lasten dokumenttipinot järjestelin lasten ikäjärjestykseen, nuorimmasta vanhimpaan.

Ensimmäisessä vaiheessa luin jokaisen lapsen dokumentit läpi lapsen tilanteen kokonaiskuvan hahmottamiseksi. Tässä vaiheessa totesin, että huostaanottopäätöksiin ja huostaanottohakemuksiin kirjoitetut tekstit huostaanoton perusteista toistuvat sijaishuoltopaikan muuttamista koskevissa päätöksissä. Yliviivasin korostuskynällä kaikista dokumenteista sijaishuoltopaikan perusteluihin liittyviä sanoja ja ilmaisuja. Toisessa vaiheessa luin uudelleen jokaisen lapsen dokumentit. Jatkoin sijaishuoltopaikan valintaan liittyvien perustelujen etsintää ja korostamista. Sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstiä löysin dokumenteista useamman otsikon alta. Kävin kaikki dokumentit kolmannen kerran läpi ja kirjoitin löytämäni perustelusanat tai lyhyet ilmaisut post-it lapuille. Pelkistäminen tarkoittaa aineiston tarkkaa läpikäymistä ja tutkimusongelman kannalta oleellisten alkuperäisten ilmaisujen pelkistämistä yksinkertaisemmiksi ilmaisuiksi (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4).

Kolmas vaihe käsitti kategorioiden muodostamisen. Kategorioiden muodostamisessa tutkijan tulkinnat ohjaavat ilmaisujen ryhmittelyä ja tämä tärkeä vaihe muovaa siten koko tutkimusta. Kategorioista voi muodostua edelleen ylä- tai alakategorioita. (Tuomi & Sarajärvi 2018, luku 4.) Aloin ryhmittelemään sijaishuoltopaikan perusteluihin liittyviä ilmaisuja. Levitin kaikki ilmaisut pöydälle ja asetin päällekkäin samaan kategoriaan tulkitsemani ilmaisut. Kävin kaikki ilmaisut järjestelmällisesti läpi ryhmitellen niitä yhteen ilmaisujen merkitysten perusteella. Kategorioiksi muodostuivat lopulta turvallisuus, vakaus, pysyvyys ja sijaishuoltopaikan ominaisuudet. Esimerkkinä analyysin tämän vaiheen etenemisestä on seuraava taulukko, jossa pelkistetyt ilmaisut muodostavat fyysisen turvallisuuden ja psyykkisen turvallisuuden kategoriat ja lopulta turvallisuus-yläkategorian.

Taulukko 3. Esimerkki sijaishuoltoapaikan perustelutekstien jäsentämisestä

Pelkistetty ilmaus dokumentissa	Alakategoria	Yläkategoria
Ikätasoinen hoiva ja huolenpito Perustarpeista huolehtivat aikuiset Fyysinen koskemattomuus Turvalliset, pitävät ja selkeät rajat Aikuisjohtoinen tuki ja rajattu ympäristö Arkielämän rauhoittuminen Strukturoitu arki Ohjaus arjessa Kierteen katkaisu Päihitteettömyys Fyysinen etäisyys päihdehakuiseen ympäristöön Rikollisen toiminnan pysäyttäminen Koulunkäynti	Fyysinen turvallisuus	
Ymmärrystä Tasapainoiset olosuhteet Tasapainoinen kehitys Johdonmukainen, ymmärtäväinen ja kärsivällinen kasvatus Lämpöä ja läheisyyttä Tunne-elämän kehitystä tukeva kasvuympäristö Aikuisen huomio Mahdollisuus hyviin ihmissuhteisiin Läheisyys, huomio ja huolenpito Aikuisten ennakoitavuus	Psyykinen turvallisuus	Turvallisuus

Neljännessä vaiheessa piirsin jokaiselle lapselle oman aikajanan dokumenttien tietojen pohjalta. Merkitsin jänalle huostaanottihakemuksen tekopäivän, huostaanottopäivän sekä kaikki lapsen huostaanotettuna tehtyjen sijaishuoltoapaikan muutospäätösten ajankohdat. Tässä vaiheessa totesin, että jana ei anna kuvaa lapsen todellisesta tilanteesta mikäli keskityn vain sijoituksiin huostaanottopäivästä tai huostaanottihakemuksen tekopäivästä eteenpäin. Tästä johtu-

en lisäksi janalle kaikki huostaanottoa edeltävät sijoitukset ja väritin janalta jokaisen eri sijaishuoltopaikan eri väreillä, jolloin kokonaisuus alkoi hahmottua.

Etsin janoilta yhteneväisyyksiä ja ryhmittelin janat sijaishuoltopolkuja seuratakseni sen mukaan, miten värikkäitä lasten janat olivat. Janojen tarkentuessa päätin olla kiinnittämättä huomiota lapsen sukupuoleen. Totesin, ettei sukupuolella ollut suurta merkitystä tutkimuskysymyksen asetelussa ja lisäksi lapsen sukupuolen yhdistäminen ikään ja sijaishuoltopolkuun, olisi riski lasten anonymiteetissa. Kategorioiksi muodostuivat suora polku, mutkitteleva polku ja turvaton polku.

Taulukko 4. Sijaishuoltopolkujen kategorioiden muodostuminen

Lapsen sijoitushistoria	Kategoria
Enintään yksi sijoituspaikka ennen huostaanottoa	Suora polku
Enintään yksi sijaishuoltopaikka huostaanotettuna	
Enemmän kuin yksi sijoituspaikka ennen huostaanottoa	Mutkitteleva polku
Enintään yksi sijaishuoltopaikka huostaanotettuna	
Ei yhtään tai useita sijoituspaikkoja ennen huostaanottoa	Turvaton polku
Enemmän kuin yksi sijaishuoltopaikka huostaanotettuna	

4 LAPSI SIJAISHUOLLON POLULLA

Seuraavissa alaluvuissa esittelen analyysini tulokset perustuen lasten huostaanottopäätöksiin, huostaanottohakemuksiin ja sijaishuoltopaikan muutospäätöksiin. Aloitan kuvaamalla lasten sijaishuoltomuodon valikoitumista, jonka jälkeen kuvaan lasten sijaishuoltopolkujen rakentumista yksityiskohtaisemmin. Lasten sijaishuoltopolut rakentuivat hyvin yksilöllisesti, mutta niistä voitiin havaita myös yhteneväisyyksiä. Olen kategorioinut lasten sijaishuoltopolut sijaishuoltopaikkojen määrän ja vaihtuvuuden mukaan kolmeen eri kategoriaan, joita alaluvuissa tarkastelen. Kategoriat ovat suora polku, mutkittleva polku ja turvaton polku. Kuvatessani lasten siirtymiä paikasta toiseen käytän nimitystä ”sijaishuoltopaikka” kaikista lapsen sijoituspaikoista riippumatta siitä, millä päätöksellä lapsi on sijoitettu.

Tämän jälkeen siirryn analysoimaan aineiston sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstejä lapsen edun näkökulmasta. Perustelut olen jakanut neljään kategoriaan, joita ovat pysyvyys, vakaus, turvallisuus ja sijaishuoltopaikan ominaisuudet.

Tulosten havainnollistamiseksi olen lainannut lasten dokumenteista katkelmia. Sulkumerkkien sisään olen kirjoittanut korvaavan yleisen sanan esimerkiksi lapsen nimen tai sijaishuoltopaikan nimen tilalla. Käytän merkintää (- -) silloin, kun olen jättänyt osia tekstistä kirjoittamatta.

4.1 Sijaishuoltomuodon valikoituminen

Sijaishuoltopolkujen seuraamisen aloitan muodostamalla kokonaiskuvan siitä, miten sijaishuoltomuodot jakautuivat lasten kesken ja miten niiden valintaa perusteltiin. Huostaanottohetkellä kymmenen lapsen sijaishuoltomuodoksi oli valikoitunut perhehoito ja kaksitoista lasta sijoitettiin lastensuojelun laitoshuoltoon. Lähes kaikki alle 13-vuotiaat lapset sijoitettiin perhehoitoon ja vastaavasti lähes kaikki 13-vuotta täyttäneet lapset sijoitettiin lastensuojelun laitoshuoltoon. Poikkeuksia kuitenkin oli kumpaankin suuntaan.

Alle kouluikäisten lasten kohdalla perhesijoitusta pidettiin niin itsestään selvänä, ettei perhesijoituksen valinta sijaishuoltomuotona näyttänyt vaativan tarkempia perusteluita.

Suunnitelmana on sijoittaa (lapsi) perhehoitoon. Sopivaa perhehoitopaikkaa kartoitetaan (- -).

(Lapsen) sijaishuolto tullaan järjestämään perhehoitona. Sijaisperheenä toimii (- -) perhe.

Kymmenen lapsen kohdalla joko lapsi itse, hänen vanhempansa tai huoltajansa nimesivät läheisverkostostaan perheen tai perheitä, joista toivottiin lapselle sijaishuoltopaikkaa. Lisäksi erään lapsen kohdalla lastensuojelun työntekijät ehdottivat läheisverkostosta selvitettäväksi kahden perheen mahdollisuudet toimia lapsen sijaisperheenä. Sosiaalityöntekijöillä oli siten selvitettävänään yhdentoista lapsen osalta yhteensä 21 ehdokasperheen tilanne. Näistä perheistä yhdeksän ilmoitti, että eivät ole valmiita toimimaan lapsen sijaisvanhempana, yhdeksän perhettä hylättiin lastensuojelun toimesta ja lopulta kaikista huostaanotetuista lapsista kolme sijoitettiin sijaishuoltoon oman läheis- tai sukulaisverkostonsa jäsenille.

Sosiaalityöntekijöiden tekemiä läheisverkoston kartoituksia kuvattiin dokumenteissa hyvin erilaisin laajuuksin. Joissain päätöksissä kartoitus oli dokumentoitu yksityiskohtaisesti ja lapsen läheisiä oli tavattu useita kertoja perheen kotona ja lastensuojelun toimistossa kun taas toisissa tyydyttiin toteamaan, että kartoitus oli tehty. Osa perusteellisesti kuvatuista kartoituksista päätyi sijaisperheen hyväksymiseen, osa hylkäämiseen. Dokumenteista kävi ilmi, että ehdotetut perheet saattoivat myös itse kieltäytyä tehtävästä, jolloin varsinaista kartoitusta ei tehty.

(- -) ilmoitti tuolloin tulleen siihen tulokseen, että sijaisvanhemmuus ei ole mahdollista hänen elämäntilanteessaan (- -).

(- -) on ilmoittanut sosiaalityöntekijälle, että heillä ei ole ikä-, perhe- ja elämäntilanteensa huomioiden mahdollisuuksia ryhtyä (lapsen) sijaisvanhemmiksi.

Osa läheissijoitusten hylkäävistä päätöksistä kuvasi läheisverkoston kartoitusta vain lyhyesti, eikä dokumentteihin päätyneistä kuvauksista käynyt ilmi, millä laajuudella ehdotetun perheen tilannetta oli tosiasiaassa selvitetty.

Soitettu (- -) ehdottamalle sijaisperheelle ja todettu, että perhehoidossa ei ole tarjota riittävää tukea (lapsen) kuntoutumisen jatkumiseksi.

Lapsen läheisverkostoon ei kuulu henkilöitä, jotka kykenisivät vastaamaan hänen jokapäiväisestä hoidostaan.

Lapsen tai vanhempien toivoman läheissijoituksen hylkäämisen yleisin syy oli, että läheisten ei katsottu heidän omasta elämäntilanteestaan johtuen kykenevän tarjoamaan lapselle riittävästi tukea ja hoivaa.

(- -) koska läheisverkostossa ei selvityksen mukaan ole henkilöitä, jotka voisivat vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta, sosiaalityöntekijät ovat ryhtyneet kartoittamaan lapselle sijaisperhettä (- -).

Läheisverkostonselvityksen tehneiden sosiaalityöntekijöiden näkemyksen mukaan (- -) ja hänen (- -) puolisonsa (- -) eivät tällä hetkellä ole valmiita vastaamaan (lapsen) kasvatuksesta ja huolenpidosta.

Aineistosta nousee esiin perhesijoitusten vähäiseltä vaikuttava määrä, mitä selitettiin huostaanotettujen lasten haastavuudella. Määrä on vähäinen myös tilastollisesti tarkasteltuna. Aineistossa perhesijoitusten osuus kaikista sijoituksista oli 45 prosenttia, kun koko maassa vuoden 2021 lopulla perhesijoituksessa oli 55 prosenttia huostaanotetuista lapsista (Forsell & Kuoppala 2022, 7). Samoin tämän tutkielman aineistossa kiinnittää huomiota läheis- ja sukulaissijoitusperheiden pieneltä vaikuttava osuus perhehoidosta, vaikka läheis- ja sukulaissijoituksia pidetään useissa kansainvälisissä tutkimuksissa lapsen etua tukevana ja pysyvänä sijaishuoltomuotona (esim. Webster 2000; Koh & Testa 2008; Villodas 2016; Osborne ym. 2021).

Tulkintani mukaan muiden kuin läheisperheistä valittujen perheiden kuvauksista välittyi hyvin toimeentuleva ja yhteiskunnallisesti aktiivinen elämä, johon mahdollisesti läheis- ja sukulaisperheet eivät yltäneet. Tämä herättää kysymyksen perheiden valintakriteereistä: nähdäänkö ”keskiluokkaisuus” lapsen edun ja hyvinvoinnin takaajajana? Vaikka läheis- ja sukulaisverkostoon sijoittamisen määrä vaikutti pieneltä, se oli kuitenkin kolmannes kaikista perhesijoituksista.

Ajatus perhesijoituksesta ideaalina sijaishuoltomuotona havainnollistui erään alle 10-vuotiaana lastensuojelulaitokseen sijoitetun lapsen sijaishuoltopaikan valinnan perusteluteksteissä, jossa oli nähtävissä toiveikkuus perhesijoitukseen pääsystä.

(Lapsen) mahdollista siirtymistä perhehoitoon arvioidaan kuitenkin säännöllisesti.

Käytöksellään oireilevien isompien lasten sijaishuoltopaikan valinnan perusteluteksteissä oli tehty näkyväksi syitä, miksi lapsi sijoitettiin laitoshuoltoon perhehoidon sijasta. Laitoshuollon katsottiin vastaavan paremmin lapsen tarpeita, mitkä liittyivät esimerkiksi haastavaan käyttäytymiseen, rajattomuuteen, päihteidenkäyttöön tai vakaviin mielenterveyden ongelmiin.

(Lapsen) hoidon ja tuen tarpeet ovat tällä hetkellä niin monisyisiä, että ne vaativat ammatillista otetta ja osaamista.

(Lapsen) kohdalla on arvioitu, että hän tarvitsee kehitykseensä ja kasvuunsa ammatillista ja vahvaa tukea, joka voidaan turvata sijoituksella lastensuojelulaitokseen.

Lasten dokumenteissa kuvattiin vain vähän tai ei ollenkaan vaihtoehtoista pohdintaa mahdollisten sijaishuoltomuotojen tai sijaishuoltopaikkojen välillä, lukuun ottamatta läheisverkostokartoituksia, joiden pohjalta pohdintaa toki käytiin. Osassa dokumenteista ilmaistiin luettelomaisesti mitä sijaishuoltopaikkoja oli pohdittu, mutta hylkäämisen syitä ei kerrottu. Osassa dokumenteista oli tehty selväksi, että päätös sijaishuoltomuodosta ja itse sijaishuoltopaikasta on tehty yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa.

Neuvottelussa mietittiin alustavasti (lapsen) tarvetta ja oltiin yhtä mieltä siitä, että yritetään löytää nimenomaan (- -).

(- -) ja päätimme yhdessä ottaa ko. paikan vastaan.

Useimmiten valittu sijaishuoltomuoto esitettiin ennalta päätettynä, lapsen edun mukaiseksi arvioituna vaihtoehtona. Erään lapsen dokumentissa todettiin sijaishuoltopaikan muutoksen

yhteydessä, että lastensuojelulaitoksessa jatkuva aikuisten vaihtuvuus ja laitosmainen ympäristö ei ollut lapsen edun mukainen sijaishuoltomuoto ja siirtoon päädyttiin sen vuoksi. Joissain tapauksissa oli dokumentoitu lapsen esittämä oma toive pääsystä perheeseen tai lastensuojelulaitokseen.

Myös (lapsi) itse on toivonut pääsevänsä mieluummin sijaisperheeseen kuin lastensuojelulaitokseen.

Sijoituksen aikana (lapsi) on tuonut useasti esille haluavansa jatkaa asumista lastensuojelulaitoksessa (- -).

Tämän aineiston lapsista yli puolet sijoitettiin lastensuojelun laitoshuoltoon. Aineistosta käy ilmi lasten olleen hyvin haastavissa elämäntilanteissa. Laitoshuollolta odotettiin vankkaa ammatillisuutta ja kykyä vastata lapsen haasteisiin, esimerkiksi rajuun päihteidenkäyttöön tai itsetuhoisuuteen. Aineiston perusteella lasten haastava käyttäytyminen sulki perhesijoituksen mahdollisuuden kokonaan pois. Vaikka pienten lasten sijaishuolto pääosin järjestettiin perhehoidossa, pieniä lapsia sijoitettiin myös laitoshuoltoon. Pelkästään ikä ei siten ollut määrittävä tekijä sijaishuoltomuodon valinnassa.

Laakson (2013, 65–66) tutkimuksessa todettiin vastaavasti, ettei mikään yksittäinen tekijä määritellyt lapsen sijaishuoltomuotoa. Sijaishuoltomuotoon vaikuttivat lasten yksilöllisten ominaisuuksien lisäksi huostaanoton perusteet ja lapsen oireilu. Yksittäisen oireen tai diagnoosin ei katsottu myöskään määrittelevän lapsen sijaishuollon muotoa. Vastaavasti Laakson tutkimuksessa todettiin, että haastavasti käyttäytyvien lasten kohdalla sijaishuoltopaikalta vaaditaan ammatillista osaamista.

4.2 Sijaishuoltopolkujen rakentuminen

Tässä alaluvussa muodostan kokonaiskuvan lasten sijaishuoltopolkujen rakentumisesta ennen yksityiskohtaisempaa tarkastelua. Lasten sijaishuoltopolkujen rakentumisessa jokaista kahtakymmentäkahta lasta yhdistävä tekijä oli, että yksikään lapsista ei siirtynyt pitkäaikaiseksi sijaishuoltopaikaksi suunniteltuun perheeseen tai lastensuojelulaitokseen suoraan syntymävanhempiensä luota. Lapset olivat huostaanottohetkellä tai huostaanottohakemuksen jättämis-

hetkellä joko lastensuojelun tai psykiatrian yksiköissä. Toinen kaikkia lapsia yhdistävä tekijä oli, että jokainen lapsi oli ollut sijoitettuna vähintään kahteen eri sijaishuoltopaikkaan sijoitushistoriansa aikana.

Yhtä lasta lukuun ottamatta kullekin lapselle oli ennen huostaanottoa kertynyt 1–8 sijoitusjaksoa perhehoidossa tai lastensuojelulaitoksessa joko avohuollon tukitoimena tai kiireellisenä sijoituksena. Sijoitusjaksojen kestot vaihtelivat alle kuukaudesta yhdeksään kuukauteen. Avohuollon tukitoimena tehdyissä sijoituksissa sijoituspäätöksiä oli tehty peräkkäin enimmillään kolme. Usean lapsen kohdalla avohuollon sijoitukset ja kiireelliset sijoitukset vuorottelivat keskenään. Enimmillään lapselle oli peräkkäin tehty seitsemän sijoituspäätöstä, joista neljä oli kiireellistä sijoitusta ja kolme avohuollon tukitoimena tehtyä sijoitusta. Avohuollon ja kiireellisten sijoitusten vuorottelemisen tarkoitti näiden lasten kohdalla sitä, että lapsen sijaishuoltopaikka ei muuttunut mutta sijaishuollon muoto vaihtui vapaaehtoisesta tahdonvastaiseen esimerkiksi tilanteessa, jossa lapseen oli välttämätöntä kohdistaa sijaishuoltopaikassa rajoitustoimenpiteitä itsetuhoisuuden, karkailun tai päihteiden käytön vuoksi.

Neljällätoista lapsella oli takanaan avohuollon tukitoimena toteutettuja tai kiireellisiä sijoituksia, joiden päättymisen jälkeen heidät oli palautettu takaisin kotiin. Uuteen sijoitukseen päädyttiin aina uudelleen tilanteiden kotona kriisiytyttyä. Näiden lasten ikäjakama oli laaja, alle yhdestä vuodesta seitsemääntoista vuoteen. Lapsista kahdeksan oli kuitenkin yli 12-vuotiaita. Enimmillään aiemmista sijoituksista oli kulunut aikaa neljä vuotta, ennen kuin lapsi sijoitettiin uudelleen ja lopulta huostaanotettiin. Alle kouluikäisenä huostaanotetut lapset olivat kuitenkin palautettu kotiin vain kerran ennen seuraavaa sijoitusta tai sijoitusten rykelmää, joka johti lopulta huostaanottoon, kun taas 16–17-vuotiaina huostaanotetut lapset olivat palautettu kotiin enimmillään kolme kertaa kiireellisten sijoitusten päätyttyä.

Sijaishuoltopaikan muutospäätöksiä lapsille tehtiin, kun lasten sijaishuoltopaikkaa vaihdettiin kiireellisen sijoituksen tai huostaanoton aikana. Sijaishuoltopaikan muutospäätöksiä tehtiin sekä perhehoidosta laitoshuoltoon että laitoshuollosta perhehoitoon ja takaisin. Perhehoidolla tarkoitan tässä yhteydessä tehtävään valmennettuja perhehoitajia, lapsen läheis- tai sukulaissijoituksia sekä lapsen omaa kotia. Neljä lasta sijoitettiin omaan kotiinsa sijaishuollon muutospäätöksellä. Näistä kolme sijoitusta päättyi huostaanoton lopettamiseen ja yksi päättyi uuteen sijaishuollon muutospäätökseen takaisin lastensuojelulaitokseen.

Kaikista 40:stä sijaishuoltopaikan muutospäätöksestä 33 kappaletta tehtiin huostaanoton aikana ja 7 kappaletta kiireellisen sijoituksen aikana. Jälkimmäisenä mainitut koskivat kaikki tilannetta, jossa lapsen huostaanotosta oli tehty hakemus hallinto-oikeudelle ja lapsi odotti ratkaisua kiireellisesti sijoitettuna. Kaikki sijaishuoltopaikan muutospäätökset jakautuivat kuudentoista lapsen kesken. Näistä lapsista kullekin oli tehty 1–10 sijaishuoltopaikan muutospäätöstä. Suurin osa, kaksikymmentäkuusi kappaletta sijaishuoltopaikan muutospäätöksistä jakaantui viiden lapsen kesken ja heistä kahden lapsen osuus oli yhteensä seitsemätoista sijaishuoltopaikan muutosta.

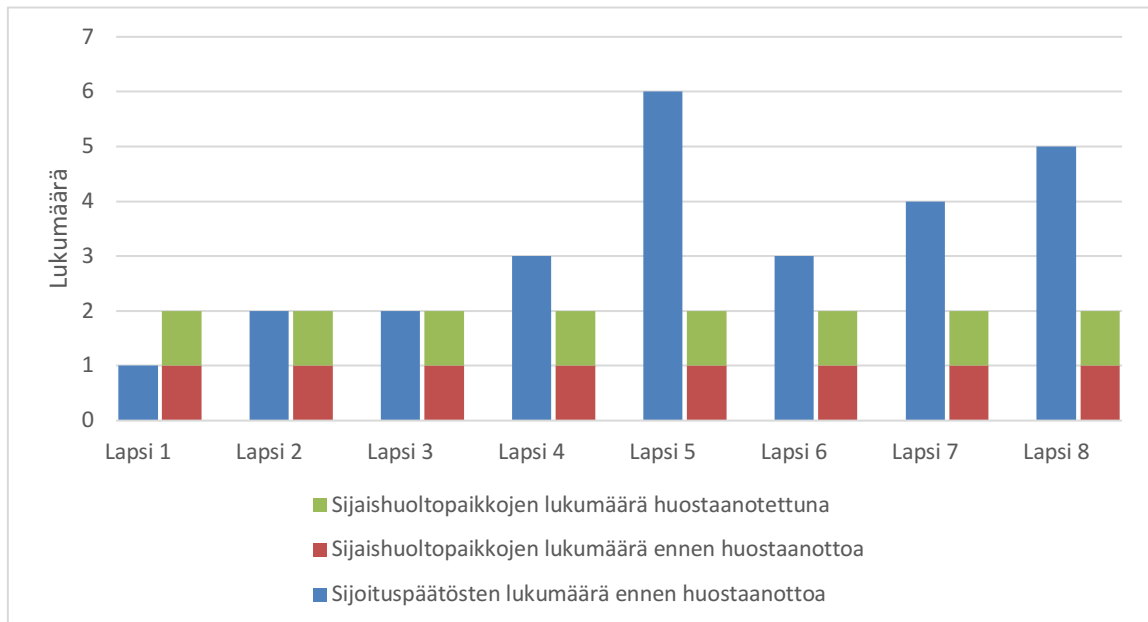
Tutkielmani aineistosta ilmeni hyvin heterogeeninen joukko lapsia erilaisine perhetaustoineen, kokemuksineen ja haasteineen. Yhteistä kaikilla lapsilla oli kokemus sijaishuoltopaikan muutoksesta. Sijaishuoltopaikka oli muuttunut vähintään kerran ja enimmillään lukuisia kertoja. Eniten sijaishuoltopaikan muutoksia tehtiin käyttäytymisellään oireileville lapsille, joiden voi aineiston pohjalta päätellä kokeneen elämänsä aikana traumaattisia tapahtumia. Sijaishuoltopaikan vaihtumiset perusteltiin lasten käyttäytymisellä, mutta päätösdokumenteissa ei analysoitu tai tehty näkyväksi pohdintaa, johtuiko osa käyttäytymisongelmista sijaishuoltopaikkojen muutoksista. Lapsen käytöshäiriöt voivat kuitenkin olla epävakaiden sijoitusten sekä syy että seuraus. Tämän on havainnut esimerkiksi Cross kumppaneineen (2013, 49–50): lähes puolet heidän tutkimistaan lapsista, joiden sijaishuoltopaikkaa muutettiin käytöshäiriöiden vuoksi, alkoi oireilla käytöksellään vasta yhden tai useamman lapsesta johtumattomista syistä tapahtuneen sijaishuoltopaikan muutoksen jälkeen.

Seuraavissa kolmessa alaluvussa analysoin aineistoa yksityiskohtaisemmin. Olen jakanut lasten sijaishuollon polkujen muodostumisen kolmeen kategoriaan sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuuden perusteella. Koska kiinnostukseni tässä kohdistuu sijaishuoltopaikkojen pysyvyyteen ja vaihtuvuuteen olen mitannut sitä havainnoimalla, kuinka monessa eri sijaishuoltopaikassa lapsi on ollut. Tuon esiin, jos lapsi on toistuvasti sijoitettu samaan sijaishuoltopaikkaan, mutta havainnollistavissa kuvioissa lasken tämän yhdeksi sijaishuoltopaikaksi. Olen ottanut huostaanoton jälkeisten tapahtumien lisäksi huomioon lyhytaikaiset sijoituspäätökset ja sijaishuoltopaikat ennen huostaanottoa, koska niiden pois jättäminen olisi antanut lasten sijaishuollon historiasta vääristyneen kuvan.

4.2.1 Suora polku

Tähän kategoriaan luokittelin kuuluvaksi kahdeksan lasta. Lasten ikäjakauma oli suuri, alle vuoden ikäisestä lapsesta yli seitsemäntoistavuotiaaseen. Kolme lasta oli alle kouluikäisiä ja viisi lasta oli iältään kolmestatoista vuodesta ylöspäin. Näitä lapsia yhdisti pitkäaikaiseksi tarkoitetun sijaishuoltoapaikan pysyvyys eli yhdenkään lapsen sijaishuoltoapaikkaa ei ollut muutettu huostaanoton aikana. Tässä en laske sijaishuoltoapaikan muutokseksi muutosta omaan kotiin, mikäli lapsen huostaanotto tämän jälkeen lakkautettiin.

Toinen yhdistävä tekijä liittyi sijaishuoltoapaikkojen yhteislukumäärään. Jokainen lapsi oli ollut yhdessä sijaishuoltoapaikassa ennen huostaanottoa ja pitkäaikaiseen sijaishuoltoapaikkaan siirtymistä. Lapsilla oli takanaan vähintään yksi ja enintään kuusi kiireellistä sijoitusta, kiireellisen sijoituksen jatkopäätöstä tai sijoitusta avohuollon tukitoimena, mutta sijoitukset olivat toteutuneet aina samassa sijaishuoltoapaikassa, joten eri sijaishuoltoapaikkojen lukumäärä jäi siten jokaisella kahteen. Alla olevassa havainnollistavassa kuviossa lasten ikä nousee vasemmalta oikealle (kuvio 1).

Kuvio 1. Ennen huostaanottoa tehdyt sijoitukset ja kaikkien sijaishuoltoapaikkojen lukumäärä

Näitä lapsia yhdistää huostaanoton jälkeisen sijaishuoltoapaikan vaihtumattomuus ja sitä edeltävien sijaishuoltoapaikkojen määrä, mutta yksilöllisesti tarkasteltuna lasten tilanteet eroavat

toisistaan. Näistä kahdeksasta lapsesta kolmen lapsen sijaishuolto päättyi täysi-ikäistymiseen, kahden lapsen huostaanotto lakkautettiin ennen 18-vuoden ikää ja kolme lasta oli edelleen samassa sijaishuoltopaikassa tarkastelujakson päätyttyä 31.12.2021. Kolme nuorinta lasta olivat huostaanoton aikaan alle kouluikäisiä ja viisi vanhinta olivat iältään vähintään 13-vuotiaita.

Sijaishuoltopaikasta täysi-ikäistyneistä lapsista yksi sijoitettiin laitoshuoltoon ja kaksi perhehoitoon. Yksi lapsista oli huostaanottohakemuksen tekohetkellä yli 17-vuotias, joten aika sijaishuollossa huostaanotettuna jäi alle vuoden mittaiseksi. Huostaanottohakemuksen tekohetkellä lapsi siirtyi pysyväksi tarkoitettuun sijaishuoltopaikkaansa. Välittömästi ennen huostaanottoa lapselle oli kertynyt viisi lyhytaikaista sijoitusta, joissa kiireelliset sijoitukset ja avohuollon tukitoimena tehdyt sijoitukset vuorottelivat keskenään. Aineiston perusteella lapsen tilanteen voisi tulkita näyttävän tässä näennäisen pysyvältä, koska huostaanottoon päädyttiin vasta lähes täysi-ikäisenä ja aika sijaishuollossa jäi lyhyeksi.

Kaksi muuta sijaishuollosta täysi-ikäistynyttä lasta ehtivät olla pysyvässä sijaishuoltopaikkassaan yhtäjaksoisesti vähintään 3,5 vuotta. Toiselle lapsista oli välittömästi ennen huostaanottoa tehty kuusi perättäistä sijoitusta laitoshuollossa ennen pysyvään sijaishuoltopaikkaan siirtymistä, joten voisi päätellä pysyväksi tarkoitetun sijaishuoltopaikan perhehoidossa vastaanneen lapsen tarpeisiin. Toinen lapsista oli ollut sijoitettuna aiemmin elämässään, mutta uuden sijoitusjakson alettua hänet sijoitettiin heti avohuollon tukitoimena sijaishuoltopaikkaan, josta tuli huostaanoton myötä pysyvä sijaishuoltopaikka. Lapsen sijoittaminen suoraan perhehoitoon, jonne lapsi myös jäi huostaanotettuna, voidaan tulkita siten, että perheen kanssa oli jo aiemmin tehty yhteistyötä tai perheen soveltuminen lapsen sijaishuoltopaikaksi näyttäytyi sosiaalityöntekijöille lyhytaikaisen sijoituksen aikana.

Kahden lapsen huostaanotto lakkautettiin ennen täysi-ikäisyyttä. He olivat kumpikin sijoitettuna laitoshuoltoon. Toisen lapsen sijoitushistoria alkoi kolmea kuukautta ennen huostaanottoa kolmella peräkkäisellä sijoitusjaksolla, kun taas toisen lapsen ensimmäinen sijoitus oli tehty jo vuosia aiemmin. Kumpikin lapsista ehti olla huostaanotettuna vähintään 1,5 vuotta, ennen kuin kummallekin lapselle tehtiin sijaishuollon muutospäätös kotiin lapsen tilanteen parannuttua riittävästi. Lopulta kummankin huostaanotto lakkautettiin puolen vuoden kotona asumisen jälkeen.

Loput tähän kategoriaan luokittamani kolme lasta olivat alle kouluikäisiä ja heidät kaikki sijoitettiin perhehoitoon. Ennen huostaanottoa heillä oli kullakin takanaan yksi sijaishuolto- paikka ja huostaanoton myötä toinen. Lapsista jokainen oli huostaanotettuna sijaishuoltopaik- kassaan vielä tarkastelujakson päätyttyä 31.12.2021. Sijoitukset olivat tarkastelujakson lop- puun mennessä kestäneet kullakin vähintään viisi vuotta.

Tässä kategoriassa viisi lasta kahdeksasta sijoitettiin huostaanotettuna perhehoitoon. Lapsista neljä sijoitettiin sijaisvanhemmille ja yksi lapsi läheissijaisvanhemmille. Kolme tämän kate- gorian lapsista sijoitettiin lastensuojelulaitokseen. Sisarukset sijoitettiin samoihin sijaishuol- topaikkoihin. Viiden lapsen lyhytaikaiset sijoitukset ennen huostaanottoa tehtiin perhehoitoon ja näistä kolmen lapsen kohdalla läheisille. Kaksi lasta otettiin lopulta huostaan samaan si- jaishuoltopaikkaan, jossa hän jo oli sijoitettuna lyhytaikaisella päätöksellä välittömästi ennen huostaanottoa.

Puolet tämän kategorian lapsista ei ollut palautunut kertaakaan kotiin ennen huostaanottoa tehdystä lyhytaikaiseksi tarkoitetusta sijoituksesta. Näiden lasten iät jakautuivat tasaisesti alle kouluikäisistä teini-ikäisiin. Kaksi lasta oli palautettu lyhyen sijoitusjakson jälkeen kotiin yh- den kerran, yksi lapsista oli palautettu kotiin kaksi kertaa ja yksi lapsista palautettiin kotiin kolme kertaa lyhytaikaiseksi tarkoitetun sijoitusjakson päätyttyä.

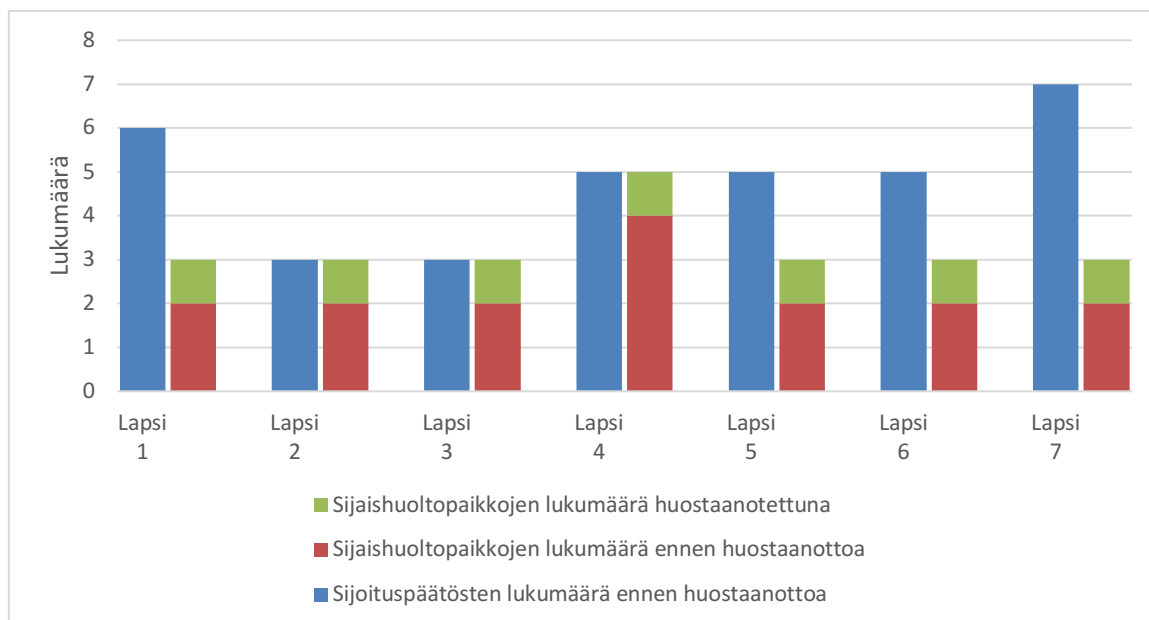
Aineiston perusteella voidaan tulkita, että huostaanoton jälkeen lasten sijaishuollon pysyvyy- den tavoite saavutettiin, vaikka lapset olivat jo ennen huostaanottoa olleet kukin yhdessä si- jaishuoltopaikassa. Merkille pantavaa oli, että lyhytaikaisista sijoituksista lapset olivat palan- neet tilapäisesti kotiin verrattain vähän. Tätä tulosta voidaan tulkita sosiaalityöntekijöiden määrätietoisena päätöksentekona pysyvyyden saavuttamiseksi mutta myös lasten altistumisel- la vakavalle vaaralle, mikäli heidät olisi kotiutettu.

Tässä kategoriassa korostuivat lasten perhehoidon osuus sekä lyhytaikaisissa sijoituksissa ennen huostaanottoa että pitkäaikaisissa sijoituksissa huostaanoton jälkeen. Tulkintani mu- kaan sijaishuoltopaikan vaihtumisella oli pienempi merkitys myös niillä kolmella lapsella, jotka olivat sijoitettuna läheisperheisiin ja palautuivat sieltä vielä kotiin ennen huostaanottoa. Aineistosta voidaan siten tehdä tulkinta, että perhesijoitukset toivat lapsille pysyvyyttä.

4.2.2 Mutkittileva polku

Tähän kategoriaan luokittelin aineistosta kuuluvaksi seitsemän lasta. Kuten edellisessä kategoriassa, lasten ikäjakauma oli tässäkin kategoriassa suuri. Nuorin lapsista oli huostaanoton aikaan alle vuoden ikäinen ja vanhin lapsista oli täyttänyt jo seitsemäntoista vuotta. Kuten edellisessä kategoriassa, myös tässä lapsia yhdistää sijaishuoltopaikkojen lukumäärä huostaanotettuna. Yhdellekään lapselle ei ollut tehty sijaishuoltopaikan muutosta huostaanotettuna. Muutokseksi en laske lapsen sijoittamista omaan kotiinsa, mikäli huostaanotto tämän jälkeen lakkautettiin.

Verrattuna edelliseen kategoriaan, tässä kategoriassa eri sijaishuoltopaikkojen yhteismäärä oli korkeampi ja lyhytaikaisia sijoituksia ennen huostaanottoa oli enemmän. Lapset olivat olleet ennen huostaanottoa sijoitettuna kahteen sijaishuoltopaikkaan lukuun ottamatta yhtä lasta, jolla sijaishuoltopaikkoja ennen huostaanottoa oli kertynyt neljä. Siten jokainen lapsi oli ollut sijoitushistoriansa aikana vähintään kolmessa eri sijaishuoltopaikassa. Lyhytaikaisesti tarkoitettuja avohuollon tukitoimena tehtyjä, kiireellisiä sijoituksia tai kiireellisen sijoituksen jatkoapäätöksiä oli tehty kaikille lapsille vähintään kolme ja enintään seitsemän kappaletta. Alla olevassa havainnollistavassa kuviossa lasten ikä nousee vasemmalta oikealle (kuvio 2).

Kuvio 2. Ennen huostaanottoa tehdyt sijoitukset ja kaikkien sijaishuoltopaikkojen lukumäärä

Näistä seitsemästä lapsesta kolme täysi-ikäistyi sijaishuollosta, yhden huostaanotto lakkautettiin ennen täysi-ikää ja kolme lasta oli edelleen huostaanotettuna sijaishuoltopaikassaan tarkastelujakson päätyttyä 31.12.2021. Huostaanoton aikaan nuorimmat kolme lasta olivat alle kouluikäisiä ja neljä vanhinta lasta olivat iältään kolmestatoista vuodesta ylöspäin.

Kaikki kolme sijaishuollosta täysi-ikäistynyttä lasta olivat sijoitettuna lastensuojelulaitoksiin sekä ennen huostaanottoa tehdyissä lyhytaikaisissa sijoituksissa että huostaanoton jälkeen. Yksi lapsista oli huostaanoton aikaan täyttänyt 17-vuotta, joten hän oli huostaanotettuna alle vuoden. Eniten sijaishuoltopaikan vaihtuvuutta ennen huostaanottoa kokenut lapsi ehti olla huostaanotettuna yhdessä sijaishuoltopaikassa yli viisi vuotta. Kolmas tähän kategoriaan kuuluva lapsi ehti hänkin olemaan huostaanotettuna yhdessä sijaishuoltopaikassa kolme vuotta ennen täysi-ikäistymistään. Jokainen kolmesta lapsesta oli palautettu takaisin kotiin avohuollon tukitoimena tehdyn tai kiireellisen sijoituksen jälkeen vähintään kerran ja enintään kolme kertaa.

Ensimmäisen lyhytaikaisen sijoituksen ja huostaanoton välissä kului aikaa lapsesta riippuen hieman yli puolesta vuodesta yli kolmeen vuoteen. Yhdellä lapsella aikaa oli kulunut verrattain vähän ensimmäisen sijoitusjakson alusta huostaanottoon, mikä voi kertoa lapsen tilanteen nopeasta huononemisesta. Kahden lapsen ensimmäiset lyhytaikaiset sijoitukset toteutuivat jo reilusti ennen huostaanottoa. Tästä voidaan vetää johtopäätöksiä, että lasten tilanne oli jo pidempään ollut tasaisen, mutta ei ”riittävän huono” tai perheen tilanne koheni ajoittain.

Yhden tähän kategoriaan luokittamani lapsen huostaanotto lakkautettiin ennen täysi-ikäisyyttä. Ennen huostaanottoa lapsi oli ollut sijoitettuna viidellä lyhytaikaisella päätöksellä kahdessa eri lastensuojelulaitoksessa. Lapsi siirtyi huostaanoton myötä kolmanteen lastensuojelulaitokseen, jossa sijoitus kesti 1,5 vuotta ennen sijaishuollon muutospäätöstä kotiin. Lapsi asui kotonaan huostaanotettuna puoli vuotta, jonka jälkeen huostaanotto lakkautettiin.

Kategorian kolme nuorinta lasta olivat kukin palautettu kotiinsa kerran lyhytaikaiseksi tarkoitettujen sijoituksen päätyttyä. Lyhytaikaisia sijoituksia oli tehty vähintään kolme ja enintään kuusi kappaletta. Jokainen lapsista oli ollut sijoitettuna lastensuojelulaitokseen vähintään kerran ennen sijoittamista perheisiin. Kaikki kolme lasta olivat edelleen sijoitettuna sijaishuoltopaikassaan tämän tutkielman aineiston tarkastelujakson päätyttyä 31.12.2021.

Tässä kategoriassa seitsemästä lapsesta neljä sijoitettiin lastensuojelun laitoshuoltoon ja kolme perhehoitoon, joista kaksi oli läheis- tai sukulaissijoituksia. Edellisestä kategoriasta poiketen kaikki seitsemän lasta iästä riippumatta oli palautettu lyhytaikaiseksi tarkoitettuun sijoituksesta kotiin vähintään kerran. Toinen edellisestä kategoriasta eriävä tekijä oli, että kaikki lapset iästä riippumatta olivat olleet lyhytaikaiseksi tarkoitettuun sijoituksessa sijoitettuna vähintään kerran lastensuojelulaitoksessa. Kuten edellisessä kategoriassa, myös tässä sisarukset sijoitettiin samaan sijaishuoltopaikkaan.

Aineistosta voidaan tulkita, että sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuus ennen huostaanottoa ei aina johda negatiiviseen lopputulokseen pysyvyyden kannalta tarkasteltuna. Lapset olivat kukin olleet jo vähintään kahdessa sijaishuoltopaikassa ennen huostaanottoa. Lasten sijoitushistorian alun epävarmuudesta huolimatta jokainen lapsi lopulta sai huostaanotettuna sijaishuoltopaikan, josta lasta ei enää siirretty ja suurimmalla osalla se edusti myös varsin pitkäaikaista sijaishuoltopaikkaa. Lisäksi aineistosta voidaan tulkita, että myös lastensuojelulaitoksessa on mahdollisuus saavuttaa sijaishuollon pysyvyyttä siitä huolimatta, että lapsilla on ollut taustallaan sijaishuoltopaikan vaihtuvuutta ennen huostaanottoa.

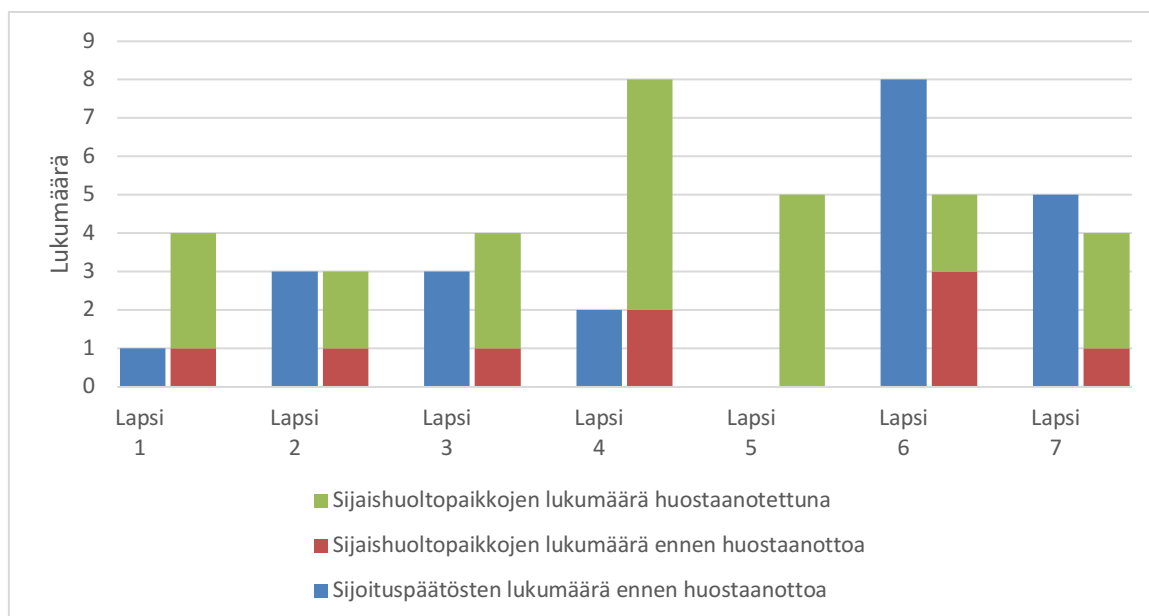
4.2.3 Turvaton polku

Viimeiseen kategoriaan luokittelin kuuluvaksi seitsemän lasta. Kuten kahdessa edellisessä kategoriassa myös tässä lasten ikäjakauma oli suuri. Nuorin lapsi oli huostaanotettaessa alle vuoden ikäinen ja vanhin yli 16-vuotias. Tämän kategorian lapsia yhdistää suurista ikäeroista huolimatta sijaishuoltopaikan vaihtuminen huostaanoton aikana. Jokainen lapsi oli ollut huostaanotettuna vähintään kahdessa ja enintään kuudessa eri sijaishuoltopaikassa. Tässä kategoriassa pysyvyyttä ei huostaanoton jälkeenkään saavutettu, vaikka lapsi saattoikin viipyä yhdessä sijaishuoltopaikassa verrattain pitkänkin ajan.

Alla olevassa lasten tilanteita havainnollistavassa kuviossa olen laskenut yhden lapsen omaan kotiin sijoittamisen sijaishuoltopaikan muutokseksi, koska ratkaisu jäi väliaikaiseksi ja lapsi palasi takaisin laitoshuoltoon. Yhden sijaishuoltopaikan olen luokitellut kahdeksi eri sijaishuoltopaikaksi, koska sijaishuoltopaikassa lasta hoitavat aikuiset vaihtuivat liiketoiminnassa tapahtuneen muutoksen myötä. Lisäksi olen luokitellut useamman lapsen kohdalla sijaishuoltopaikan ”ennen huostaanottoa” olleeksi, jos lapsi oli jo sinne sijoitettuna lyhytaikaisella pää-

töksellä ja paikasta tuli huostaanoton myötä pysyväksi tarkoitettu sijaishuoltopaikka. Siten olen välttänyt saman sijaishuoltopaikan kirjautumisen kahteen kertaan. Lasten ikä nousee vasemmalta oikealle (kuvio 3).

Kuvio 3. Ennen huostaanottoa tehdyt sijoitukset ja kaikkien sijaishuoltopaikkojen lukumäärä

Kuten kuvion grafiikka osoittaa tämä kategoria eroaa edellisistä siten, että kaikki lapset olivat olleet vähintään kahdessa sijaishuoltopaikassa huostaanotettuna. Kolmen lapsen huostaanotto päättyi täysi-ikäistymiseen, yhden lapsen huostaanotto lakkautettiin ennen täysi-ikää ja kolme lasta oli edelleen sijaishuollossa tarkastelujakson päättyttyä 31.12.2021.

Kaikkien kolmen sijaishuollossa täysi-ikäistyneiden lasten lähtötilanteet olivat erilaisia. Yksi lapsista huostaanotettiin ilman ainoatakaan aiempaa lastensuojelun sijoitusta, toinen lapsi huostaanotettiin yhden kiireellisen sijoituksen ja siihen tehdyn jatkopäätöksen päätteeksi ja kolmas lapsi huostaanotettiin viiden lyhyemmän sijoituksen jälkeen, joista neljä oli kiireellisiä sijoituksia. Viimeksi mainittu lapsi kotiutui kolmesti lyhyen sijoituksen jälkeen ennen kuin viides kiireellinen sijoitus johti lopulta huostaanottoon. Kahden lapsen osalta sijoitusten kaava toistui toisiaan vastaavana. Lapsia siirrettiin sijaishuoltopaikasta toiseen, mutta mikään paikka ei kyennyt vastaamaan lasten hoito- ja kasvatustehtävistä ja lapset palasivat aina takaisin lähtöpisteeseen.

Aineiston perusteella voi päätellä vaihtuvien sijaishuoltoapaikkojen tuoneen lasten elämään entisestään ennakoimattomuutta ja turvattomuutta. Saman havainnon teki Villodas tutkijakumppaneineen (2016, 51–52) todetessaan, että lyhyiden sijoitusten ja liian aikaisten perheen jälleenyhdistämisyritysten on havaittu vaikuttavan jatkossakin sijaishuollon pysyvyyden häiriintymiseen (mt.). Tämän tutkielman aineistossa sijaishuoltoapaikkojen vaihdokset kertoivat ennakoimattomuudesta, mitä sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään päätöksentekijänä ja lapsen edun ajajina. Forsbergin (2011, 269–270) mukaan sosiaalityöntekijä kohtaakin työssään väistämättä tilanteita, joihin ei ole osoitettavissa yksiselitteisiä tai yhtä oikeaa vastausta. Ongelmat voivat silti vaatia välitöntä reagoitua ja päätöksentekoa sosiaalityön etiikan mukaisesti. Esimerkiksi silloin, kun uhattuna on lapsen terveys tai turvallisuus, ei ratkaisun tekemistä voi siirtää, vaikka työntekijällä ei olekaan takeita siitä, että tehty ratkaisu on oikea tai edes paras mahdollinen.

Tämän tutkielman aineistossa väliaikaisuutta käytettiin sijaishuoltoapaikan valinnan perusteena silloin, kun pysyvä sijaishuoltoapaikka oli haussa tai lapsi oli sairaalahoidossa. Väliaikaisia sijaishuoltoapaikkoja käytettiin myös tilanteissa, joissa lapsen sijaishuoltoapaikka jouduttiin muuttamaan nopealla aikataululla esimerkiksi lapsen sijaishuoltoapaikan irtisanoessa sopimuksen tai lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän arvioidessa, että lapsen sijaishuollon tarkoitus ei toteudu toivotulla tavalla kyseissä sijaishuoltoapaikassa. Tällöin lapsi siirrettiin odotamaan väliaikaiseen sijaishuoltoapaikkaan uuden sijaishuoltoapaikan kartoittamisen ajaksi. Yllä oleva grafiikka (kuvio 3) kertoo lasten *eri* sijaishuoltoapaikkojen lukumäärät. Mikäli vertailun vuoksi laskettaisiin yhden sijaishuollosta täysi-ikäistyneen lapsen kaikki peräkkäiset sijaishuoltoapaikan vaihdokset huostaanotettuna, niitä olisi yhteensä kaksitoista. Tässä sijoitusten sarjassa lapsi sijoitettiin viisi kertaa samaan lastensuojelulaitokseen perustellen sitä aiemmin mainitulla väliaikaisuudella. Yksi sijaishuollosta täysi-ikäistynyt lapsi ehti olla huostaanotettuna alle kaksi vuotta ja oli sinä aikana sijoitettuna kolmeen eri lastensuojelulaitokseen.

Tuloksista voi tehdä tulkinnan, että erityisesti vakavasti oireilevien lasten kohdalla puuttumisen kynnys, palvelujen oikea-aikaisuus ja laatu ovat lapsen tulevaisuuden rakentumisen kannalta elintärkeitä. Aineiston perusteella lapsi saattoi pudota lastensuojelun syliin traumatisoituneena tai pitkään päihteitä käyttäneenä, jolloin sosiaalityöntekijän tehtäväksi jäi parhaiden mahdollisten palvelujen etsiminen lapsen auttamiseksi. Osa lapsista taas palautui koteihinsa lukuisia kertoja lyhyiden sijoitusten jälkeen, mikä voi kertoa lapsen yksilöllisestä tilanteesta

mutta yhtä hyvin myös lastensuojelun käytännöistä. Pösön ja kumppanien (2014, 479–480) mukaan suomalainen lastensuojelujärjestelmä nojaa vahvasti ennaltaehkäisevään otteeseen ja lastensuojelun tarpeessa olevien lasten auttamiseen heidän omassa elinympäristössään. Tämä suuntaus näkyy kotiin vietävien palvelujen kasvavana määränä. Kodin ulkopuolelle sijoittaminen tulee kyseeseen vasta kun muut keinot on käytetty. Auttamisen tavat ovat ajan saatossa kehittyneet ja muuttuneet, mutta taustalla on vahvasti juurtunut ajatus kodista lapsen ensisijaisena kasvupaikkana.

Tässä kategoriassa kolme lasta oli edelleen sijaishuollossa aineiston tarkastelujakson päätyttyä 31.12.2021. Lapset olivat olleet vähintään kahdessa sijaishuolto paikassa huostaanoton aikana. Heistä kaksi lasta oli ennen huostaanottoa palannut yhden kerran kotiin lyhyeltä sijoitusjaksolta. Toisen kohdalla aikaa kului kaksi vuotta ensimmäisestä sijoituksesta seuraavaan sijoitusten rykelmään, minkä päätteeksi lapsi huostaanotettiin. Yhtä lapsista ei ollut palautettu kertaakaan kotiin kiireellisen sijoituksen jälkeen.

Tämän kategorian lasten sijaishuollon historiasta voidaan aineiston perusteella havaita sijaishuolto paikkoihin liittynyttä ennalta-arvaamattomuutta, mihin sosiaalityöntekijän oli mahdollista varautua. Kahden lapsen sijaishuolto paikkaa jouduttiin muuttamaan sijaisperheistä joutuneista syistä ja yhden lapsen sijaishuolto paikka päättyi liiketoiminnan muutokseen, mikä aiheutti lasta hoitavien aikuisten vaihtumisen. Pisimmillään kaikki lapset ehtivät kuitenkin olla yhdessä sijaishuolto paikassa vähintään 3,5 vuotta ennen seuraavaa muutosta.

Yhden lapsen huostaanotto lakkautettiin ennen täysi-ikäisyyttä. Ennen huostaanottoa lapsella oli takanaan kahdeksan lyhyttä sijoitusta kahdessa eri sijaishuolto paikassa. Huostaanotettuna lapsi ehti olla kolmessa eri sijaishuolto paikassa ennen sijaishuolto paikan muutosta omaan kotiin. Huostaanotto lakkautettiin puolen vuoden kotona asumisen jälkeen. Lapsen sijoitushistoria näyttää aineistossa epävakaa, mutta se johti kuitenkin toivottuun tulokseen eli perheen jälleenyhdistämiseen.

Tämän kategorian lapsista yksi lapsi oli koko sijoitushistoriansa ajan perhehoidossa. Kaksi lasta oli sijoitettuna sekä lastensuojelulaitokseen, sijaisperheeseen että perhekotiin. Yksi lapsista oli sijoitettuna sekä lastensuojelulaitoksessa että sijaisperheessä. Loput kolme lasta sijoitettiin aina lastensuojelulaitoksiin. Ennen huostaanottoa kolmea lasta ei ollut palautettu kotiin

kertaakaan, kolme lasta oli palautettu kotiin yhden kerran ja yksi lapsi palasi kotiin kolme kertaa.

Tämän sijaishuoltopolkuja käsitelleen luvun tulokset yhteen vedettynä antavat lasten sijaishuoltopoluista monenkirjavan, yksilöllisen ja osin ennustamattoman kuvan. Lasten etu pysyvyyden näkökulmasta tarkasteltuna toteutui huostaanotettuna hyvin tai ei ollenkaan. Aineistosta oli tulkittavissa epätoivoisia yrityksiä löytää lapselle sijaishuoltopaikka, joka olisi pystynyt vastaamaan lapsen tarpeisiin. Lapsi voitiin myös päätöksen tasolla siirtää väliaikaiseen sijaishuoltopaikkaan, vaikka lapsi olisi tosiasiallisesti ollut sairaalahoidossa. Tällöin kyse oli hallinnollisesta toimenpiteestä, eikä se johtanut lapsen konkreettiseen siirtoon.

Pysyvyyden kannalta onnistumisiksi voidaan tulkita tilanteet, joissa lapsi yhden lyhytaikaisen sijoituksen jälkeen pääsi pysyvään sijaishuoltopaikkaan. Joidenkin lasten kohdalla sijaishuoltopaikan vaihtuvuutta voisi luonnehtia huonoksi tuuriksi, sillä syyt sijaishuoltopaikan vaihtumisille vaihtelivat. Osa vaihdoksista johtui sijaishuoltopaikassa tapahtuneista muutoksista, joihin kukaan ei osannut varautua. Tällöin odottamattoman tilanteen negatiiviset vaikutukset kohdistuivat suoraan lapseen. Osa vaihdoksista johtui lapsen omasta oireilusta kuten karkailusta, päihteiden käytöstä tai psyykkisestä voinnista, joihin sijaishuoltopaikka ei kyennyt vastaamaan. Rockin ja tutkijakumppanien (2015, 188) mukaan sijaishuoltopaikkojen vaihtuvuus voi aiheuttaa lapsissa luovuttamisen reaktioita. Tämä voi näkyä esimerkiksi siten, että lapset eivät enää halua tutustua uusiin ihmisiin, vaan he vetäytyvät. Lisäksi sijaishuoltopaikkojen mukana vaihtuvat usein koulut ja muut yhteisöt, mikä saattaa pahentaa ongelmaa entisestään. (Mt.) Tällöin sijaishuoltopaikkojen muutokset voivat ajaa lapsia uudenlaisten ongelmien äärelle.

4.3 Sijaishuoltopaikan valinnan perustelut

Tässä luvussa analysoin päätösdokumentteihin kirjattujen sijaishuoltopaikan valinnan perustelutekstejä. Sijaishuoltopaikan valinnassa lapsen etu on keskeinen tavoite ja päämäärä. Lapsen edun näkökulma kulkeekin tässä luvussa läpileikkaavana käsitteenä.

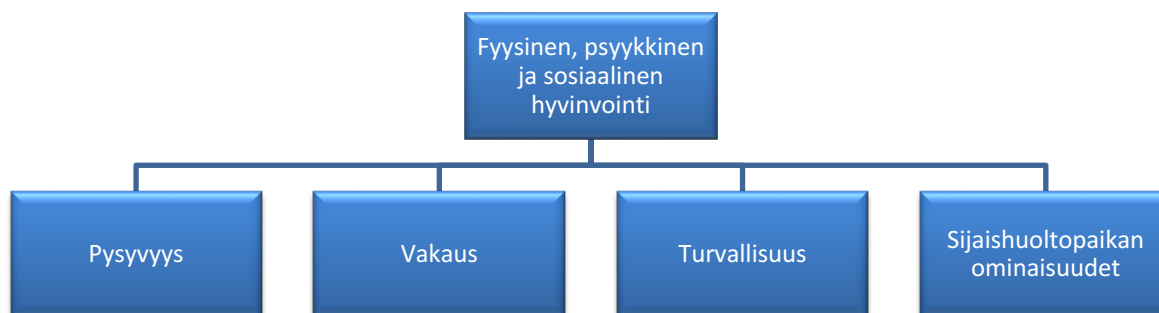
Sijaishuoltopaikan valinnan perusteluteksteissä oli runsaasti laadullista ja määrällistä hajontaa. Kysymykseen siitä, miten suunniteltu sijaishuoltopaikka vastaa lapsen tarpeisiin vastattiin

niukimmillaan yhdellä rivillä. Lisäksi perusteluja löytyi dokumenteista muiden otsikoiden alta, kuten: ”sijaishuollon tarkoitus ja tavoitteet” sekä ”miten sijaishuolto edistää lapsen etua ja hänen kasvuaan ja kehitystään tulevaisuudessa”. Näiden otsikoiden alle oli kirjoitettu siitä, mitä lapsi sijaishuollossa eläessään tarvitsee, esimerkiksi ”lapsi tarvitsee pitävät rajat”. Näin ollen tein tulkinnan, että vaikka rajojen tarvetta ei sijaishuoltopaikan valinnan varsinaisessa perusteluosuudessa olisikaan kirjattu uudelleen, näiden asioiden toteutumista on valitulta sijaishuoltopaikalta edellytetty, jotta sijoitus oli lapsen edun mukainen.

Enemmän tilaa päätösasiakirjoissa saivat lapselle suunniteltua sijaishuoltopaikkaa kuvailevat tekstit, joissa tosin myös oli hajontaa. Osassa päätöksistä oli kuvattu prosessinomaisesti, mitä vaihtoehtoja sijaishuoltopaikaksi oli selvitetty, miksi osa paikoista hylättiin ja miten lopulta lapsen sijaishuoltopaikan valintaan oli päädytty. Osassa päätöksistä todettiin yleisellä tasolla, että sijaishuoltopaikkoja on kartoitettu ja osassa päätöksistä ei kerrottu valintaprosessista mitään vaan edettiin suoraan esittelemään uutta sijaishuoltopaikkaa.

Kaikki päätösdokumentit eivät antaneet ymmärtää, että päätös sijaishuoltopaikan valinnasta olisi perustunut lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän henkilökohtaiseen tuntemukseen tai perehtymiseen valittua sijaishuoltopaikkaa kohtaan. Päätöksissä voitiin turvautua toisen tahon näkemykseen, jolla oli kokemusta kyseisestä sijaishuoltopaikasta. Tämä toinen taho oli useimmiten organisaatio, mikä vastasi sijaisperheiden kouluttamisesta sekä tuesta. Erään päätöksen perusteluissa todettiin sijaishuoltopaikan omaavan ”sellaiset valmiudet” vastata lapsen tuentarpeeseen, mutta näitä valmiuksia ei kuvattu tarkemmin. Eräessä päätöksessä taas mainittiin kunnalla olevan hyviä kokemuksia kyseisestä laitoshuollon yksiköstä, jolloin teksti antaa ymmärtää, että lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä nojasi päätöstä tehdessään työyhteisönsä positiivisiin kokemuksiin.

Dokumenteissa toistuivat sijaishuollon pyrkimykset vaikuttaa lapsen fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin turvaamiseen. Näiden kattokäsitteiden alle etsin toistuvia perusteluja, joihin sijaishuoltopaikan valinnassa nojattiin. Perustelut jaoin kategorioihin, joita ovat pysyvyys, vakaus, turvallisuus sekä sijaishuoltopaikan ominaisuudet (kuvio 4).

Kuvio 4. Sijaishuoltopaikan valinnan perustelujen kategoriat

Pysyvyys, vakaus ja turvallisuus kietoutuivat perusteluteksteissä toistensa ympärille, eikä niiden keskinäinen suhde ollut selkeärajainen. Monet sijaishuoltopaikan valinnan perusteluita olisivat sopineet useammankin kategorian alle, kuten olen joissain tapauksissa toiminutkin.

4.3.1 Pysyvyys

Pysyvyyden tavoitetta sijaishuollossa kuvattiin päätösdokumenteissa sijaishuollon luonteen oletuksena, ei yksilöllisenä lapsen tarpeena. Pysyvyydellä viitattiin sekä pysyviin lasta hoitaviin aikuisiin että pysyvään sijaishuoltopaikkaan. Pysyvyyttä pidettiin pohjana, minkä päälle lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi voi rakentua.

(Lapsi) tarvitsee turvallisen ja vakaan kasvuympäristön ja pysyvät sijaisvanhemmat normaalin kasvunsa ja kehityksensä tueksi.

Vakaan ympäristön lisäksi hän tarvitsee ikä- ja kehitystasonsa mukaista hoivaa ja huolenpitoa, jotka pystytään turvaamaan vain pysyvän sijoituksen keinoin.

Sijaishuollon tarkoituksena on turvata (lapselle) tasapainoiset ja turvalliset olosuhteet sekä pysyvä asuinpaikka.

Erään lapsen sijaishuoltopaikka muutettiin lapsen omaan kotiin edellisen sijaishuoltopaikan irtisanouduttua tehtävästään. Vaikka sijaishuoltopaikan perusteluissa ei mainittu pysyvyyttä, tulkitsin ratkaisulla tavoiteltaneen pysyvyyttä lapsen elämään. Perheen jälleenyhdistäminen ei

kuitenkaan tuonut pysyvyyttä, vaan lapsi sijoitettiin uudelleen vielä useamman kerran. Ratkaisu jätti vaikutelman, että lapsen erittäin haastava käyttäytyminen haastoi myös sosiaalityön keinot pysyvyyden tavoittelemisessa. Vaikka lastensuojelun tehtävänä on pyrkiä perheen jälleenyhdistämiseen, se ei aina ole mahdollista lapsen etu huomioiden. Myös Cross kumppaneineen (2013, 51) havaitsi tutkimuksessaan, että pysyvyyden tavoittelussa perheen jälleenyhdistäminen tai siirto sukulaisperheeseen ei aina onnistunut, vaan sijaishuoltopaikan muutoksia tuli tämän jälkeenkin (mt.). Epäonnistuneen jälleenyhdistämisyrityksen jälkeen paluu sijaishuoltoon voi olla lapselle entistä vaikeampaa.

Erään lapsen lastensuojelun yhdenkättöistä sijaishuoltopaikan muutos päätöstä perusteltiin niin ikään pysyvyydellä. Lyhyessä lauseessa kiteytettiin sijaishuollon pysyvyyden syvintä merkitystä muutoksen mahdollistajana. Lukuisten sijaishuoltopaikkojen muutosten jälkeen pysyvyyden ilmaisu oli kuitenkin vaihtunut ”mahdollisuuteen”.

(Lapsella) on mahdollisuus pysyvään, aikuisjohtoiseen kasvuympäristöön, jossa voidaan työskennellä tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti (lapsen) kuntouttamiseksi.

Toisen lapsen kohdalla yllättävän sijaishuoltopaikan tilanteesta johtuneen paikanvaihdon jälkeen edelleen tavoitteena oli sijaishuoltopaikan pysyvyys, mutta tapahtunut muovasi perustelutekstissä pysyvyyden varovaisempaan muotoon.

Tarkoituksena on taata pysyvämpi, vakaa, turvallinen, jaksava ja tunne-elämän kehitystä tukeva kasvuympäristö.

Kiintymyssuhteen muodostuminen nivoutuu lasta hoitavien aikuisten pysyvyyteen. Eräässä dokumentissa sijaisperheen kuvailun yhteydessä mainittiin sijaisperheen halu kiintymyssuhteen muodostumiseen lapsen ja aikuisten välille, mutta sijaishuoltopaikan valinnan perusteena kiintymyssuhdetta ei ollut mainittu. Kiintymyssuhteen luomisen mahdollisuus mainittiin erikseen vain kahden alle 1-vuotiaan lapsen sijaishuoltopaikan valinnan perusteluissa. Sijaishuoltopaikan kuvailuteksteissä oli kirjoitettu kahden lastensuojelulaitoksen työskentelyn perustuvan kiintymyssuhdemalliin. Näissäkin tilanteissa kiintymyssuhde ei silti noussut sijaishuoltopaikan perusteluihin asti. Omaohjaajatyöskentely eli oman työntekijän nimeäminen lapselle

nähtiin kuitenkin tärkeänä lapsen sijaishuoltopaikkaan kiinnittymisen ja pysyvän suhteen luomisen vuoksi.

(Lapsi) tarvitsee kiintymyssuhteen turvalliseen, luotettavaan ja pysyvään aikuiseseen.

(Lastensuojelulaitoksen) kasvatusteoriat perustuvat kiintymysteoriaan.

(Lastensuojelulaitoksen) työskentelyn perustana on tiivis omaohjaajatyöskentely ja sen kautta kiintymyssuhteen luominen lapseen.

Eräissä päätösdokumentissa kiintymyssuhdetta sivutiin maininnalla, ettei lapsella ole ollut paikan vaihdosten vuoksi mahdollisuutta luoda pysyviä aikuiskontakteja sijaishuollossa. Tämä siis nähtiin lapsen kehityksen kannalta ongelmallisena ja tähän haluttiin muutosta.

Lisäksi pysyvyys nähtiin lapsen etuna, jotta säännöllinen koulunkäynti, ikätasoiset ystävyys-suhteet tai terapeuttinen työskentely lapsen kanssa mahdollistuisivat. Koulunkäynnin ongelmat, katkonaisuus tai koulunkäymättömyys mainittiin päätösdokumenteissa melko usein. Sijaishuoltopaikan pysyvyys oli edellytys sille, että lapsella on mahdollisuus kiinnittyä kouluun ja siten keskittyä koulunkäyntiin, oppia uutta ja edistyä opinnoissa.

Tulkintani mukaan pysyvyyteen viitattiin myös päätösdokumenteissa, joissa lapsen osallistumista viikoittaisiin sijaishuoltopaikan tapahtumiin pidettiin tärkeänä. Erilaiset kerho- ja paja-toiminnot, joissa lapsi mielekkään toiminnan lisäksi tutustuu häntä hoitaviin aikuisiin ja muihin sijaishuoltopaikan lapsiin tukivat kiinnittymistä sijaishuoltopaikkaan. Erään lapsen kohdalla pysyvyyden arvioitiin toteutuvan paremmin perhehoidossa, koska lapsesta huolehtii vain kaksi aikuista, toisin kuin lastensuojelulaitoksissa ohjaajat työskentelevät vuoroissa.

4.3.2 Vakaus

Pysyvyyden rinnalla lapsen edun mukaista sijaishuoltopaikan valintaa perusteltiin vielä yleisemmin vakaudella lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin saavuttamiseksi. Vakaus mainittiin päätösdokumenteissa pysyvyyttä huomattavasti useammin, mutta sijaishuollon kontekstissa

käsitän vakauden niin, että ilman pysyvyyttä ei voi olla vakautta. Vakauden suoraa määritelmää ei sijaishuoltopaikan valinnan perusteluista löytynyt, mutta huostaanoton perusteluteksteistä voi päätellä, että vakaudella tarkoitettiin esimerkiksi arjen ennustettavuutta ja lapsen ikätasoon sopivia kasvuolosuhteita.

Tarkoituksena on lisäksi taata (lapsen) vakaat ja turvalliset elinolosuhteet, joissa hän voi kasvaa ja kehittyä normaalisti ikäisensä lapsen tavoin.

Perhehoidossa (lapselle) pystytään turvaamaan hänen tarvitsemansa vakaa ja turvallinen arki ja kasvuolosuhteet.

Huostaanoton perusteluteksteissä näkyivät lasten turvaton, ennakoimaton ja muutoksien täyteinen arki, kun lapsesta huolta pitäneellä aikuisella oli esimerkiksi rikollisuutta, päihteidenkäyttöä, mielenterveysongelmia, impulsiivista käyttäytymistä, arjenhallinnan ongelmia tai kyvyttömyyttä asettaa lapsen tarpeet omien tarpeiden edelle.

Vakaan ja päihteettömän ympäristön sekä turvallisten rajojen lisäksi (lapsi) tarvitsee (- -).

Sijaishuollon tarkoitus on myös luoda (lapselle) paitsi rohkaiseva ympäristö, mutta myös ympäristö, jossa arki on rauhallista, turvallista, säännönmukaista ja ennalta-arvattavaa.

Sijaishuollon vakauden tavoitetta perusteltiin johdonmukaisten aikuisten johdonmukaisella kasvatuksella, tasapainoisella ja turvallisella kasvuympäristöllä. Vakaassa elinympäristössä arvioitiin mahdollistuvan lapsen eheytyminen, koulunkäynti, tulevaisuuden suunnitteleminen sekä uusien asioiden ja toimintamallien oppiminen. Vakaan elinympäristön perusteltiin tukevan lapsen fyysistä ja psyykkistä kehitystä, sekä lapsen itsenäistymistä ja kasvua aikuisuuteen.

Sijaishuollon tavoitteena on (lapsen) eheytyminen ja itsenäistymisessä tukeminen.

(Lapsi) tarvitsee aikuisjohtoisen strukturoidun kasvu- ja toimintaympäristön, jotta hänellä olisi mahdollisuus pysyä päihteettömänä ja suorittaa peruskoulu loppuun.

Lapsen oma käyttäytyminen saattoi näyttäytyä huostaanoton perusteluissa hyvin epävakaana. Lapsilla kuvattiin olleen omaehtoista käyttäytymistä, karkailua, kuljeskelua, päihteidenkäyttöä ja mielenterveysongelmia. Tällöin sijaishuoltoapaikan vakautta perusteltiin lapsen tilanteen vakauttamisella, jotta eheytyminen ja esimerkiksi hoitosuhteen aloittaminen mahdollistuisivat.

Tulkintani mukaan vakauden tavoite pienemmillä lapsilla liittyi yleisesti tavoitteeseen elämän tasaisuudesta ja ennakoitavuudesta, jotta normaalit lapsen arkiset asiat voisivat sijaishuoltopaikassa toteutua ja elämä olisi turvallista. Isompien lasten kohdalla vakauden tavoite usein liittyi päihteidenkäyttöön tai mielenterveyden ongelmiin ja näiden myötä hoidolliseen tarpeeseen. Aineistossa sijaishuoltopaikan muutoksia kokeneet lapset mitä ilmeisimmin jäivät vaille vakautta ja siten myös pitkäjänteistä hoitokontaktia. Sinkkosen (2015, 152) mukaan vakauden saavuttaminen kestää useita kuukausia, jonka jälkeen vasta lasta voidaan alkaa hoitaa. Lapsen olon on oltava turvallinen ja vakaa uudessa sijaishuoltopaikassa, jotta voimavaroja riittäisi ongelmien käsittelyyn.

4.3.3 Turvallisuus

Vakaus tuo turvallisuutta lapsen elämään, mutta turvallisuus kuitenkin mainittiin perusteluteksteissä aina erikseen. Turvallisuus käsitti sekä fyysisen että psyykkisen turvallisuuden. Fyysistä turvallisuutta perusteltiin lähes jokaisen lapsen dokumenteissa perustarpeiden, ikätason mukaisen hoivan ja huolenpidon toteutumisen kautta. Samoin säännöllisen koulunkäynnin ja säännöllisen arkirytmien sekä harrastusten pariin saattamisen arvioitiin tuovan lapselle turvallisuutta.

Sijaishuollossa (lapselle) turvataan pysyvät, turvalliset, hänestä huolta pitävät ja hänen perustarpeistaan huolehtivat aikuissuhteet.

Vakaan ympäristön lisäksi hän tarvitsee ikä- ja kehitystasonsa mukaista hoivaa ja huolenpitoa.

Huostaanoton perusteisiin oli kirjattu turvallisuutta uhanneita puutteita lasten ravinnonsaannissa, nukkumaanmenon valvomisessa, koulunkäynnin turvaamisessa ja lääkehoidon toteuttamisessa, joihin sijaishuoltopaikan valinnalla haluttiin vaikuttaa. Fyysiseen turvallisuuteen lukeutuivat myös ikätasoisten rajojen asettaminen. Mitä vanhemmasta lapsesta oli kyse, sitä varmemmin perusteluissa mainittiin lapsen edun vaativan pitävät, turvalliset ja selkeät rajat.

Niin ikään fyysisen koskemattomuuden turvaaminen kuului turvallisuuteen. Lapsen kotona saattoi esiintyä väkivaltaa ja päihteidenkäyttöä, jolloin lapsi oli joutunut elämään turvattomissa ja henkeä uhkaavissa olosuhteissa. Lisäksi pitkäaikaisen sijaishuoltopaikan ollessa etsinnässä lapsi voitiin sijoittaa väliaikaiseen sijaishuoltopaikkaan ja perustella ratkaisu lapsen turvallisuudella.

Sijoittamalla (lapsi) voidaan varmistaa hänen turvallisuutensa siihen asti kun hänelle löydetään uusi pitkäaikainen sijaishuoltopaikka.

Fyysinen turvallisuus käsitti lisäksi sellaisen ympäristön, jossa lapsen itseään vahingoittava käyttäytyminen voitiin minimoida sijaishuoltopaikan resurssoinnin, käytäntöjen ja ammatillisen osaamisen avulla. Itseään vahingoittavalla käyttäytymisellä tarkoitettiin päihteidenkäyttöä, itsetuhoisuutta ja omaehtoista kuljeskelua.

Riittäväällä ohjaajaresurssilla ja tiiviillä aikuisen läsnäololla pyritään helpottamaan (lapsen) turvallisuuden tunnetta.

(Lapsi) tarvitsee kasvunsa ja kehityksensä tueksi selkeät ja turvalliset rajat ja (lastensuojelulaitos) pystyy vastaamaan siihen tarpeeseen vahvalla ammatillisella työskentelyllä.

(Lapsi) tarvitsee turvalliset puitteet sekä aikuisjohtoisen ammatillisen ja strukturoidun arjen, jossa on selkeät ja johdonmukaiset toimintamallit ja rajat.

Pitkään karkumatalla olleen lapsen sijaishuoltopaikan irtisanouduttua tehtävästään, sosiaalityöntekijän tehtävänä oli etsiä lapselle uusi sijaishuoltopaikka. Uuden sijaishuoltopaikan valinnan perusteluista tein tulkinnan, että lapsen oma toive sijaishuoltopaikasta toteutettiin hänen turvallisuutensa vuoksi. Valintaa perusteltiin sillä, että hyväksymällä lapsen toive sijaishuoltopaikasta hänet saatiin takaisin palvelujen piiriin eli käytännössä pois turvattomasta elämäntavasta turvaa tuovien aikuisten silmien alle. Aikuisjohtoinen, strukturoitu arki sekä lapsen ohjaaminen arjessa yhdistettiin perusteluissa turvallisuuteen.

Sijaishuoltopaikan ja kodin pidempää välimatkaa perusteltiin myös turvallisuusnäkökulmasta. Sijainnilla pyrittiin vaikuttamaan karkailun loppumiseen, ajelehtivaan elämäntyylisiin ja huonossa kaveripiirissä oleiluun. Perusteluissa mainittiin lisäksi arkielämän rauhoittamisen sekä haitallisen käyttäytymiskierteen katkaisemisen tärkeys.

(Lapsen) on päästävä pois kaveripiiristä, johon liittyvät päihteet ja huumeet sekä ei-ikäsoinen rajattomuus ja turvattomuus.

Toiselle paikkakunnalle sijoittamisen on tarkoitus ”nostaa (lapsen) kynnystä” poistua luvattomasti sijaishuoltopaikasta.

Sijaishuoltopaikan muutoksia tehtiin myös suunnitellusti lasten omasta toiveesta ja lasten elämäntilanteiden muutoksista johtuen. Eräessä päätösdokumentissa sosiaalityöntekijä toi selvästi esiin, ettei uusi sijaishuoltopaikka ollut täysin lapsen tarpeita vastaava, mutta lapselle päätettiin antaa itsenäisyyden kynnyksellä mahdollisuus näyttää, että hän kykenee muuttamaan omaa käyttäytymistään. Aiemmissa sijoituksissa perusteluteksteissä näkynyt turvallisuuden takaaminen muuttui nyt ”riittäväksi” turvallisuudeksi.

Sijoitus on (lapsen) edun mukaista, jotta voidaan taata hänen riittävä turvallisuutensa ja huolenpitonsa sekä tässä tilanteessa itsenäisyyden kynnyksellä ammatin saaminen opiskelussa.

Psyykinen turvallisuus mainittiin sijaishuoltopaikan valinnan perusteluteksteissä, mutta sitä selitettiin vähän tai ei ollenkaan. Huostaanoton perustelutekstien perusteella päätettiin psyykkisen turvallisuuden olevan sitä, että lapsesta huolta pitävä aikuinen kykenee vastaamaan lapsen tunteisiin ja auttamaan lasta omien tunteidensa käsittelyssä. Psyykkistä turvallisuutta luo

kasvuympäristö, jossa ei tarvitse pelätä eikä ottaa vastuuta vanhemman ja sisarusten hyvinvoinnista.

(- -). Tämän lisäksi hän tarvitsee myönteisen ja kannustavan elinympäristön, jossa hänestä huolehditaan.

Perhehoidossa (lapselle) pystytään turvaamaan hänen tarvitsemansa vakaa ja turvallinen arki ja kasvuolosuhteet.

Tavoitteena on vaikeiden asioiden läpikäyminen sekä toimintamallin oppiminen, jossa (lapsen) ei tarvitse huolehtia ja kantaa vastuuta aikuisten asioista.

Lisäksi psyykkiseen turvallisuuteen kuuluivat lapsen luottamus siihen, että hänestä välitetään, hänen perustarpeensa tulevat täytetyiksi ja hän saa aikuisen huomiota, läheisyyttä, hoivaa ja ymmärrystä. Sijaishuoltoapaikan valintaa perusteltiin myös sijaishuoltoapaikan myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella, mahdollisuudella tukea lapsen itsetuntoa sekä mahdollisuutta kasvaa ja kehittyä omaksi persoonakseen.

(Lapsi) vaatii osakseen myös ymmärrystä, sekä aikuisen apua tunteiden käsittelyssä ja niiden sanoittamisessa.

Myös myönteisen käsityksen syntyminen itsestä on (lapsen) kehitykselle tärkeää.

(Sijaishuoltoapaikan) on todettu tarjoavan (lapselle) itselleen mieluisan kasvu- ympäristön, missä hän saa lisäksi riittävästi ymmärrystä, tunne-elämän tukea sekä johdonmukaista aikuisten ohjausta kasvunsa ja kehityksensä tueksi.

Psyykkistä turvallisuutta luo myös osaaminen ja ymmärrys lapsen erityispiirteistä, uskonnosta, haasteista ja sairauksista. Psyykkiseen turvallisuuteen tulkitsin lisäksi kuuluvaksi mahdollisuuden yhteydenpidon jatkumiseen omaan perheeseen sekä mahdollisuuden jatkaa koulunkäyntiä tutussa ympäristössä.

Lasten edun näkökulmasta tarkasteltuna lapsille valituissa sijaishuoltoapaikoissa fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden takaaminen sijaishuoltoapaikan aikuisten taholta toteutuivat aineis-

ton perusteella melko hyvin. Tästä näkökulmasta katsoen lasten turvallisuus siis lisääntyi. Myös Ellosen ja Pösön (2010, 38) tutkimuksessa todettiin kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten kokeneen vähemmän fyysistä ja psyykkistä väkivaltaa verrattuna kotona asuneisiin lapsiin (mt.). Tämän tutkielman aineistossa kuitenkin yhden lapsen kohdalla aikuisen taholta koettu kaltoinkohtelu sijaishuoltopaikassa johti sijaishuoltopaikan muutokseen. Yhdenkin lapsen kaltoinkohtelu sijaishuollossa on liikaa. Lapset tulevat turvattomista olosuhteista ja sijaishuollon odotetaan tuovan lapselle turvan. Lasten etu ei myöskään toteutunut joidenkin lasten osalta aikuisjohtoisen arjen, sääntöjen, rajojen ja psyykkisen tuen näkökulmasta. Lapset karkailivat sijaishuoltopaikoista, päihteiden käyttö jatkui ja lapset voivat edelleen psyykkisesti huonosti. Näiden lasten osalta lapsen etu ei toteutunut sijaishuoltopaikan valinnassa.

4.3.4 Sijaishuoltopaikan ominaisuudet

Lapsen edun mukaisesti valittu sijaishuoltopaikka on edellytys sijoituksen onnistumiselle ja sijaishuollon tavoitteiden saavuttamiselle. Päätöksentekodokumenteissa sijaishuoltopaikkojen ja niiden ominaisuuksien kuvaileminen erottuikin runsaudellaan verrattuna sijaishuoltopaikan valinnan perusteluteksteihin. Koska sijaishuoltopaikan valinnan perustelut saattoivat olla hyvin niukkoja, poimin sijaishuoltopaikan kuvauksista ominaisuuksia, joiden tulkitsin olleen syitä miksi lapsi sijoitettiin kyseiseen paikkaan. Väliaikaiseksi tarkoitettuja sijaishuoltopaikkoja kuvailtiin yleensä lyhyesti, mutta erityisesti pitkäaikaiseksi suunniteltuja perhehoidon sijaishuoltopaikkoja kuvailtiin monipuolisesti ja yksityiskohtaisesti. Tosin tässäkin hajonta oli suurta.

Perhesijoituksissa sijaishuoltopaikan kuvailut keskittyivät asuinympäristöön, asumismuotoon, vanhempien harrastuneisuuteen, kasvatuskäytäntöihin ja -periaatteisiin, arvomaailmaan, kodin ilmapiiriin, perheen lemmikkeihin, vanhempien työkokemukseen, koulutukseen, nykyiseen perheeseen, sijaisvanhemmille tarkoitettun valmennuksen suorittamiseen ja siinä kunnostautumiseen.

Vanhemmat ovat osoittaneet (valmennuksen) aikana tiedostavansa ja ymmärtävänsä sijoitetun lapsen tarvitsevuuden perushoidon, turvallisuuden ja muun suojelun ja hoidon suhteen.

(Sijaisperheessä) on kodikas ja lämmin ilmapiiri, jossa lapsille on sekä fyysistä että psyykkistä tilaa.

Sijaisperheiden kuvauksissa nostettiin esiin, mikäli perheen vanhemmalla oli oman koulutuksensa tai työnsä puolesta lapsen hoitoa ja huolenpitoa hyödyttävää osaamista. Samoin perheiden mahdollinen kokemus sijaisperheenä toimimisesta vaikutti lisäävän luottamusta perhettä kohtaan, koska se lisäsi perheen ymmärrystä sijoitetun lapsen erityisyydestä ja tarpeista.

Eräässä dokumentissa sijaisperhettä kuvailtiin yli sivun mittaisella tekstillä. Siihen, miksi sijaishuolto paikka on lapsen edun mukainen, vastattiin lyhyesti: ”Perhehoidossa (lapselle) pysytään turvaamaan hänen tarvitsemansa vakaa ja turvallinen arki ja kasvuolosuhteet.” Kuten tässä tapauksessa, myös useissa muissa päätösdokumenteissa sijaishuolto paikan laajat ja yksityiskohtaukset kuvaukset vaikuttivat korvaavan perusteluja siitä, miten sijaishuolto paikka vastaa lapsen etua. Päätösdokumenttien tyylit poikkesivat toisistaan ja eräässä dokumentissa lapselle valittua sijaisperhettä kuvattiinkin ympäröivästä neljällä rivillä ja myös perustelut miksi paikka oli lapsen edun mukainen, olivat hyvin lyhyet.

Sijaisperheiden osalta mainittiin usein kyvykkyys ja halukkuus tehdä yhteistyötä viranomais-ten ja lapsen verkoston kanssa, kun taas sijoituksissa lastensuojelulaitoksiin yhteistyö on itses-
tänselvyys. Tämä kuvasi perhesijoitusta erityisenä sijoitusmuotona, sillä sijaishuolto paikka-
na voivat toimia aivan tavalliset perheet. Samoin sijaishuolto paikan muutoksissa lapsen
omaan kotiin yhteistyötä vanhempien ja lastensuojelun välillä pidettiin edellytyksenä sijais-
huolto paikan muutoksen toteutumiselle.

Lastensuojelulaitosten kuvaukset niin ikään poikkesivat toisistaan määrällisesti ja laadullises-
ti. Toiset kuvaukset olivat hyvin lyhyitä ja saattoivat kertoa vain laitoksen sijainnin, asiakas-
profiilin, -paikkamäärän ja lasten ikäjakauman. Pääsääntöisesti kunnan omat lastensuojelulai-
tokset olivat kuvattu niukemmin ostopalveluina hankittuihin sijaishuolto paikkoihin verrattu-
na. Tämän tulkitsin liittyvän tuttuuteen, jos lapsi oli jo ollut sijoitettuna kunnan omassa las-
tensuojelulaitoksessa. Osa sijaishuolto paikan kuvauksista oli suoraan lastensuojelulaitosten
verkkosivuilta otettuja. Osassa kuvauksista oli syvällisempää tietoa lastensuojelulaitoksista ja
soveltuvuudesta lapsen tarpeeseen, kun taas osa tyytyi kertomaan yleisesti laitoksen toimin-

nasta. Kuvaukset, jotka oli otettu verkkosivuilta, tulkitsin siten ettei sosiaalityöntekijällä ollut henkilökohtaista tuntemusta tai tuntumaa paikasta.

Määrällisesti eniten lastensuojelulaitoksiin sijoittamista perusteltiin lapsen edun mukaisella ammatillisella osaamisella, kokemuksella sekä moniammatillisuudella. Laitoskuvauksista saattoi tulkita arvostuksen ja luottamuksen ammatillista osaamista kohtaan.

(Lastensuojelulaitoksessa) on kokemusta ja valmius kohdata lapsen toistuvat, hyvinkin äkilliset ja haastavat elämänhallinnan ongelmat. (- -). (Lastensuojelulaitos) vastaa hyvin toimintamuodoiltaan ja -puitteiltaan tähän tarpeeseen.

(Lastensuojelulaitoksessa) toimii moniammatillinen tiimi, joka pystyy arvioimaan nuoren kokonaistilanteen ja erityisen huolenpidon tarpeen. (- -). (Lastensuojelulaitoksessa) on pitkä ja vahva ammattiosaaminen lastensuojelun erityisyksikkönä toimimisesta.

Laitoksissa työskentelevät tai konsultoivat sairaanhoitajat, psykologit, lääkärit, perhetyöntekijät sekä sosiaalityöntekijät mainittiin sijaishuoltopaikan kuvauksissa erikseen. Osa lapsista sijoitettiin päihteisiin ja mielenterveyden ongelmiin profiloituneisiin lastensuojelulaitoksiin ja näiden sijaishuoltopaikkojen erityisosaaminen tehtiin kuvauksissa näkyväksi. Sijaishuoltopaikkojen erityisosaamista, esimerkiksi eläinavusteista toimintaa nostettiin myös perusteluissa esiin.

Toiseksi eniten sijaishuoltopaikan kuvauksista nousi esiin aikuisjohtoinen arki, struktuuri ja toimintamallit. Rajojen asettamisen nähtiin usean lapsen kohdalla olevan lapsen etua tukevaa. Erityisesti isompien lasten arvioitiin olleen jaksavien aikuisten ohjauksen tarpeessa omaehtoisen elämäntapansa vuoksi. Henkilöstön määrä mainittiin erikseen positiivisena asiana erityistason lastensuojelulaitoksissa, joissa henkilökuntaa tulikin olla enemmän. Myös lastensuojelulaitoksen yhteydessä toimivaa erityisen huolenpidon yksikköä pidettiin positiivisena asiana. Siten siirtyminen erityisen huolenpidon jaksolle olisi voitu toteuttaa saumattomasti lapsen edun sitä vaatiessa.

Sijaishuoltopaikkojen yhteydessä toimivia kouluja pidettiin lapsen edun mukaisena, koska hyvin monella lapsella koulunkäynti oli ollut epäsäännöllistä, vaikeaa tai lapsi ei käynyt kou-

lua lainkaan. Moniammatillisessa tiimissä erityisopettajien panosta pidettiin tärkeänä. Sijais-
huoltoapaikkojen valintaa perusteltiin myös ammatillisten opintojen suorittamisella tapauksis-
sa, joissa sijaishuoltoapaikka sijaitsi lähellä oppilaitosta mihin lapsi oli päässyt opiskelemaan.
Mahdollisuus itsenäistymistaitojen harjoitteluun sijaishuoltoapaikassa mainittiin lasta tu-
kevana asiana usean lapsen kohdalla. Samoin mahdollisuuden jäädä täysi-ikäistymisen jäl-
keen sijaishuoltoapaikan itsenäistymisasuntoon nähtiin olevan lapsen edun mukaista.

Lastensuojelulaitosten sijaintia tarkasteltiin eri näkökulmista lapsen pulmista riippuen. Sijais-
huoltoapaikan läheisyyttä lapsen hoitokontaktiin nähden pidettiin lapsen edun mukaisena ja
pysyvyyttä tukevana. Joissain tapauksissa, esimerkiksi päihteitä käyttävillä lapsilla laitoksen
suuri etäisyys kotoa oli positiivinen asia ja joissain taas lastensuojelulaitoksen sijainti lähellä
lapsen kotia katsottiin lapsen edun mukaiseksi. Yleisimmin suuren etäisyyden arvioitiin ole-
van lapsen parhaaksi silloin kun hänet piti erottaa päihteitä käyttävästä kaveripiiristä. Rädyn
(2019, 480) mukaan sijoittaminen kauas kotoa ei kuitenkaan aina palvele tarkoitusta, koska
tällöin myös lapsen olemassa olevat turvalliset ja hyvinvointia tukevat suhteet katkeavat.
Kauemmas sijoittaminen voi jopa lisätä lapsen karkailua. (Mt.) Omassa aineistossani sijoituk-
sia kodin lähelle perusteltiin oman tutun koulun jatkumisella ja tiiviin yhteyden säilymisel-
lä omaan perheeseen. Sijoituksissa pois kotipaikkakunnalta taas huomioitiin myös sijaishuol-
topaikan sijaintikunnan hyvät palvelut, kuten koulut ja terveydenhuollon palvelut.

Sijoittamista lastensuojelulaitokseen perusteltiin myös sijoittajakunnan hyvillä kokemuksilla
kyseisestä sijaishuoltoapaikasta. Lisäksi mainintoja oli laitosten luotettavuudesta sekä siitä
kuinka pitkä historia lastensuojelulaitoksella oli. Päätösdokumenteissa nostettiin positiivisena
esiin kokemus haastavien lasten hoitamisesta. Tulkitsin, että pitkään toimineella lastensuoje-
lulaitoksella arvioitiin kokemuksen lisäksi olleen vakiintuneet lasten edun mukaiset toimin-
tamallit. Tarkemmin tätä ei kuitenkaan selitetty. Näitä hyviä ominaisuuksia sosiaalityöntekijät
pitivät erityisen tärkeinä päihteitä käyttävien ja mielenterveysongelmista kärsivien lasten
kohdalla.

Eräissä tapauksissa lapsen etua perusteltiin sijaishuoltoapaikan lapsiprofiililla. Päätösdokumen-
teissa mainittiin, minkä ikäisiä lapsia sijaishuoltoapaikkaan oli sijoitettu ja ikäjakaumaa pidet-
tiin sopivana sinne sijoitettavalle lapselle. Toisessa tapauksessa positiivisena nähtiin se, että
sijaishuoltoapaikkaan oli sijoitettu vain tietyn sukupuolisia lapsia. Nämä saattoivatkin olla lap-
sen edun mukaisia asioita sijoitushetkellä, mutta lastensuojelulaitoksissa lapset vaihtuvat ja

tilanteet voivat muuttua nopeastikin. Lastensuojelulaitosten erilliset perhetyöntekijät nähtiin myös lapsen edun mukaisina palveluina kuten myös se että lapsen vanhemmilla oli mahdollisuus yöpyä sijaishuoltopaikassa.

Aineistosta ilmeni että useissa päätösdokumenteissa sijaishuoltopaikkaa kuvailevilla teksteillä korvattiin perusteluja siitä miksi oli lapsen edun mukaista sijoittaa lapsi kyseiseen sijaishuoltopaikkaan. Sijaishuoltopaikkojen kuvausten tulkitsin esittävän ikään kuin vastakohtaa oloille, joissa lapsi oli elänyt. Siten lukijan tuli ymmärtää että kuvatut uudet olosuhteet olivat sellaisia, joita lapsi tarvitsi. Aineistosta käy ilmi, että väliaikaiseksi tarkoitettujen sijoitukset olivat poikkeuksetta tehty kunnan omiin lastensuojelulaitoksiin, mutta pitkäaikaisissa sijoituksissa kunnassa käytettiin runsaasti ostopalveluna tuotettuja laitospalveluita. Tulkintani mukaan taloudelliset raamit eivät siten ohjanneet sijaishuoltopaikan valintaa tai se ei ainakaan käynyt päätösteksteistä ilmi. Vaikutti siltä, että lapsille pyrittiin löytämään lapsen tarpeita ja hänen etuaan vastaavia sijaishuoltoyksiköjä. Tämä tulos poikkeaa Laakson (2013, 87) tutkimuksesta, jossa nostettiin esiin ohjeistukset kunnan omien lastensuojelulaitosten käytöstä ensisijaisena sijaishuoltopaikkana. Laakson mukaan johdolta tulleen ohjeistuksen nähtiin olleen ristiriidassa sosiaalityöntekijän harkitessa lapsen edun mukaista sijaishuoltopaikkaa.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tässä tutkielmassa olen tutkinut, millaisia sijaishuoltopolkuja huostaanotetuille lapsille rakentui ja miten lapsille valitut sijaishuoltopaikat perusteltiin lapsen edun mukaisina. Tutkielman aineistona olen käyttänyt keskisuuren suomalaisen kunnan vuoden 2016 huostaanottodokumentteja sekä sijaishuollon muutospäätöksiä ajalta 2016–2021. Aineisto koostuu yhteensä 22 huostaanottodokumentista sekä 40:stä sijaishuollon muutospäätöksestä. Sijaishuoltopolkuja tutkiessani päähuomio on keskittynyt huostaanoton jälkeisen sijaishuollon pysyvyyteen, mutta myös lyhytaikaisiin sijoituksiin ennen huostaanottoa on kiinnitetty huomiota. Lapsen edun mukaisen sijaishuoltopaikan valintaa tutkiessani olen muodostanut neljä pääluokkaa, joiden alle perustelut sijoittuvat. Tässä luvussa tuon esiin tärkeimmät johtopäätökset tutkielmani tuloksista.

Tutkielman kohteena olleiden lasten lastensuojelun historiasta käy ilmi lastensuojelun tavoite tukea syntymävanhempia ja perheen yhdessä pitämistä. Aineiston mukaan perheitä pyrittiin auttamaan avohuollon tukitoimien avulla jopa useita vuosia. Pösö ja tutkijakumppanit (2014, 483) päättelevät, että yksi syy Suomen korkeaan sijaishuollossa elävien lasten määrään ovat juuri riittämättömät lapselle ja perheelle kotiin annetut tukitoimet, minkä tuloksena lapsi lopulta joudutaan sijoittamaan kodin ulkopuolelle. Lapsen omassa kodissa pitkään jatkunut epävakaas asettaa lastensuojelun sijaishuollossa suuria odotuksia vastata lapsen tarpeisiin ja siten paikata hyvinvointivaltion toimimatonta järjestelmää.

Samoin Sinkkosen (2015, 150) mukaan liian pitkälle viedyt auttamisyrietykset ajan myötä traumatisoivat lasta ja lapsen vaurioiden hoitaminen sijaishuollossa tulee entistä vaikeammaksi (mt.). Ilmiö tulee näkyväksi myös tämän tutkielman tuloksissa lukuisissa sijaishuoltopaikan muutoksissa erityisesti vaikeasti oireilevien lasten osalta. Lapsen edun toteutuminen edellyttää kriittistä reflektointia huostaanoton ja sijaishuoltoon sijoittamisen oikea-aikaisuudesta. Traumatisoituneelle lapselle hänen etunsa mukaisen pysyvän sijaishuoltopaikan löytäminen on entistä vaikeampaa.

Tutkielman tulosten mukaan lasten edun mukaiset sijaishuoltopaikat ovat pysyviä, lapsen tilanteen vakauttavia ja turvallisia. Lapsen edun ajateltiin toteutuvan, kun sijaishuoltopaikka tarjoaa esimerkiksi mahdollisuuden säännölliseen koulunkäyntiin, harrastuksiin, itsenäistymi-

seen, läheisiin ihmissuhteisiin, ymmärrykseen ja hoivaan. Perustelut toistuivat lasten päätöksissä, joten lapsen edusta näyttäisi vallinneen sosiaalityöntekijöiden keskuudessa yhteinen ymmärrys. Lapsen etua kuvattiin myös lasta rajaavan toiminnan kautta, kuten etäisyyden ottamisella kaveripiiriin, rajoihin ja sääntöihin asettumisella sekä aikuisjohtoisen arjen toteutumisella. Sijaishuoltopaikan perusteluissa kuvattiin siten hyvän ja lapselle toivotun elämän edellytyksiä huostaanoton perusteet huomioiden.

Ennen huostaanottoa lapsen kiireelliset ja avohuollon tukitoimena tehdyt sijoitukset linkittyvät saumattomasti lapsille muodostuviin sijaishuoltopolkuihin ja vaativat siksi huomiota. Tässä tutkielmassa lyhytaikaisten sijoitusten huomiotta jättäminen olisi antanut lasten sijaishuoltopoluista vääristyneen kuvan. Aineistoon kuuluvista 22 huostaanotetusta lapsesta peräti 21 lasta oli ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle vähintään kerran ennen huostaanottoa ja heistä 19 lasta oli ollut kiireellisesti sijoitettuna.

Heinon kumppaneineen (2016, 105) tekemässä tutkimuksessa otetaan kantaa kiireellisten sijoitusten huolestuttavan suureen määrään. Kahdeksassa kunnassa vuosina 2014–2015 tehdyssä tutkimuksessa lapsista 85 prosenttia oli ollut sijoitettuna ennen huostaanottoa, ja joka toinen lapsi oli ollut kiireellisesti sijoitettuna. (Mt.) Valtakunnallisesti kaikista vuonna 2021 huostaanotetuista lapsista 70 prosenttia oli ollut myös kiireellisesti sijoitettuna vuoden aikana (Forsell & Kuoppala 2022, 3).

Edellä mainitun perusteella voidaan todeta oman aineistoni olevan linjassa valtakunnallisesti tavanomaisten käytäntöjen kanssa ja tarkemmin tarkasteltuna aineistoni näyttää vielä synkemmässä valossa. Aineistossani lapsista 95 prosenttia oli ollut sijoitettuna vähintään kerran kodin ulkopuolelle. Kiireellisesti sijoitettuna vähintään kerran oli ollut 86 prosenttia lapsista. Kiireellisten sijoitusten nousu nostattaa aiheellisen huolen. Vaikuttaa siltä, että lapset voivat yhteiskunnassamme entistä huonommin ja tilanteen kääntäminen paremmaksi vaatii lisää lastensuojelun resursseja sekä saatavissa olevia palveluja (Lamponen 2022, 32).

Tutkielmani tulokset osoittavat silti, että lasten lyhytaikaisten sijoitusten korkeasta määrästä huolimatta suurin osa eli kaksi kolmasosaa lapsista sai huostaanoton myötä pysyvän sijaishuoltopaikan. Tulokset osoittavat perhehoidon onnistuneen parhaiten sijaishuollon pysyvyyden toteutumisessa. Aineistossa kaikki alle kouluikäiset lapset sijoitettiin perhehoitoon. Valtakunnallisesti tarkasteltuna tilanne ei ole yhtä positiivinen, mutta kuitenkin lähes kaikki alle

6-vuotiaista huostaanotetuista lapsista oli vuonna 2021 sijoitettu perhehoitoon (Forsell ym. 2021, 7).

Tutkielmani tuloksia perhehoidon pysyvyyden toteutumisessa tukevat lukuisat kansainväliset tutkimustulokset, joita tässäkin tutkielmassa on nostettu esiin. Perhesijoitusten positiiviset vaikutukset sijoitettujen lasten hyvinvointiin on tunnustettu myös Suomessa ja perhesijoitusten osuutta sijaishuollossa on pyritty lisäämään lainsäädännön keinoin, vaikkakin Rätty (2019, 472) huomauttaa, että lainsäädännössä ei ole asetettu perhehoitoa etusijalle muihin sijaishuollon järjestämistapoihin nähden. Sijaishuoltomuoto tulee aina harkita lapsen yksilöllisten tarpeiden ja ominaisuuksien mukaan, eikä esimerkiksi lapsen ikää voida pitää ainoana perusteenä perhehoitoon sijoittamiselle.

Perhehoitoon liittyen Eronen kumppaneineen (2009, 147) otti kantaa jo vuoden 2008 sijaishuoltomuotojen jakautumiseen, jolloin keskimäärin puolet lapsista oli sijoitettuna lastensuojelun laitoshuoltoon. He kirjoittivat suuren laitoshuoltoon sijoitettujen lasten määrän heijastelevan yhteiskunnan näkemystä siitä, minkälaisen perhe-elämän ja lapsuuden ajatellaan olevan lapselle sopivaa. (Mt.) Huomionarvoista on, että perhehoitoon sijoitettujen lasten määrä on noussut vain hieman vuoden 2008 tasosta.

Tutkielman tulosten mukaan yksi kolmasosa lapsista ei saavuttanut huostaanotettuna pysyvyyttä. Näiden lasten sijoitushistoria saattoi alkaa maltillisesti yhdessä sijaishuolto paikassa ennen huostaanottoa, mutta huostaanoton jälkeen sijaishuolto paikan muutoksia kertyi erilaisista syistä johtuen. Ennalta-arvaamattomiin lapsen käyttäytymisestä johtuneisiin muutoksiin sosiaalityöntekijät joutuivat reagoimaan viivytyksettä, ja lapsille tehtiin nopeita sijaishuolto paikan muutoksia väliaikaiseksi määriteltyihin sijaishuolto paikkoihin. Sijaishuolto paikkojen muutoksia tuli lapsille tämän jälkeenkin. Cross kumppaneineen (2013, 48) on havainnut saman ilmiön omassa tutkimuksessaan. He toteavat vaikeasti sijoitettavien eli voimakkaasti käytöksellään oireilevien lasten sijaishuolto paikkojen vaihtuvuuden lisääntyvän entisestään tehtäessä tilapäisiä sijoituksia pysyvän paikan etsinnän ajaksi.

Tulosten mukaan sijaishuolto paikan muutoksia tapahtuu monenlaisista syistä ja myös itse sijaishuolto paikasta johtuen. Sijaishuolto paikkojen tilanteet muuttuvat lapsen sijoitushetkestä ja tätä on mahdotonta ennakoida. Tutkielman tulosten mukaan sijaishuolto paikkoja kuvataan lapselle parhaana mahdollisena, vaikka ratkaisua tehtäessä kukaan ei todellisuudessa tiedä

miten lapsen etu lopulta sijaishuoltopaikassa toteutuu. Rätty (2019, 14) kirjoittaaakin sosiaalityöntekijän joutuvan tekemään ennusteita harkitessaan erilaisia ratkaisuvaihtoehtoja lapsen tilanteessa (mt.). Sijaishuoltopaikan valinta perustuu sosiaalityöntekijän harkinnan ja selvittämisen lisäksi myös luottamukseen, koska kaikkea sijaishuoltopaikan taholta sanottua ja luvattua ei voida etukäteen todentaa tai selvittää.

Vakavilla mielenterveyden ongelmilla oireilevat lapset erottuvat tämän tutkielman aineistossa sijaishuoltopaikan toistuvalla vaihtumisella. Tulos on valtakunnallista linjaa noudattava. Kuntaliiton vuonna 2017 lastensuojelun sosiaalityöntekijöille osoitetun kyselyn mukaan lastensuojelun asiakkaina olleiden lasten mielenterveyspalvelujen saatavuus oli heikentynyt entisestään verrattuna vuonna 2012 toteutettuun kyselyyn. Palvelujen saatavuuden heikentyminen on johtanut siihen, että mielenterveyspalvelujen tarpeessa olevia ja jostain syystä näiden palvelujen ulkopuolelle jääviä lapsia sijoitetaan enenevässä määrin lastensuojelun sijaishuoltoon (Lastensuojelun kuntakysely 2017). Tämä lasten etua ja oikeuksia rikkova suunta lisää lastensuojelun odotuksia sijaishuollon palvelujen tarjoajien mahdollisuuksista vastata tähän kipeään ongelmaan.

Tutkielman tulosten mukaan toinen sijaishuoltopaikan vaihtuvuudella aineistosta korostunut joukko on vakavalla päihdeikäytöllä oireilevat lapset. Pösön ja kumppanien (2014, 481) mukaan Suomessa alaikäiset päihdeongelmaiset lapset ovat lastensuojelun asiakkaita. Tämä osaltaan selittää sitä, että suurin osa sijaishuoltoon sijoitettavista lapsista asettuu 13–17-vuotiaiden ikähaarukkaan. (Mt.) Tässä tutkielmassa yli puolet lapsista kuuluu edellä mainittuun ikäryhmään.

Tulosten mukaan lasten etu pyrittiin ottamaan huomioon sijoittamalla lapsia lastensuojelulaitoksiin, joissa on perinteitä ja kokemusta vastata haastaviin käyttäytymisen pulmiin sekä päihdeongelmiin. Sijaishuoltopaikan muutoksia tuli kuitenkin tämän jälkeenkin lasten päihdeikäytön ja karkailun jatkuessa. Gambrellin (2005, 350) mukaan liian vähän huomiota kiinnitetään siihen, että lastensuojelun palvelujen hankinnan perusteina tuntuvat korostuvan palvelun suosio ja perinteet, kun keskiössä tulisi olla todennettu palvelujen vaikuttavuus. Totuttua tapaa jatketaan, koska palveluiden saatavuus on rajallista ja kiire estää perinpohjaisen harkinnan. Työntekijät eivät myöskään ole valmiita kyseenalaistamaan hankkimaansa palvelua. Gambrellin mukaan päätöksentekoprosessia silmällä pitäen palveluntarjoajia olisikin syytä pyytää tarkemmin kuvaamaan toimintatapojaan sekä tuloksia, joita palvelulla on saavutettu.

Tutkielman tuloksista käy ilmi, että ennakoimattomasti eteen tuleva sijaishuoltopaikan vaihto voi aiheuttaa lapsen sijoittamisen paikkaan, jossa lähtökohtaisesti ei ajatella olevan riittävää ammatillista osaamista tai resursseja lapsen hoitoon. Sijaishuoltopaikan vaihtuvuuden syitä voi olla lukuisia ja ne voivat olla olemassa yhtäaikaaisesti. Yhtä lailla syynä voi olla lapsen oireilu, johon sijaishuoltopaikka ei pysty vastaamaan kuin myös sijaishuoltopaikan sisäiset ongelmatkin. Myös sosiaalityöntekijöiden yleisesti tiedostettu työmäärä ja kiire saattavat osaltaan vaikuttaa päätöksentekoprosessissa. Lapsen tulevaisuudelle on kuitenkin merkittävää, miten perusteellisesti harkiten sosiaalityöntekijällä on aikaa ja mahdollisuus etsiä lapselle hänen etunsa mukainen sijaishuoltopaikka. Tältä osin sijaishuoltoon sijoitettavien lasten tulevaisuus näyttää kuitenkin valoisammalta lastensuojelulakiin (417/2007, 13b §) vuoden 2022 alusta voimaan tulleen asiakasmitoituksen myötä.

Sijaishuoltoon sijoittamisen tulee olla aina lapsen edun mukainen ratkaisu, mikä käytännössä tarkoittaa, että sijaishuoltopaikan on lapsen kotia paremmin kyettävä vastaamaan lapsen tarpeisiin. Tutkielman tulosten mukaan lapsen etua sijaishuoltopaikkojen valinnassa perusteltiin myös sijaishuoltopaikkojen kuvausten pohjalta. Sijaishuoltopaikan valinnan perusteissa näkyi vahva halu tehdä lapsen edun mukainen valinta ja siten vaikuttaa lapsen elämään positiivisesti. Aina sijaishuoltopaikka ei kyennyt vastaamaan sille asetettuihin odotuksiin ja lapsen etu jäi lopulta toteutumatta. Tämänkaltaisiin tilanteisiin Hansen ja Ainsworth (2009, 432, 436–437) viittaavat puhuessaan lapsen edun määrittelyn vaikeudesta ja siitä, onko jopa väärin jatkaa puhetta lapsen edusta samalla tiedostaen, ettei sijaishuolto ole tae lapsen edun toteutumiselle.

Tämän tutkielman teoreettisessa viitekehysessä olen nostanut esiin lapsen edun mukaisen osallisuuden päätöksenteossa, jonka valossa tutkielman tulokset näyttävätkin positiivisilta. Lasten osallisuus sijaishuoltopaikan valintaa koskevissa prosesseissa oli tehty näkyväksi useissa päätösdokumenteissa. Sijaishuoltopaikan valintaa tehdessä lasten omia toiveita kuunneltiin ja niitä myös toteutettiin. Lapset esittivät toivomuksia sijaishuoltopaikan sijainnin, muiden lasten iän, sijaishuoltomuodon ja sijaishuoltopaikan ympäristön suhteen. Päätösdokumenteista on kuitenkin mahdotonta päätellä, ovatko lasten mielipiteet ja toiveet aikuisten tekemiä tulkintoja vai aitoja lasten näkemyksiä. Joka tapauksessa tulkintani mukaan dokumentoinnin tapa kertoo tahtotilasta toteuttaa lapsen etua osallistamalla lapsi oman asiansa käsittelyyn ja tuomalla lapsen ääni kuuluviin.

Kaikesta huolimatta jokaisella sijaishuoltoon sijoitettavalla lapsella on oikeus saada hänen etunsa mukainen sijaishuoltopaikka. Vakavasti oireilevien lasten sijaishuoltoon sijoittaminen tulee kuitenkin tehdä erityistä harkintaa käyttäen ja huolellisesti valmistellen, jotta sosiaalityöntekijä voi olla vakuuttunut sijaishuoltopaikan kyvystä vastata lapsen tarpeisiin. Tuloksista nousee kiinnostavana ilmiönä esiin väliaikaisten sijaishuoltopaikkojen runsas käyttäminen mikä aiheuttaa lapsen sijoitukseen ylimääräistä vaihtuvuutta. On syytä pohtia olisiko väliaikaisia siirtoja mahdollista vähentää aktiivisemmalla lapsen sijaishuollon seurannalla, jolloin sosiaalityöntekijällä on enemmän aikaa reagoida lapsen tilanteeseen ja siirtymä voisi tapahtua suoraan seuraavaan pitkäaikaiseksi tarkoitettuun sijaishuoltopaikkaan.

Lastensuojelun päätöksenteko on kansainvälisesti varsin tutkittu aihe, mutta sijaishuoltopaikan valintaan ja päätöksentekoon liittyvää tutkimusta on saatavilla vain vähän (ks. Lamponen 2022). Samoin tutkimustietoa eri sijaishuoltomuodoista on vähän. Olemassa oleva tutkimustieto keskittyy maihin, joissa sijoitukset tehdään pääasiassa perheisiin. (Heino 2016, 25–26.) Tämä suunta näkyy myös tässä tutkielmassa. Huomionarvoista on myös se, että suoraan lastensuojelun laitoshuollon sijoitusten pysyvyyteen tai päätöksentekoprosesseihin liittyvää tutkimustietoa on vähän tai ei ollenkaan. Suomessa laitoshuoltoa käytetään kuitenkin edelleen paljon. Vuoden 2021 lopussa huostassa olleista lapsista 34 prosenttia oli sijoitettu lastensuojelulaitoksiin. Laitossijoitukset korostuvat erityisesti 16–17-vuotiaiden ikäryhmässä, jossa yli puolet oli sijoitettuna lastensuojelulaitoksissa. (Forsell ym. 2021, 7.) Siksi myös tutkimustiedolla olisi suurta merkitystä käytäntöjen kehittämisessä.

Tässä tutkielmassa olen seurannut 22 huostaanotetun lapsen polkuja lastensuojelun sijaishuoltoon ja sijaishuollon aikana siten kuin ne päätöksentekodokumenttien perusteella näyttäytyivät. Suurin osa lapsista päätyi poluille, joka johtivat suoraan tai mutkitellen pysyvään sijaishuoltopaikkaan. Yhdelle kolmasosalle lapsista lastensuojelun sijaishuolto edusti turvattomuuden jatkumoa. Sosiaalityöntekijät perustelivat tekemiään valintoja lapsen edun mukaisilla sijaishuollon yleiset vaatimukset täyttävillä argumenteilla sekä lasten yksilöllisiä tarpeita huomioon ottaen. Sijaishuoltopaikan perusteluteksteistä ei ollut pääteltävissä, tehtiinkö sijaishuoltopaikan valintoja kiireessä, sijaishuoltopaikkoja tuntematta tai taloudellisten resurssien paineen alla.

Sijaishuoltopaikat vaihtuivat erilaisista syistä, mutta eniten minua tutkielman tekijänä kosketti vaihdokset, jotka olivat lapsista riippumattomia sijaishuoltopaikasta johtuvia. Vaikka osa sijaishuoltopaikan muutoksista perusteltiin lapsen omalla käyttäytymisellä, johon sijaishuoltopaikka ei kyennyt vastaamaan ei lasta voida syyllistää pitkälle edenneestä problematiikastaan eikä lastensuojelun toimimattomista toimintamalleista ja rakenteista. Kuten Villodas (2016) kumppaneineen toteaa, sijaishuollon aikana esiintyvät akuutit ja vakavat käytösongelmat voivat olla seurausta lapsen traumataustasta. Sijaishuoltopaikan valinnassa on otettava laajasti huomioon lapsen etu, jotta tarpeettomilta sijaishuoltopaikan muutoksilta voidaan välttyä.

Jotta lapsen etu sijaishuollossa voisi toteutua ja lapsi saisi oikeanlaista apua on sosiaalityöntekijällä lapsen tuntemuksen lisäksi oltava tuntemus lapsen tulevasta sijaishuoltopaikasta. Se, miten sijaishuoltoon sijoittamista organisoidaan, sekä se, kenellä on ajantasainen ja luotettava tieto kaikkien käyttöön jaettavissa ovat lastensuojelun paikallisella tasolla muovattavia käytäntöjä lapsen edun edistämiseksi sijaishuollossa.

LÄHTEET

Alston, Philip (1994) (toim.) *The Best Interests of the Child: Reconciling Culture and Human Rights*. Oxford: Clarendon Press.

Asiakasasiakirjalaki (254/2015) Laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2015/20150254#L2P4> Viitattu 27.9.2021.

Archard, David & Skivenes, Marit (2009) Balancing a Child's Best Interests and a Child's Views. *The International Journal of Children's Rights*, 17(1), 1–21.

Benbenishty, Rami & Davidson-Arad, Bilha & López, Mónica & Devaney, John & Spratt, Trevor & Koopmans, Carien & Knorth, Erik J. & Witteman, Cilia L. M. & Del Valle, Jorge F. & Hayes, David (2015) Decision making in child protection: An international comparative study on maltreatment substantiation, risk assessment and interventions recommendations, and the role of professionals' child welfare attitudes. *Child Abuse & Neglect*, 49, 63–75.

Benbenishty, Rami & Fluke, John D. (2020) *Frameworks and Models in Decision-Making and Judgment in Child Welfare and Protection*. Teoksessa John D. Fluke, Mónica López López, Rami Benbenishty, Erik J. Knorth & Donald J. Baumann (toim.) *Decision-making and judgment in child welfare and protection: theory, research, and practice*. Oxford University Press, 3–26.

Biehal, Nina (2014) A Sense of Belonging: Meanings of Family and Home in Long-Term Foster Care. *The British Journal of Social Work*, 44(4), 955–971.

Blakey, Joan M. & Leathers, Sonya J. & Lawler, Michelle & Washington, Tyreasa & Natschke, Chiralaine & Strand, Tonya & Walton, Quenette (2012) A review of how states are addressing placement stability. *Children and Youth Services Review*, 34(2), 369–378.

Bruce, Margaret (2014) The voice of the child in child protection: Whose voice? *Social Sciences (Basel)*, 3(3), 514–526.

Caldwell, Jason & McConvey, Vivian & Collins, Mary (2019) Voice of the child - raising the volume of the voices of children and young people in care. *Child Care in Practice: Northern Ireland Journal of Multi-Disciplinary Child Care Practice*, 25(1), 1–5.

Chor, Ka Ho Brian & McClelland, Gary M. & Weiner, Dana A. & Jordan, Neil & Lyons, John S. (2013) Patterns of out-of-home placement decision-making in child welfare. *Child Abuse & Neglect*, 37(10), 871–882.

Cross, Theodore P. & Koh, Eun & Rolock, Nancy & Eblen-Manning, Jennifer (2013) Why Do Children Experience Multiple Placement Changes in Foster Care? Content Analysis on Reasons for Instability. *Journal of Public Child Welfare*, 7(1), 39–58.

Ellonen, Noora & Pösö, Tarja (2010) Lasten väkivaltakokemukset lastensuojelulaitoksissa ja sijaisperheissä. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2010. Yhteiskuntapolitiikka-YP 75 (2010): 1, s. 34–44. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117691> Viitattu 16.9.2022.

Elster, Jon (1989) *Solomonic Judgements. Studies in the Limitations of Rationality. Section III: 'Solomonic Judgements: Against the Best Interests of the Child'*. Cambridge: Cambridge University Press.

Eronen, Tuija & Laakso, Riitta & Pösö, Tarja (2009) Now you see them – now you don't: institutions in child protection policy, 147–160. Teoksessa Hannele Forsberg & Teppo Kröger (toim.) *Social Work and Child Welfare Politics: Through Nordic Lenses*. Policy Press.

EOA (2020) Eduskunnan oikeusasiamiehen kertomus vuodelta 2020. <https://www.oikeusasiamies.fi/documents/20184/42383/2020-fi/b5bc6780-d9cd-41a7-adb6-2f0a5dc29b5f> Viitattu 1.4.2022.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen (ePub-versio). 1. painos. Osuuskunta vastapaino.

Forkby, Torbjörn & Höjer, Staffan (2011) Navigations between regulations and gut instinct: the unveiling of collective memory in decision-making processes where teenagers are placed in residential care. *Child & Family Social Work*, 16(2), 159–168.

Forsberg, Hannele (2011) Kiistanalainen perhe ja moraalinen järkeily sosiaalityössä. *Janus Sosiaalipolitiikan Ja sosiaalityön Tutkimuksen Aikakauslehti*, 19(3), 269–274. <https://journal.fi/janus/article/view/50622> Viitattu 5.12.2021.

Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2021) Lastensuojelu 2020: Korona-vuosi ei korostunut lastensuojelun tilastoissa - vaikutusten odotetaan näkyvän viiveellä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 19/2021. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/142676/Lastensuojelu_2020.pdf?sequence=7&isAllowed=y Viitattu 12.3.2022.

Forsell, Martta & Kuoppala, Tuula (2022) Lastensuojelu 2021: Huostaanottojen määrä väheni vuonna 2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tilastoraportti 22/2022. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/144518/Lastensuojelu_2021_korjattu_07062022.pdf?sequence=5&isAllowed=y Viitattu 27.7.2022.

Gambrill, Eileen D. (2005) Decision making in child welfare: Errors and their context. *Children and Youth Services Review*, 27(4), 347–352.

Godzinsky, Virve-Maria de (2012) Huostaanottoasiat hallinto-oikeuksissa: tutkimus tahdonvastaisten huostaanottojen päätöksentekomenettelystä. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos 2012. https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/152485/260_de_Godzinsky_2012.pdf?sequence=1&isAllowed=y Viitattu 29.9.2021.

Hallituksen esitys (331/2010 vp) eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain 50 §:n, perhehoitajalain ja omaishoidon tuesta annetun lain muuttamisesta. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/he_331+2010.pdf Viitattu 27.3.2022.

Hansen, Patricia & Ainsworth, Frank (2009) The “best interests of the child” thesis: some thoughts from Australia. *International Journal of Social Welfare*, 18(4), 431–439.

Heino, Tarja & Hyry, Sylvia & Ikäheimo, Salla & Kuronen, Mikko & Rajala, Rika (2016) Lasten kodin ulkopuolelle sijoittamisen syyt, taustat, palvelut ja kustannukset. HuosTa-hankkeen (2014–2015) päätulokset. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 3/2016. Tampere: Juvenes Print - Suomen Yliopistopaino.

Hoikkala, Susanna & Pösö, Tarja (2020) The documented layer of children’s rights in care order decision-making. *Child & Family Social Work*, 25(1), 45–52.

Holland, Sally & Faulkner, Alex & Perez-del-Aguila, Rossana (2005) Promoting stability and continuity of care for looked after children: a survey and critical review. *Child & Family Social Work*, 10(1), 29–41.

Hook, Jennifer L. & Courtney, Mark E. (2011) Employment outcomes of former foster youth as young adults: The importance of human, personal, and social capital. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1855–1865.

Huhtanen, Raija (2016) Huostaanotto päätöksenä. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä* (ePub-versio). 1. painos. Osuuskunta vastapaino.

Hyvärinen, Sauli & Pösö, Tarja (2018) Miksi tämä teema? Teoksessa Sauli Hyvärinen & Tarja Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa* (ePub-versio). PS-kustannus.

Jackson, Sonia & Thomas, Nigel (1999) *On the Move Again? Barnardo’s, Ilford*.

Jayarathne, Srinika & Faller, Kathleen Coulborn & Ortega, Robert M. & Vandervort, Frank (2008) African American and white child welfare workers’ attitudes towards policies involving race and sexual orientation. *Children and Youth Services Review*, 30(8), 955–966.

Kadushin, Alfred (1980) *Child welfare services* (3rd ed.). New York: Macmillan Press.

Kalland, Mirjam (2011) Varhaislapsuuden tunnesuhteet ja sijoitettu lapsi. Teoksessa Jari Sinkkonen & Mirjam Kalland (toim.) *Varhaislapsuuden tunnesuhteet* (ePub-versio). Helsinki: WSOYpro.

Koh, Eun & Testa, Mark F. (2008) Propensity score matching of children in kinship and non-kinship foster care: do permanency outcomes still differ? *Social Work Research*, 32(2), 105–116.

Kopelman, Loretta M. (1979) ‘The Best-Interests Standard as Threshold, Ideal, and Standard of Reasonableness’. *The Journal of Medicine and Philosophy* 22 pp. 271 - 289.

Korpinen, Johanna & Pösö, Tarja (2021) Disillusioned compromise of substitute care: A critical point for the “future” in child welfare. *Social Work & Society*, 19(1). Viitattu 10.8.2022.

Kääriäinen, Aino (2016) Sosiaalityön dokumentointi: suhde tietoon ja toimintaan. Teoksessa Maritta Törrönen, Kaija Hänninen, Päivi Jouttimäki, Tiina Lehto-Lundén, Petra Salovaara & Minna Leistikö (toim.) *Vastavuoroinen sosiaalityö* (ePub-versio). Gaudeamus.

Laakso, Riitta (2013) Mistä koti huostaanotetulle lapselle? Kunnallisan alan kehittämissäätiön Tutkimusjulkaisu-sarjan julkaisu nro 73. https://kaks.fi/wp-content/uploads/2015/12/Mista_koti_huostaanotetulle_lapselle.pdf Viitattu 5.8.2021.

Lamponen, Tuuli (2016) Kiireellinen sijoitus vai ”minihuostaanotto”? Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä (ePub-versio). 1. painos. Osuuskunta vastapaino.

Lamponen, Tuuli (2022) Kiireellisen sijoituksen päätöksenteko lastensuojelun sosiaalityöntekijän työnä. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto.

Lastensuojelun kuntakysely (2017) Lastensuojelun kuntakyselyn 2. erillisraportti 13.6.2018. Kuntaliitto. <https://www.kuntaliitto.fi/ajankohtaista/2018/lastensuojelun-henkilostovoimavarat-ohuimmat-kanta-hameessa-kymenlaaksossa> Viitattu 11.5.2022

Lastensuojelun käsikirja (THL) Työprosessit. Sijaishuoltopaikan valinta. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuoltopaikan-valinta#vastuu%20valmistelusta%20ja%20paikan%20valinnasta> Viitattu 24.11.2021.

Lastensuojelun käsikirja (THL) Työprosessit. Sijoitus avohuollon tukitoimena. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lastensuojelun-avohuolto/sijoitus-avohuollon-tukitoimena> Viitattu 26.3.2022.

Lastensuojelulaki (417/2007) <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> Viitattu 24.9.2021.

Mnookin, Robert H. (1979) “Foster Care – In Whose Best Interests”. Teoksessa Onora O’Neill & William Ruddick (toim.) *Having Children: Philosophical and Legal Reflections on Parenthood*. Oxford: Oxford University Press.

Moore, Terry D. & McDonald, Thomas P. & Cronbaugh-Auld, Kari (2016) Assessing Risk of Placement Instability to Aid Foster Care Placement Decision Making. *Journal of Public Child Welfare*, 10(2), 117–131.

Osborn, Alexandra L. & Delfabbro, Paul & Barber, James G. (2008) The psychosocial functioning and family background of children experiencing significant placement instability in Australian out-of-home care. *Children and Youth Services Review*, 30(8), 847–860.

Osborne, Jennifer & Hindt, Lauren A. & Lutz, Nathan & Hodgkinson, Nicole & Leon, Scott C. (2021) Placement stability among children in kinship and non-kinship foster placements across multiple placements. *Children and Youth Services Review*, 126, 106000–.

Palacios, Jesús & Adroher, Salomé & Brodzinsky, David M. & Grotevant, Harold D. & Johnson, Dana E. & Juffer, Femmie & Martínez-Mora, Laura & Muhamedrahimov, Rifkat J. & Selwyn, Julie & Simmonds, John & Tarren-Sweeney, Michael (2019) Adoption in the Service of Child Protection: An International Interdisciplinary Perspective. *Psychology, Public Policy, and Law*, 25(2), 57–72.

Pawar, Manohar & Hugman, Richard & Anscombe, A. W. (Bill) & Alexandra, Andrew (2020) Searching for Virtue Ethics: A Survey of Social Work Ethics Curriculum and Educators. *The British Journal of Social Work*, 50(6), 1816–1833.

Pekkarinen, Elina (2021) Lapsiasiavaltuutetun lausunto eduskunnan perustuslakivaliokunnalle eduskunnan oikeusasiamiehen kertomuksesta vuodelta 2019.

https://lapsiasia.fi/documents/25250457/56899072/LAPS_lausunto_PeV_EOAKertomus2019_lastensuojelu_15092021.pdf/cc2ae7b5-c812-a759-ce10-5e91360336c1/LAPS_lausunto_PeV_EOAKertomus2019_lastensuojelu_15092021.pdf?t=1631706091677 Viitattu 30.3.2022.

Pullen-Sansfaçon, Annie & Cowden, Stephen (2013) *The ethical foundations of social work* (pdf-versio). Routledge.

Puustinen-Korhonen, Aila & Pösö, Tarja (2010) Totuutuuko lapsen oikeus pysyviin kasvuolosuhteisiin? Puheenvuoro lastensuojelun vaikuttavuudesta. *Lapsiasiavaltuutetun toimiston julkaisuja* 2010:3.

Pösö, Tarja (2011) *Combatting child abuse in Finland: From family to child-centered orientation*. Teoksessa Neil Gilbert, Nigel Parton & Marit Skivenes (toim.) *Child protection systems international trends and orientations*. Oxford University Press.

Pösö, Tarja & Skivenes, Marit & Hestbæk, Anne-Dorthe (2014) *Child protection systems within the Danish, Finnish and Norwegian welfare states-time for a child centric approach?* *European Journal of Social Work*, 17(4), 475–490.

Pösö, Tarja (2015) *Adoptio ja perhehoito*. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa*. Helsinki: Duodecim.

Pösö, Tarja (2016) *Huostaanotto päätöksenä*. Teoksessa Rosi Enroos, Tarja Heino & Tarja Pösö (toim.) *Huostaanotto: lastensuojelun vaativin tehtävä* (ePub-versio). 1. painos. Osuus-kunta vastapaino.

Pösö, Tarja, & Laakso, Riitta (2016) *Matching children and substitute homes: some theoretical and empirical notions*. *Child & Family Social Work*, 21(3), 307–316.

Rock, Stephen & Michelson, Daniel & Thomson, Stacey & Day, Crispin (2015) *Understanding Foster Placement Instability for Looked After Children: A Systematic Review and Narrative Synthesis of Quantitative and Qualitative Evidence*. *The British Journal of Social Work*, 45(1), 177–203.

Räty, Tapio (2019) *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. 4. uudistettu painos. Keuruu: Otavan kirjapaino.

Sinkkonen, Jari (2015) *Lapsen kiintymyssuhteet tavanomaisissa ja poikkeavissa oloissa*. Teoksessa Jari Sinkkonen & Kaisa Tervonen-Arnkil (toim.) *Lapsi uusissa oloissa*. Helsinki: Duodecim.

Sinkkonen, Jari (2018) *Kiintymyssuhteet elämänkaareissa* (ePub-versio). Duodecim.

Sinko, Päivi (2016) *Rajapinnoilla. Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa*. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto. <https://www.lskl.fi/wp-content/uploads/Rajapinnoilla1.pdf> Viitattu 21.11.2021.

Skivenes, Marit & Thoburn, June (2016) Pathways to permanence in England and Norway: A critical analysis of documents and data. *Children and Youth Services Review*, 67, 152–160.

Smith, Brenda D. & Donovan, Stella E. F. (2003) Child welfare practice in organizational and institutional context. *Social Service Review*, 77(4), 541–563.

Sormunen, Milka (2016) ‘In All Actions Concerning Children’? Best Interests of the Child in the Case Law of the Supreme Administrative Court of Finland. *The International journal of children’s rights* 24.1 (2016): 155–184. Web. Viitattu 26.8.2022.

Tang, Alva & Almas, Alisa & Zeytinoglu, Selin & Zeanah, Charles H. & Nelson, Charles A. & Fox, Nathan A. (2021) Long-Term Effects of Institutional Care and Enhanced Attachment Relationships on Close Adolescent Friendships. *Child Development*, 92(6), 2431–2446.

TENK (2018) Ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi. Ihmistieteiden tutkimusmenetelmiä käyttävän tutkimuksen eettiset periaatteet ja eettinen ennakoarviointi Suomessa. Keskustelu eettisen ennakoarvioinnin ohjeistuksesta. Tutkimuseettinen neuvottelukunta 29.10.2018, Helsinki. https://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/Arja_Kuula-Luumi_291018.pdf Viitattu 25.9.2022.

TENK (2019) Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf Viitattu 25.9.2021.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli (2018) Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi (e-Pub-versio). Uudistettu laitos. Tammi.

Vehkalahti, Kaisa (2016) Dusting the archives of childhood: Child welfare records as historical sources. *History of Education (Tavistock)*, 45(4), 430–445.

Villegas, Susy & Rosenthal, James & O’Brien, Kirk & Pecora, Peter J. (2014) Educational outcomes for adults formerly in foster care: The role of ethnicity. *Children and Youth Services Review*, 36, 42–52.

Villodas, Miguel T. & Litrownik, Alan J. & Newton, Rae R. & Davis, Inger P. (2016) Long-Term Placement Trajectories of Children Who Were Maltreated and Entered the Child Welfare System at an Early Age: Consequences for Physical and Behavioral Well-Being. *Journal of Pediatric Psychology*, 41(1), 46–54.

Vis, Svein Arild & Holtan, Amy & Thomas, Nigel (2012) Obstacles for child participation in care and protection cases-why Norwegian social workers find it difficult. *Child Abuse Review (Chichester, England: 1992)*, 21(1), 7–23.

Webster, Daniel & Barth, Richard P. & Needell, Barbara (2000) Placement stability for children in out-of-home care: A longitudinal analysis. *Child Welfare*, 79, 614–632. Viitattu 2.8.2022.

YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista.

https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf Viitattu 5.5.2022.

Zeijlmans, Kirti & López López, Mónica & Grietens, Hans & Knorth, Erik J. (2017) Matching children with foster carers: A literature review. *Children and Youth Services Review*, 73, 257–265.

Zeijlmans, Kirti & López López, Mónica & Grietens, Hans & Knorth, Erik J. (2018) “Nothing goes as planned”: Practitioners reflect on matching children and foster families. *Child & Family Social Work*, 23(3), 458–465.

Zeijlmans, Kirti & López López, Mónica & Grietens, Hans & Knorth, Erik J. (2019) Participation of children, birth parents and foster carers in the matching decision: Paternalism or partnership? *Child Abuse Review* (Chichester, England: 1992), 28(2), 139–151.